

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI**

**FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'DE
DECADENCE, NİHİLİZM VE ÜSTİNSAN İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Erdoğan DİNÇER

Danışman
Doç. Dr. Hasan AYDIN

Samsun, 2019

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI**

**FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'DE
DECADENCE, NİHİLİZM VE ÜSTİNSAN İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erdoğan DİNÇER

Danışman
Doç. Dr. Hasan AYDIN

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezi çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

12 /07 / 2019

Erdinç DİNÇER

TEZ KABUL VE ONAYI

Erdinç Dinçer tarafından hazırlanan “Friedrich Wilhelm Nietzsche’de Decadence, Nihilizm ve Üstinsan İlişkisi” başlıklı bu çalışma, 12/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Çetin TÜRKYILMAZ

Üye : Doç. Dr. Hasan AYDIN

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Nil AVCI

Üye : _____ (Doktorada ilave edilmeli)

Üye : _____ (Doktorada ilave edilmeli)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

____/____/____

Enstitü Müdürü

ÖZET

F. W. NIETZSCHE’DE DECADENCE, NİHİLİZM VE ÜSTİNSAN İLİŞKİSİ

Erdoğan DİNÇER

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran/2019

Doç. Dr. Hasan AYDIN

Bu çalışma Nietzsche’nin ana kavramları olan decadence, nihilizm ve üstinsanın neliği ve birbirleriyle ilişkilerine odaklanmaktadır. Tezin ana sayıltısı, söz konusu kavramlar ve birbirleriyle ilişkisi ekseninde yapılacak bir Nietzsche yorumunun, onun felsefesinin ana yapısını görmemize olanak sağlayacağıdır. Bu kavramlar ve bu kavramların birbirleriyle ilişkileri, Nietzsche’nin Batı uygarlığına, dine, ahlaka ve geleneğe yönelik eleştirilerinin merkezinde yer aldığı gibi, onun bu eleştirilerinden damıtıldığı yeni değerler de yaşam felsefesinin merkezinde yer alır. Bu bakımdan, Nietzsche’nin üstinsan ve değerlerini anlamak için, decadence ve nihilizm çözümlemesini göstermek kaçınılmazdır. Nitekim Nietzsche, üstinsanı nihilizmin bir imkânı olarak görür ve üstinsanı felsefesinin nihai amacı haline getirir. Bu bakımdan nihilizmin aşamalarının ve üstinsanın konumunun aydınlatılması gerekmektedir.

Çalışma, giriş ve sonuç hariç iki ana bölüm olarak kurgulanmıştır. Giriş bölümünde, Nietzsche felsefesinin temel yapısı ortaya konulmuştur. Çalışmanın ‘F.W. Nietzsche’de Decadence ve Nihilizm Sorunu’ adını taşıyan birinci bölümünde Nietzsche’nin erken dönem metinlerinden hareketle Apollon ve Dionysos arasındaki uyum, Sokrates’in, Hristiyanlığın ve ahlaklılığın “decadence”a etkileri, Nietzsche’nin “Tanrı öldü” sözünün anlamı ve onun felsefesindeki yeri irdelenmiştir. Decadence ve nihilizm arasındaki ilişkinin niteliği ve “decadence”ın zorunlu olarak nihilizmi gerektirdiği gösterilmeye çalışılmıştır. Yine bu bölümde, nihilizmin tarihi süreçleri, nihilizmin ne anlama geldiği, edilgin nihilizmden etkin nihilizme geçişin imkânı, güç istencinin nihilizm aşamaları, Nietzsche’nin modernite ve aydınlanma eleştirisi ve Nietzsche’nin nihilist olup olmadığı irdelenmiştir. Nihilizmin değerlerin yeniden değerlendirmesine imkân tanıdığı ve Nietzsche’nin, üstinsan düşüncesi ile nihilizmden bir çıkış yolu bulduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın F.W. Nietzsche’de Decadence ve Nihilizm Sorununun Aşılması ve Üstinsan’ adını taşıyan ikinci bölümünde, Nietzsche’nin insan tiplerine yer verilmiş, her dönemin insanı nasıl biçimlendirdiği ve onun insan kavrayışı gösterilmeye çalışılmıştır. Yine bu bölümde, üstinsanın ortaya çıkma koşulları bakımından perspektivizm, güç istenci, ebedi dönüş kavramlarının rolü irdelenmiştir. Nietzsche’nin üstinsan düşüncesi ile ne anlatmak istediği ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Güç İstenci, Ebedi Dönüş, Dionysos, Perspektivizm

ABSTRACT

DECADENCE, NIHILISM AND OVERMAN RELATIONS AT F.W. NIETZSCHE

Erdiñ DİNÇER

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Philosophy, Master of Atrs, June/2019

Assoc.Prof. Dr. Hasan AYDIN

This study focuses on the decadence, nihilism and the essence of overman which are the key concepts of Nietzsche and their relations with each other. The main premise of the thesis is that a Nietzsche interpretation in line with these concepts and their relation with each other will allow us to see the main structure of his philosophy. As these concepts and their relations with each other are at the center of Nietzsche's criticism of Western civilization, religion, morality and tradition; also the new values distilled from his criticisms are at the center of his philosophy of life. In this respect, it is necessary to analyze concepts of decadence and nihilism to understand Nietzsche's overman and its values. Nietzsche sees the overman as an opportunity of nihilism and turns the overman into the ultimate aim of philosophy. In this respect, the stages of nihilism and the position of overman must be cleared up.

The study is structured as two main chapters except introduction and conclusion. In the introduction, the fundamentals of Nietzsche Philosophy is outlined. In the first chapter which has the title: "Decadance and Nihilism Problem at F.W. Nietzsche", the harmony between Apollon and Dionyos with reference to early period texts of Nietzsche; the effects of Christianity and Morality to the Decadance by Socrates; the meaning of Nietzsche's expression, "God is Dead" and the position of this expression in his philosophy are scrutinised. Also the essence of the relation between Decadance and Nihilism is tried to be demonstrated and the fact that nihilism necessitates decadance is tried to be defended. Again in this chapter the historical processes of nihilism, the meaning of nihilism, the possibility of transition from passive nihilism to active nihilism, the nihilistic stages of the "will to power", Nietzsche's critique of modernity and enlightenment and whether or not Nietzsche is a nihilist are scrutinised. It has been tried to show that nihilism allows the reassessment of values and that Nietzsche has found a way out of nihilism with the idea of overman . In the second chapter of this study entitled "Overcoming of the decadance and nihilism problem at Nietzsche and Overman", human types of Nietzsche are included. How each period shapes human and how Nietzsche understands humanbeing are tried to be shown. Again in this chapter, the concepts the role of the perspectivism, the "will to power" and the eternal return are discussed with regards to circumstances at emergence of overman. What Nietzsche wants to express with the idea of overman is tried to be stated.

Keywords: Will to power, Eternal Return, Dionyos, Perspectivism

ÖN SÖZ

Nietzsche, yaşamını bir sanat yapıtına dönüştürmüş ender düşünürlerden birisidir. Onun öfkelerini, acılarını, sevgisini ve hayallerini kavramlarının derinliğinde görmek mümkündür. O sözcükleri yaşamından damıtarak bir şair gibi işler. Onun pasajları kendi soluğunun trajedisini taşır. İşte bu nefes, bu yaşam beni kendisine çekti. Onun felsefesini daha derin kavramak ve yaşamına daha yakından bakabilmek için Nietzsche çalışmaya karar verdim. Niyetim onun felsefesini daha bütünlüklü olarak kavramaktı. Kuşkusuz bu bağlamda bir yol aldım. Ama ona dair her okumamın hep eksik kalacağını da fark ettim.

Bu tez süresince benden desteğini ve yardımını esirgemeyen ve daha da fazlası için danışmanım Sayın Doç. Dr. Hasan AYDIN hocama teşekkürü bir borç bilirim. Keza Sayın Hocam Prof. Dr. Lokman ÇİLİNGİR'e katkıları ve desteği için ayrıca teşekkür ederim.

Sevgili arkadaşlarım Alper ABCA ve Arzu ALKAN ATEŞ'e de katkı ve destekleri için teşekkür ediyorum. Ayrıca tez süresi boyunca göstermiş oldukları sabır ve destek için eşim Sevilay DİNÇER'e ve kızım Su DİNÇER'e de ayrıca teşekkür ederim.

Nihayet, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde görev yapan her hocama ve öğrenci arkadaşlarıma bana kattıkları değer için teşekkür ederim.

Erdinç DİNÇER

Samsun-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'DE DECADENCE VE NİHİLİZM SORUNU

1.1. Nihilizme Giden Yol: Décadence	9
1.1.1. Nietzsche'nin Erken Dönem Metinlerinde Décadence'nin Kökenleri: Apollon ve Dionysos.....	13
1.1.2. Mitin Çöküşü ve Batı Metafiziğinin Doğuşu: Sokrates ve Décadence....	17
1.1.3. Hıristiyanlık: Ahlak ve Décadence	20
1.1.4. Tanrı'nın Ölümü ve Décadence	25
1.1.5. Modernite, Aydınlanma ve Décadence	27
1.2. Bir Varoluş Tarzı Olarak Nihilizm	32
1.2.1. Edilgin ve Etkin Nihilizm	35
1.2.2. Güç İstencinin Nihilizm Aşaması	38
1.2.3. Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi Olarak Nihilizm	40

İKİNCİ BÖLÜM

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'DE DECADENCE VE NİHİLİZM SORUNUNUN AŞILMASI VE ÜSTİNSAN

2.1. İnsan Tipleri, Décadence ve Nihilizm.....	44
2.1.1. Yırtıcı Hayvan: Décadence ve Nihilizm	45
2.1.2. Sürü İnsanı: Décadence ve Nihilizm.....	46
2.1.3. Özgür İnsan: Décadence ve Nihilizm	49
2.1.4. Üstinsan: Décadence ve Nihilizm	52
2.2.Üstinsan: Düşüş ve Sıçrama.....	55

2.2.1.Güç İstenci ve Üstinsan.....	57
2.2.2.Ebedi Dönüş, Perspektivizm ve Üstinsan	59
2.2.3.Bir Olanak Olarak Üstinsan	64
SONUÇ.....	67
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ.....	74

GİRİŞ

Nietzsche, düşünsel kariyerine bir filolog olarak başlamıştır ve antik çağa özgü filolojik çalışmaları onu bir yaşam filozofu haline getirmiştir. Filoloji kariyeri, tarih içerisinde insanı çeşitli boyutlarıyla tanımasına, insana ve yaşama dair felsefi derinliği olan edebi-felsefi sorular sormasına yol açmıştır. Bu yüzden, onun yaşam felsefesine ilişkin çözümlenmeleri, edebi-sanatçı kişiliğiyle birlikte yürür. Bu edebi-sanatçı yönü, dili kullanımında da ortaya çıkar; zira felsefecilerin genelde yaptıkları gibi argümantasyona yönelik bir dilden çok, metaforlarla dolu aforizmalar yazmaya yönelir. Yazılarında, mantıksaldan çok irrasyoneli ve duygusal önceler. Bu nedenle olsa gerek, Nietzsche'nin batı felsefe tarihinde nasıl konumlandırılacağı hep sorun olmuştur. Strauss ya da MacIntyre gibi düşünürler, Nietzsche'nin geleneği, erdem ahlakını ve topluluk nosyonunu terk ettiğini ifade ederek, onun felsefesinin modern felsefe geleneğinin radikal bir versiyonu olduğunu ileri sürerler. Çünkü modern felsefe, herhangi bir ebediyet nosyonunu imkânsız kılacak olan radikal bir tarihselcilikle sonuçlanmak suretiyle felsefenin imkânını ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte felsefeyi sistematik ve rasyonel bir düşünme etkinliği olarak tanımlayan felsefecilere göre ise Nietzsche, irrasyonalizme kapı aralamaktadır. O, imgesel ve edebi dili, parçalı yazı tekniği, akıl eleştirileri, ruhsaldan çok tensel ve cinselliğe olan vurgularıyla tipik bir filozof gibi görünmemektedir. Bu bakımdan o, felsefeyi akıl temelli bir faaliyet olarak gören rasyonalist gelenek ve bilgimizin bütün kaynağını dış dünyaya bağlayan ampirist geleneğin dışında konumlandırılır. Nietzsche'yi kendi gelenekleri dışında gören bu iki ekol, Nietzsche'nin hiçbir şekilde kabul etmediği özne-nesne düalizmini temel alırlar. Rasyonalizmde bu, akıl- dış dünya düalizmi iken, pozitivizm de olgu - değer ayrımı şeklinde ifadesini bulmaktadır. Oysa Nietzsche, hiçbir şekilde düalizme açık kapı bırakmaksızın yaşamın bütünü, insanın akli ve duygusal bütünlüğü çerçevesinde onaylar.¹ Nietzsche'nin, yapıtları okunduğunda, insanı rahatsız etmeye, kışkırtmaya ve esinlendirmeye çalışan, anlaşılması güç ve aykırı bir düşünür olduğu hemen fark edilir. O, yaşadığı çağda ve sonrasında düşünceleri ve eleştirileri ile çağını etkilemiştir. Dolayısıyla onun düşünceleri ile hesaplaşmak elzem bir hal almıştır. Nietzsche, her şeyden önce bir yaşam felsefecisidir. Yapıtlarında insan olmanın ne

---

¹ Arthur Danto, *Nietzsche*, Ahmet Cevizci (çev.), Paradigma Yayınları, İstanbul 2002, ss. 11-12.

anlama geldiğini sorun edinmiştir. Onun eserlerine yayılan insan kimliğine ilişkin bu varoluşsal sorgulama, tarih ve kültürden ayrı tutulamaz. Nitekim Nietzsche, toplumsal dünyanın kaygı ve dertlerinden uzakta, tek başına duran bireyin yazgısıyla ilgilenmiştir.² O, içinde yaşadığı Avrupa toplumunu kökenlerinden kendisinin yaşadığı çağa kadar analiz etmiş, çağının insanının içinde bulunduğu “d cadence” durumunu sokratik kültür, Hristiyanlık, Aydınlanma ve modernite etkisinde şekillenen insan üzerinden okumuş; insan, toplum ve kültürdeki bozulmayı göstermeye çalışmıştır.

Nietzsche, filoloji okuduğu dönemde Yunan sanatı ile yakından ilgilenmiştir. O, antik tarihi araştırmanın kendimize ayna tutmak bakımından önemli olduğuna değinmiştir.  nk  ona göre, ancak Yunan sanat eserlerinin yeniden doğuşu sayesinde yaşama umutla bakabiliriz. Nietzsche, Yunan sanatını analiz ederken, onun gözde şairi, Hölderlin’in de esinlendiği Apollonculuk ve Dionysos uluk ikiliği üzerinde özellikle durur. Sanatın bu iki ana tipini ayırt ederek, birbirlerini nasıl var ettiklerini ortaya koyar.³ Bilindiği gibi Apollon, ikinci kuşak Olymposlulardandır. Zeus ile Leto’nun oğlu, Artemis’in de kardeşidir. O, aşkları, ok atmadaki mahareti, şiir ve müzik Tanrısı olmaklığı ve kehanetleriyle meşhur bir Tanrı’dır. Apollonca olan, d ş kurmayı, ölüyü, dengeyi, ışığı ve plastik sanatları sembolize eder. O, devlet kurucu bireyleşme ilkesinin üstün aklıdır. Onun sağladığı g  ve  l l l k sayesinde yaşam değerli kılınır. Apollon’un sağladığı tüm özellikler, toplum sözleşmesini, kanunlara uymayı, adaleti,  l l l ğ , sosyal düzen ve devlet olma fikrini salık verir. Dionysos ise Zeus ile Seleme’nin oğludur. Seleme henüz Dionysos’a hamileyken Zeus’tan kendisine tüm gücü ile görünmesini ister. Zeus’un görünmesi ile de onun görüntüsüne dayanamayan Seleme  l r. Zeus altı aylıkkın annesinin karnından çıkardığı Dionysos’u kendi kalçasına diker ve doğuncaya kadar onu orada muhafaza eder. Bu bakımdan Dionysos yeniden doğuşun temsilidir. Dionysosca olan ise, vecd ve sarhoşluk ekseninde işleyen bir esinlendirme gücüdür. Dionysos, doğa ile i içedir, şarap ve sarhoşluk yoluyla kendinden geçerek doğa ile bir olur. Bu bakımdan Nietzsche, oluşu Dionysos ile ilişkilendirir ve onun bir etkinliği olarak görür. Bundan dolayı oluş, insanları yaşadıkları baskıdan kurtardığı

---

² Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, Cem Soydemir (ev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 17-18.

³ Julian Young, *Nietzsche*, Bülent O. Doğan (ev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 186.

içindir ki oluşun tanrısına, Yunanca 'Eleutherios', yani hürriyet ve özgürlük veren sıfatı verilmiştir. Nietzscheci bağlamda düşünüldüğünde Apollonca ve Dionysosca olan arasındaki ilişki, yaşamın gereği gibi haklı kılınıp, onaylandığı bir kültürün inşasını sağlamaktaydı. Sokrates, Apollon'u önceleyerek iki Tanrı'nın birlikteliğiyle şekillenen trajik sentezi yok etmiştir. Bu bakımdan Nietzsche, sokratik rasyonalizmin hem mit ve gizemi hem de trajik haklı kılınışı yok ettiğini düşünür. Bu yüzden o, Dionysosca olana vurgu yaparak, oluş ve yaşamı ön plana çıkarmaya çalışır.⁴ Nietzsche'nin Sokrates eleştirisi biraz da Sokrates'in dünyaya düzen getirmeye çalışmasından kaynaklanır. Onun bütün okullarının amacı ahlak öğretisidir. Sokrates öncesi felsefe etik içgüdülerle uğraşmamıştır. Fakat Sokrates ile birlikte, tamamı bilgi üzerine inşa edilmiş, tamamı ile insani bir etik karşısında buluyoruz kendimizi. İnsan etik bir araştırma nesnesine dönüşmüştür artık. Nietzsche, Sokrates'ten bir ahlak gücü fişkırdığını söyler ve onu rahiple eşdeğer tutar. O da rahip gibi görev duygusuyla hareket eder.⁵ Sokrates bu bakımdan "décadence"ın ve Batı metafiziğinin başlangıcıdır. Onun temellerini attığı ve Platon'un düalizmi ile yükselişe geçen ahlaklılık hali, Hristiyanlık ile teorik ve pratik bakımdan insandaki açılmanın da ifadesidir. Nietzsche her ne kadar Hristiyanlığı eleştirse de İsa'nın kendi perspektifinden özgün bir yaşam ortaya çıkardığını düşünerek onu Hristiyanlıktan ayrı tutar. Onun asıl eleştirisi, İsa'nın ardından süregelen Hristiyanlığın efendi ahlakına sahip bireyleri engellemesinedir. Onun modernite ve Aydınlanma eleştirisinin altında da insanın engellenmesi vardır. Nietzsche, akıl ve bilimin yaşamın önüne geçmesini eleştirirken, evrenin ve insanın bir determinizm üzerinden okunmasına karşı çıkar. O, dinin yerine geçtiğini düşündüğü Aydınlanma düşüncesinin şekillendirdiği modernitenin, doğuracağı yaygın inanç yitiminin ağır sonuçlarının farkındadır. Nietzsche, Tanrı'ya duyulan inancın yerini, insana duyulan inancın aldığını, bir çeşit insana tapınmaya dönüşen hümanizmin etkisi ile insanın değerlere ve akla daha sıkı bağlandığını düşünür. Bu bakımdan kimileri, radikal bir biçimde, Tanrı'nın yasalarına uymaya gerek kalmadığı sonucuna ulaşır. Feuerbach, insanın varolmamış bir Tanrı'ya yöneltilen yabancılaşmış yeteneklerinin, insanın kendisine mal edilmesi gerektiğini savunur. Bununla birlikte Tanrı'nın olmadığı düşüncesi ile birlikte gelen özgüven, insanın haddini bilmezliğini beslemiştir. Dinin

---

⁴ Kasım Küçükalp, "Nietzsche Felsefesinde Apollon-Dionysos ya da Varlık-Oluş Karşıtlığı", *Felsefe Dünyası Dergisi*, 1/53, 2011, ss. 42-47.

⁵ Friedrich Nietzsche, *Platon Öncesi Filozoflar*, Nur Nirven (çev.), Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 337.

vefatının indirdiği yıkıcı darbenin farkına varmayan hümanizm, sonunda Hristiyanlık gibi imanın bir türü olarak kalır.⁶ Bu bakımdan hümanizmin bir imkânı olan modernlik, insanı nihilizme, düşüşü ve önüne geçilmez bir şekilde yok oluşu hazırlayan tükenişe doğru götürür. Değerlerin ters çevrilmesi, insanın doğal varlığını, güçlü olma iradesini yeniden ele geçirmesini sağlayacaktır. Yaşamın yüceltilmesi ve ölüm karşısındaki zaferi, kurtuluşa olanak sağlar. Weber, Nietzsche'nin, güçlülerin dünyasının gelişmesini açıklamak için dünyadışı çilecilikten dünyaiçi çileciliğe geçtiğini söyler. Nietzsche, papazların ve filozofların suskunluk ve çileciliğinin karşısına güç iradesini koyar. Ancak bu güç sayesinde ki; arzu, akıl, egemenlik, nefis denetimi, içselleştirmenin tam tersine nefsin bir tür azat edilmesi, Dionysos'a dönüş olan bir çaba sayesinde, tüm çileciliklerden, tüm yabancılaşmalardan arınmış doğal bir yaşama geri dönmemiz ya da böyle bir yaşam yaratmamız mümkün olur. Nietzsche, Dionysos'u öne sürerek yaşama ve birey ötesine vurgu yapar. Böylelikle o, Hristiyanlıktaki özne fikrinin dışına taşarken deneycilikten de uzaklaşarak kişinin üzerinde yükselir. Bu bakımdan üstinsan bu yükselmenin temsilidir. O kendindeki en iyiye ulaşabilmek için en kötüye gereksinimi olduğunu bilir. Nietzsche'nin çağrıda bulunduğu içgüdülerin özgür bırakılması değil, onların tinselleştirilmesidir. O, doğanın sanat yapıtına dönüştürülmesine ve ebedi dönüşe davetiye çıkarır.⁷ Bu bakımdan ebedi dönüş, "Nietzsche'nin insanlığın seçkin kesimine putları parçalaması ve üstinsan figürünü yontması için getirdiği 'çekiç'tir."⁸ Ancak "güç istenci"nin yetkinliğinde ve "ebedi dönüş"ün imkânında üstinsana ulaşmak mümkündür. Bu ise, nihilizm ile yüzleşmeyi ve seçkin olanın nihilizmin üstesinden gelmesini gerekli kılmaktadır.

Deleuze'a göre Nietzsche, nihilizmi, yaşamı yadsıma, varoluşu değersizleştirme girişimi olarak tanımlar. Nihilizmin temel biçimlerini de hınç, vicdan azabı, çileci ideal şeklinde belirtir. Ancak nihilizm ve onun çeşitli biçimleri, hiçbir şekilde tarihsel olaylara, ideolojik akımlara ve hatta metafizik yapılara indirgenemez. Nietzsche, Hristiyanlığın vicdan azabı ve hınçla dolu olduğunu gösterdiğinde, onu tarihsel bir olaya dönüştürmek yerine, tarihin bir ögesi olarak görür. Başka bir deyişle, onu evrensel tarihin motoru olarak, tarihin bir anlamı olarak

---

⁶ David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, Ahmet Cevizci (çev.), Paradigma Yayınları, İstanbul 1998, ss. 177-178.

⁷ Alain Touraine, *Modernliğin Eleştirisi*, Hülya Uğur Tanrıöver (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, ss. 145-148.

⁸ Jean Granier, *Nietzsche*, Işık Ergüden (çev.), Dost Yayınevi, Ankara 2014, s. 123.

değerlendirir. Nietzsche'ye göre, varoluşu duyu-üstü bir dünya adına yargılayıp değersizleştirmeyen hiçbir metafizik yoktur. Özdeşlik, nedensellik, ereklilik gibi ölçülü düşünce kategorilerinin kendileri hınca ait bir kuvvet yorumu öngörürler. Özellikle de intikam içgüdüsü, psikoloji, tarih, metafizik, ahlak dediğimiz her şeyin özünü oluşturan kuvvettir. O halde Nietzsche'nin nihilizme ve hınca karşı mücadelesi, metafiziğin altüst edilmesi, insanın tarihi olarak tarihin sonu ve bilimlerin dönüşümü demektir. Bu bakımdan Deleuze'a göre, hınçtan arınmış bir insanın neye benzeyeceğini bile bilmiyoruz. Varoluşu suçlamayan ve değersizleştirmeyen bir insan hâlâ insan olarak kalmaya devam edebilir ve bir insan gibi düşünebilir mi? Bu insandan başka bir şey, bir üstinsan değil midir?⁹

Heidegger'a göre üstinsan, Nietzsche'nin felsefesini yaşama geçirirken ortaya çıkan bir insan türü değildir. Üstinsan, insanlığın özü demektir. Güç istemi ile beliren ve bu belirlenen gerçeklikten çıkarak kendisini var eden insan demektir. İnsan, istenen özü, kendini hangi biçimde ortaya koymalı, nasıl sergilemelidir? Çünkü insan kendisini varolanın varlığınca koyulan bir ödevin önünde bulur. Bu ödev, yeryüzüne egemen olmaktır. Şimdiye dek insan, hep olduğu gibi kalmak istedi, varolanların üzerindeki varlıkla karşılaşmaya hazır değildi. Dolayısıyla varlığın böyle istemesinden ötürü, insanda insanlığı aşma isteği hüküm sürmektedir. Bu bakımdan Nietzsche'nin üstinsanı, varolanı varolan olarak düşünen düşünmeden çıkar. Böylece metafiziğin içinden çıktığı için bu özü anlayamaz. Bundan ötürü, insanın özünün ne ölçüde varlığın özünden belirlendiği örtük kalır. Varolanların özüne, açıkçası güç istemine ait olan varoluş aynının ebedi döngüsüdür. Nietzsche'ye göre, varlığın üstinsanla ilişkisi vardır. Ama bu ilişki varlıkla ilgili zorunlu olarak düşünülmeden kalır. Dolayısıyla Heidegger, üstinsanı, Zerdüş'te figüründe düşünen düşüncenin metafiziğin özüyle bağlantısı bakımından değerlendirir. Bu bağlantının Nietzsche için de karanlıkta kaldığını söyler. Heidegger'a göre üstinsanın özü, insanı varolan için ilk kez olgunlaştıran ve kendi kendisiyle çatışmalarını varlığın kendisinde temellendiren bir yasadır. Bu bakımdan üstinsan, güç istemi olarak, özünü isteme olarak metafiziğin son çığırını açmıştır.¹⁰

---

⁹ Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, Ferhat Taylan (çev.), Norgunk Yayıncılık, İstanbul 2016, ss. 52-53.

¹⁰ Martin Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, Levent Özşar (çev.), Asa Kitabevi, Bursa 2001, ss. 47-49.

Danto'ya göre, her ne kadar Heidegger gibi bazı filozoflar güç istemi doktrinini metafizik bir öğreti, Nietzsche'yi de son metafizikçi olarak görme eğiliminde olsalar da Copleston, Kaufmann ve Derrida gibi düşünürler ve yorumcular, güç istemi doktrinini metafizik bir öğreti olarak görme eğiliminde değildirler. Danto, Copleston'nun güç istemi doktrinini, evrenin bir yorumu, onu betimlemenin bir yolu olduğu şeklinde düşündüğünü ifade eder.¹¹ Kaufmann ise, yaşam istenci ile güç istencini birbirinden ayırır. Her varlığın özünün yaşamda kalma isteğinde olduğunu söylerken, büyük ile küçük arasındaki savaşın her zaman üstünlük çevresinde, büyüme ve yayılma çevresinde, güç çevresinde döndüğünü ifade ederek, yaşam istenci ile güç istencinin uyum içinde olduğunu belirtir.¹²

Nietzsche, değerlerin yok sayıldığı, insanın düşüşte olduğu, Avrupa'da nihilizmin hâkim olduğu bir dönemde, bir ideal olarak üstinsan düşüncesinin önemini kavrar. İnsanın nihilizmin ötesine ancak, kendi kendisinden, kendi iç dinamiklerinden hareket ederek geçebileceğini söyler. Bu bakımdan üstinsan, varlığının amacını ve anlamını, yalnız kendi içinde arayan, kendi erdemlerini kendisi belirleyen, yaşam kaynağını kendi doğasından alan ve ona göre eyleyen insanı temsil eder.¹³ Şu halde, üstinsan kavramını bir ideal olarak düşünmeli miyiz? Danto, Conway'ın; üstinsan kavramını, soyut ve aşkınlığın ötesinde insani mükemmelliği cisimleştiren bir kavram niteliğinde olduğunu ve üstinsanın ideal olma vasfı bakımından da yaşamla barışık olmasına rağmen, yaşamın tüm zorluklarına teslim olmama ve onu aşmasına yönelik bir tutumda yattığını söylemektedir.¹⁴ Bu bakımdan üstinsan, iyinin ve kötünün ötesinde, yaşamın her anını yeniden yaşıyormuşçasına değerlendiren ve ona göre ahlakını belirleyen insanı imler.

Bu tez boyunca, bir yaşam filozofu olan Nietzsche'nin, *décadence*, ve nihilizmden bir kurtuluş yolu olarak gördüğü üstinsan idealini nasıl şekillendirdiği irdelenmektedir. *Décadence*, nihilizm, üstinsan ve bu üç kavram arasındaki ilişki bu tezin temel problemidir. Bu sayede Nietzsche'nin düşünsel birliği kurulmuş ve onun insan felsefesinin anlaşılabilirliğine katkı sağlanmış olunacaktır. Nietzsche'nin düşünsel tartışmalarını insan felsefesi bağlamında değerlendirmek genel bir kabuldür. Onun insan felsefesi bağlamındaki tartışmalarının genel hedefini üstinsan kavramı temsil

---

¹¹ Danto, Nietzsche, s. 19.

¹² Walter Kaufmann, *İnsanı Anlamak II*, Çev. Aziz Yardımlı, 2. Baskı, İdea Yayınları, İstanbul 2009 s. 58.

¹³ Rudolf Steiner, Nietzsche Özgürlük Savaşçısı, 1. Baskı, Omega Yayınları, İstanbul 2004, s. 50.

¹⁴ Danto, Nietzsche, s. 20.

etmektedir. Ancak kavramın Nietzsche'nin felsefesi içindeki önemine rağmen, kavram konusunda belirsizlikler sürmektedir. Eğer "üstinsan" kavramının tanımı, işlevi, diğer kavramlarla olan ilişkisi konusundaki belirsizlikler aşılamazsa, Nietzsche'nin insan felsefesine ilişkin her okuma eksik olacaktır. Nietzsche'nin "nihilizm" düşüncesi bağlamındaki çözümlenmeleri de benzeri bir belirsizliğe neden olmuştur. Özellikle de Nietzsche'nin nihilist olup olmadığı konusundaki tartışmaların sürmesi, onun nihilizm karşısındaki konumunun anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Nietzsche'nin nihilizm bağlamındaki düşüncelerinin konumuna ilişkin yaklaşımın tarzı, doğrudan onun insan felsefesi bağlamındaki düşüncelerinin anlaşılmasının içeriğini belirleyecektir. Bu nedenle nihilizmin Nietzsche felsefesindeki konumunun anlaşılması da temel bir sorundur. Bu bağlamda tez, iki ana bölüm olarak kurgulanmıştır.

Birinci bölümde, bozulma anlamına gelen "décadence"ın ne olduğunun daha iyi görülebilmesi açısından, henüz insanın doğal güdülerini ihmal etmediği, yaşamı trajik bir şekilde kavradığı, "décadence"ın başlamadığı Antik Yunan dönemi üzerinde durulmuş, bu dönem insanın yaşamı nasıl kavradığı ve Apollon ve Dionysos tanrılarının etkisini nasıl yorumladığı anlatılmıştır. Ardından Sokrates ile başlayan Batı metafiziğinin Platonculuk ve Hristiyanlık ile olgunlaşması ve ahlaklılık adı altında insanı öngörülebilir bir şekilde terbiye etmesi ele alınmış, insandaki bozulmanın niteliğinin ne derecede olduğu ortaya konulmuştur. Bu açıdan Nietzsche iki tip ahlaktan bahseder, köle ahlakı ve soylu ahlak, bunların ne oldukları açıklanarak, bu iki ahlak tipinden hareketle, güçlü ve güçsüz insan arasındaki ayrım incelenmiş, köle ahlakına sahip olan sürü insanının yozlaşmasının güçlü insan üzerindeki etkileri ortaya konmuştur. Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözü onun felsefesinin can alıcı noktalarından biridir. Kimi düşünür ve yorumcular onun bu sözünün yeni bir tarihi dönemin başlangıcını belirttiğini ifade ederken, kimileri de onun "Tanrı öldü" sözünü kişisel olarak söylediğini düşünerek "bende Tanrı öldü" şeklinde yorumlamışlardır. Bu bağlamda bu kısımda Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözünün ne anlama geldiği açıklanmış; Heidegger, Blanchot ve Deleuze'un yorumlarına yer verilmiştir. Yine bu bölümde, nihilizmin aşamalarına yer verilmiş, nihilizm kavramına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Nietzsche nihilizmi bir olanak olarak görür ve nihilizmin ancak üstinsan ile aşılmasının mümkün olduğunu ifade eder. Nietzsche nihilizmi, edilgin ve etkin olarak ikiye ayırmış ve güçlü ile güçsüz

arasındaki ayrımı gücü isteme dereceleri bakımından değerlendirmiştir. Başka bir deyişle gücü isteme, kişinin edilgin nihilizmden etkin nihilizme geçişinin anahtarıdır. Bu açıdan onun felsefesinde önemli bir yer teşkil eden güç istenci kavramının nihilizmin dönüştürülmesindeki egemen rolünün kavranması gerekmektedir. Bu bağlamda güç istencinin nihilizm aşamasına yer verilmiştir. Nietzsche, kimi düşünür ve yorumculara göre nihilist, kimilerine göre ise nihilizmi kendi dışında bırakmasını bilmiştir. Onun nihilist olup olmadığı ile ilgili görüşlere de bu kısımda yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, “décadence” ve “nihilizm” sorununun aşılması ve “üstinsan” arasındaki ilişki irdelenmiş, bu açıdan her dönemin biçimlendirdiği insan tiplerine yer verilmiştir. Yırtıcı hayvan, sürü insanı, özgür insan ve üstinsan tiplerinin ne anlama geldiği ve bu tiplerin onun insan felsefesindeki konumları açıkça gösterilmiştir. Nietzsche'nin nihilizmin bir imkânı, yaşamın anlamı ve hiçlik istencinin olumsuzlaması olarak düşündüğü üstinsan idealinin oluşmasında, perspektivizm, güç istenci ve ebedi dönüş kavramlarının rolü önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu bakımdan bu kavramlar üstinsana etkileri bakımından açıkça incelenmiştir. Nietzsche, varoluşunu kendi bireyselliğinden, kendini aşma ediminden alan üstinsanın yaşamını bir sanat yapıtı gibi kurgulayabileceğini söyler. O, üstinsanın kendi anlamını yaratması bakımından nihilizmin bir çıkış yolu olduğunu ifade eder. Fakat dünyaya daha önceden hiç üstinsanın gelmemiş olması, üstinsanın insan mı yoksa insan dışı bir bağlamda ideal bir anlam mı olduğu tartışma konusu olmuştur. Bu açıdan bu bölümde, Savater, Tanner, Blanchot, Heidegger, Klossowski, Salome, Coşar gibi düşünür ve yazarların yorumlarına yer verilerek konu tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'DE DECADENCE VE NİHİLİZM SORUNU

1.1. Nihilizme Giden Yol Decadence

Décadence, Nietzsche felsefesinin en temel kavramlarından birisidir. Öyle ki, bu kavramı özellikle insan felsefesi bağlamında düşündüğümüzde ve onun nihai amacının üstinsana ulaşmak olduğunu söylediğimizde, bu kavramın zorunlu bir uğrak noktası olarak belirlediğini fark ederiz. “Décadence Fransızca bir kelime olup Latince ‘décadere’den geliyor ki manası düşme, çökmedir.”¹⁵ Nietzsche’nin eserlerinde, “décadence” sözcüğünü, yozlaşma, çürüme, dejenerasyon, hastalıklı olma gibi anlamlarda kullandığı görülür. Nitekim *o Deccal*’de şöyle der: “Yozluğun bugüne kadar hep çok bilinçli bir şekilde tam da ‘erdem’ ve ‘tanrısallık’ın gaye edinildiği yerde olduğunu gördüm. Çoktan tahmin edilmiş olacağı gibi, yozluğu décadence anlamında algılıyorum.”¹⁶

Ona göre décadence; felsefe, Hıristiyanlık, ahlak, kültür, bilim ve benzerleri gibi yaşamın tüm alanlarına sirayet etmiştir. Nietzsche, *Güç İstenci*’nde özellikle şu üç hususa dikkat çeker: “Dinimiz, ahlaklılık ve felsefe, insanın çöküş biçimleridir.”¹⁷ O, “décadence”ın nedenini, daha çok insani içgüdülerin yanlış yola saptırılmalarına, kendi doğallıklarından uzaklaştırılmalarına bağlar. İnsan, temel güdülerine yabancılaştırılmak suretiyle kendi doğasına yabancılaşmış, verili değerlerin egemenliğinde özgünlüğünü kaybetmiştir. O şöyle der: “Bencillik eksilmeye başladığında, en iyi şey eksiliyor demektir. İçgüdüsel olarak, kendine –zararlı olanı seçmek, ‘çıkarsız’ güdülerin cazibesine kapılmak, adeta dekadansın formülünü vermektir.”¹⁸

İnsanın erdem, mutluluk, tanrı gibi kavramları gaye edinerek, içgüdüsel olana kendi doğasına yabancılaşması, bizleri “décadence”ın kökenlerine, Nietzsche’nin erken dönem metinlerinde beliren Apollon-Dionysos karşıtlığına kadar geri götürür.

¹⁵ Fehmi Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000, s. 11.

¹⁶ Friedrich Nietzsche, *Deccal*, Ayça Kaya (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2012, s. 12.

¹⁷ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, Nilüfer Epçeli (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 500.

¹⁸ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 81.

Nietzsche, bu karşıtlığın kendisinde bir uyum, bir birlikte varoluş, olumlama, yaşama evet deyiş görür. O, bu birlikteliği ve ayrıksılığı şöyle ifade eder:¹⁹

Yunan dünyasında kökene ve hedeflere göre, yontucunun sanatıyla, Apolloncu olanla, müziğin görsel olmayan sanatı, Dionysosçu olan arasında muazzam bir karşıtlık bulunduğu ilişkin bilgimiz, onların bu iki sanat tanrısına, Apollon'a ve Dionysos'a dayanır: birbirinden böylesine farklı bu iki dürtü yan yana var olur, çoğu kez birbirleriyle açık bir uyumsuzluk içinde ve birbirlerini karşılıklı olarak sürekli yeni daha güçlü doğumlara uyarırlar, o karşıtlığın, ortak "sanat" sözcüğünün ancak görünüşte örttüğü kavgasını yeni baştan başlatmak için; ta ki sonunda Helen "istenci"nin metafizik bir harika edimiyle, birbirleriyle çiftlenmiş görününceye ve bu çiftlenme de Attika tragedyasının hem Dionysosçu hem de Apolloncu sanat yapısını üretinceye kadar.

Apollon ve Dionysos'un birbirini var eden bu uyumunda "decadence"tan söz etmek henüz mümkün değildir. Batı felsefesinin ilk zamanlarında Sokrates'in ortaya çıkışı ile birlikte, eşsiz bir formülde, hakikate giden bir yol olarak belirir. Nietzsche *Putların Alacakaranlığı*'nda, "Sokrates'in kurduğu akıl = erdem = mutluluk denkleminin hangi alerjiden kaynaklandığını kavramaya çalışıyorum: Gelmiş geçmiş en tuhaf denklemdir bu ve eski Helenlerin tüm içgüdülerini karşısına alır üstelik." demektedir.²⁰ Yani bu Sokrates tarafından içgüdülerin dışavurumunu, esrikliğini temsil eden Dionysos'un küçümsenmesi, yok sayılması; ölçünün ve biçimin tanrısı olan Apollon'un ise yüceltilerek görünür kılınması demektir. Sokrates, Apollon'u baş tacı yaparken Dionysos'u silmeye onu yaşamdan uzaklaştırmaya çalışır. Çetin Türkyılmaz, bu duruma işaret ederek şöyle der:²¹

Nietzsche, Sokrates'in felsefesiyle Euripides'in dramlarından önceki Yunan düşünce geleneğinin ve trajik kültürünün yaşamın yapısına daha uygun olduğunu düşünmektedir. Çünkü bu kültür ve düşünce geleneği yaşamın kendisinde bulunan iki ögeyi –ölçü, ışık, denge, düzen ve akli temsil eden Apollonik öge ile coşku, yaratıcılık, taşkınlık, kendinden geçme yoluyla varlıkla, oluşla bütünleşmeyi temsil eden Dionyzik ögeyi- birleştirmeyi başarmıştı.

Sokrates'le birlikte bu uyum artık bağlarından çözülmeye başlar ve insan, dürtülerine gem vurma yoluna gider. Sokrates, ön plana çıkardığı akılcılık ile Yunan çöküşüne zemin hazırlar ve ilk "décadent" olarak belirir. Nietzsche, Sokrates'i Yunan çöküşünün aracı, örnek *décadent* olarak görür ve onu "iç güdüye karşı akılcı"; "her şey pahasına akılcı" ve "tehlikeli", "yaşamı yıkıcı bir güç" olarak niteler.²²

¹⁹ Friedrich Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 17.

²⁰ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 13.

²¹ Çetin Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, Bibliotech Yayınları, Ankara 2016, s. 100.

²² Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, Can Alkor (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 54.

Ona göre Sokrates ile birlikte yükselen akılcılıkla Batı metafiziğinin temelleri de atılır, gerçek dünya ile görünüşte dünya olarak iki dünya belirir. Nietzsche, *Ecce Homo*'da insanın içgüdülerinden uzaklaşarak yanlış yollara sapmasını şöyle açıklar:²³

İnsanlar ülküsel bir dünya uydurdıkları ölçüde gerçeğin değerini, anlamını, doğruluğunu harcadılar. “Gerçek dünya” ile “görünüşte dünya”, -açıkçası: Uydurma dünya ile gerçek... Ülkü denen yalan şimdiye dek gerçeğe bir ilenmeydi; bu yolla insanlık en derin içgüdülerine dek aldatıldı, yalana boğuldu; yükselişinin geleceğinin, gelecek üstüne yüce hakkının güvenceleri saydığı ters değerlere taptı giderek.

Ona göre, Hristiyanlık, antik çağda yeşeren akılcılığın ve bu ikili dünya anlayışının getirdiği insan yorumu ile filizlenir ve onun üstünde yükselir. İnsanın içgüdülerini kontrol altına alarak onu öngörülebilir bir duruma sokar:²⁴

Vaatte bulunabilen bir hayvan yetiştirme ödevi, anlamış bulunuyoruz ki, bir koşul ve ön hazırlık olarak, insanı ilkin belirli ölçüde zorunlu, tek tip, benzerler arasında benzer, kurallı ve dolayısıyla da hesaplanabilir *kılma* ödevini içeriyor. Benim “görenek ahlakı” diye adlandırmış olduğum şeyin (*Tan Kızıllığı*, sayfa 7, 13, 16 ile karşılaştırın) verdiği o muazzam uğraş - insanın kendisi üzerinde soyunun en uzun dönemi boyunca vermiş olduğu uğraş, onun tüm tarih öncesi uğraşı, özünde ne kadar haşinlik, despotluk, kalın kafalılık, budalalık barındırırsa barındırsın anlamını ve en güçlü gerekçesini buluyor burada: insan, görenek ahlakı ve toplumsallığın deli gömleği yardımıyla gerçekten de hesaplanabilir *kılındı*.

Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü* adlı eserinde “Her şey, neredeyse gözle görülür bir hızla (söze ne gerek!) Yahudileşiyor veya Hristiyanlaşıyor veya bayağılaşıyor.”²⁵ diye ifade ederek, Hristiyanlık üzerinden “décadence”ın her şeye yayıldığına dikkat çeker. Ona göre, “Hristiyanlık, barbarlar üzerinde egemenlik kurabilmek için barbarca kavramlar ve değerler içermek zorundaydı: Örneğin, ilk doğan’ın kurban edilmesi, akşam yemeğinde kan içme, tin ve kültürü hor görme, tüm biçimleriyle, maddi ya da manevi, işkence etme”²⁶ gibi bir takım uygulamalarla insanı etkilemiş, üst bir bilinç olarak kendisini var etmiştir. Nietzsche, insanın bozulmasının ve yolundan saptırılmasının kaynağı olarak gösterdiği Hristiyanlığı suçlarken, bu yozlaşmanın uygulayıcısı ve taşıyıcısı olan kiliselere de öfkesini yöneltir:²⁷

Hristiyanlığı mahkum ediyorum; Hristiyan kilisesine, bir savcının şimdiye dek ağzından çıkmış en korkunç suçlamayı yöneltiyorum. O,

²³ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 2.

²⁴ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*, Zeynep Alangoya(çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2011, ss. 52-53.

²⁵ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*, s. 28.

²⁶ Nietzsche, *Deccal*, s. 28.

²⁷ Nietzsche, *Deccal*, s. 88.

bana göre, düşünölebilecek yozlaşmaların en kötüsüdür, olabilecek en uç yozlaşma istemidir. Hristiyan kilisesi, bu çürümüşlüğü bulaştırmadık hiçbir şey bırakmadı; her değeri değersizliğe, her gerçekliği bir yalana ve her dürüstlüğü bir ruh alçaklığına çevirdi. Bana kalkıp onun “insancıl” nimetlerinden söz ediliyor! Acıyı ortadan kaldırmaya yönelik her türlü çaba, en derin çıkarlarına aykırıdır; o, acıyla yaşar; kendisini ölümsüz kılmak için acı yaratır...

“Nietzsche’nin Hristiyanlıktan nefreti, öncelikle Hristiyanlığın insan üzerindeki etkisi konusundaki görüşünden doğar; çünkü Hristiyanlık insanı zayıf düşürür, boyun eğmeye, teslimiyete ve vazgeçmeye götürür, kendini aşağı görmesine, duyunç acısı çekmesine yol açar ve kendini özgürce geliştirme yeteneğini köreltir.”²⁸ Hristiyanlık, bir ahlaklılık durumu oluşturur. Nietzsche’nin köle ahlakı olarak adlandırdığı bu ahlak, hıncı yaratıcı bir hale getirerek, değerler üretmeye başlar. Gerçek olandan eylem tepkisinden uzaklaşarak, kurmaca bir öç yoluyla hıncı oluşturur. Asil, soylu bir ahlak, yaşamı olumlarken, köle ahlakı kendisinden olmayana, güçlü – soylu olana, farklı olana daha en başından “hayır” der. Bu olumsuzlama ile hıncını dışarıdakine yönelterek kendisini var kılar.²⁹ Bu hıncı kültürü, “her şeyden evvel, yaşamın yükselen devinimini, iyi huyluluğu, gücü, güzelliği, kendini onamayı yadsıyabilmek için, burada, tamamen deha haline gelmiş *ressentiment* içgüdüler, başka bir dünya yaratmak zorundaydı; ki yaşamın onaylanması düşünölebilecek en alçak ve en kötü şey olarak belirsin.”³⁰ Nietzsche’nin, Hristiyanlık tarafından şekillendirilen ahlaklılığı, yozlaşmanın belirtisi olarak görmesinin temel gerekçesi; ahlaklılığın, güçsüz olanı aynı gaye ve değerler etrafında çoğaltarak, süröleştirmesidir. Süröleşen bu köle ahlakı sahiplerinin ise hıncını, nefretini; efendi olana, soylu olana, güçlü olana bir tehdit olarak yöneltmesidir. Nietzsche, bu durumu *Güç İstenci*’nde şöyle aktarır:³¹

Ahlaklılık, zorba despotları, şiddet kullananları, genel olarak “efendileri” sıradan insanları korunması gerektiği düşmanlar olarak görmektedir. Bunun anlamı, sıradan insanların öncelikle cesaretlendirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Ahlaklılık, bu nedenle insanlara nefret etmeyi ve hüküm sürenlerin temel karakter özelliği olan şeyi derinden küçümsemeyi öğretmiştir: Hüküm sürenlerin güç istencini.

“Köle-ahlakında ölçüt zayıfların ve güçsüzlerin toplumuna yararlı ya da onun çıkarına olandır. Duygudaşlık, iyi kalplilik ve alçakgönüllölük gibi nitelikler erdemler olarak övölürler, ve güçlü ve bağımsız bireyler tehlikeli olarak ve bu

²⁸ Frederich Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, Deniz Canefe (çev.), İdea Yayınları, İstanbul 1998, s. 164.

²⁹ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 29.

³⁰ Nietzsche, *Deccal*, s. 31.

³¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, ss. 59-60.

yüzden ‘kötü’ olarak görülürler.”³² Çünkü onlar bu erdemlere uygun davranış içerisinde olamazlar, sürü ahlaki çeşitliliğe ve farklılığa açık değildir. Farklı olana karşı, düşmanca bir tutum içinde olmasının nedeni sürünün kendisini ve ahlakını koruma isteğidir.

Buraya kadar kısaca, “décadence”ın ne olduğuna, “décadence” henüz söz konusu değilken, Apollon ve Dionysos arasındaki ilişkinin niteliğine, Sokrates ile birlikte Apollon ve Dionysos arasındaki uyumun bozulmasına ve Batı metafiziğinin temellerinin atılmasına, Hristiyanlığın doğuşuna ve bir Hristiyan ahlakının ortaya çıkışına genel hatları ile değindik. Şimdi “décadence” başlığı altında bu kavram içerimlerini ve diğer kavramlarla ilişkileri daha detaylı bir şekilde ele alabiliriz.

1.1.1.Nietzsche’nin Erken Dönem Metinlerinde Decadence’in Kökenleri: Apollon ve Dionysos

Apollon ve Dionysos’un Yunanlılarda yaşamı dönüştüren iki Tanrı olarak belirmesine, bu Tanrı’ların anlamlarına ve yaşamda neye karşılık geldiklerine geçmeden önce, Yunanlıların yaşamdan ne anladığına bakmamız gerekir. Nietzsche *Tragedyanın Doğuşu*’nda, Yunanlıların yaşamı olumlamalarını, şöyle ifade ederek Yunanlıların iyimser yönüne ve sanatın dönüştürücü işlevine dikkat çeker. Ona göre, “Yunanlılar yaşamın korkunç, açıklanamaz ve tehlikeli olduğunu çok iyi biliyorlardı. Ama dünyanın ve insan yaşamının gerçek ırasının bilincinde olmalarına karşın, sırtlarını yaşama dönerek kötümserliğe teslim olmadılar. Yaptıkları şey sanat ortamı yoluyla dünyayı ve insan yaşamını dönüştürmekti.”³³ Sanat, Yunanlılar için acı ile baş edebilme yoluyla. Yunanlılar, insanın korkunç yazgısını, moiranın/kaderin/yazgının tüyler ürperten hükümranlığını, sanat aracılığıyla aşarak yaşamla baş edebildiler. Nietzsche bu durumu Olympos Tanrıları’nın ibretlik hikâyeleri üzerinden şöyle açıklar:³⁴

Doğanın dev güçleri karşısındaki o muazzam güvensizlik, tüm bilgilerin üzerinde acımasızca hüküm süren o moira, büyük insan dostu Prometheus’un o akbabası, bilge Oidipus’un o korkunç yazgısı, Atreusoğulları soyunun üstündeki, Orestes’i annesini öldürmeye zorlayan o lanet; kısacası, orman tanrısının, efkârlı Etrüsklerin yıkımına yol açan mitsel ibretleriyle birlikte tüm o felsefesi – Yunanlılar tarafından, Olymposluların o sanatsal orta dünyası aracılığıyla sürekli yeniden aşılıyor, her halükârda perdeleniyor ve gözlerden gizleniyordu.

³² Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, s. 161.

³³ Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, s. 157.

³⁴ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 28.

Yunanlılar, yaşamak zorunda olduklarına göre, yaşama nasıl katlanabileceklerdi? Yunan sanatını anlamlandıran tam da bu noktaydı. Sanatın yaşamın acısından doğması.³⁵ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*'nda Yunanlıların yaşayabilmek için, tanrılara ihtiyacı olduğuna değinir:³⁶

Yunanlıların, yaşayabilmek için bu tanrıları en derinden gelen bir zorunlulukla yaratmaları gerekmiştir: Olympos'taki neşeli tanrılar düzeninin, başlangıçtaki dehşetli titanik tanrılar düzeninden, söz konusu Apolloncu güzellik dürtüsü sayesinde, yavaş geçişler halinde gelişmesinin izlediği yolu nasıl mı tasarlıyoruz: dikenli çalılıklarda güllerin açivermesi gibi. Yoksa, bu kadar aşırı duyarlı, bu kadar delidolu arzulu, böyle eşsiz acı çekme yeteneğine sahip bu halk, nasıl katlanabilirdi varoluşa, aynısını daha yüksek bir şanla çevrili bir biçimde tanrıların da yaşadığı gösterilmeseydi? Varoluşun, yaşamı sürdürmeye ayartan bir bütünleniş ve tamamlanışı olarak, sanata yaşam veren aynı dürtü, Helen "istenci"nin kendisine ululayıcı bir ayna tuttuğu Olympos dünyasını da yaratmıştır. Böylece tanrılar, kendileri de aynısını yaşayarak haklı çıkarırlar insan yaşamını – tek başına yeterli bir tanrı savunusu!

Tanrılar, kendileri de, öylesine acımasız olan yaşamı kabul ederek, bu acılara rağmen yaşamışlar, yaşamı yüceltmışlerdir. Yunanlıların da yaşayabilmek için yaşamla barışmaları, yaşamla - doğayla bir olmaları, bir esriklik halinde yaşama katılmaları gerekirdi. Yunanlıların en hayvanca dürtülerini rahatlıkla sergileyebilecekleri, kendilerini yaşamın bütünü oluşturduğu bir birlik olarak görebilmeleri için, kendilerini temsil edecek bir Tanrı'nın varlığında erimeye ihtiyaçları vardı.³⁷

Şimdi köle özgür bir adam olmuştur, şimdi zorunluluğun, keyfiliğin ya da "küstah moda"nın insanların arasına soktuğu tüm donuk, düşmanca sınırlar yıkılmıştır. Şimdi, dünyaların uyumunun müjdeli haberinde, herkes komşusuyla yalnızca birleştiğini, uzlaştığını, kaynaştığını değil, bir olduğunu da hisseder, sanki Maya'nın perdesi yırtılmıştır da artık sadece lime lime parçaları dalgalanmaktadır gizemli ilk-bir'in önünde. Şarkı söyleyerek ve dans ederek anlatır kendini insan, daha üst bir ortaklığın üyesi olarak: yürümeyi ve konuşmayı unutmuştur ve dans ederek göklere doğru yükselmek üzeredir. Jestlerinde büyülenmişlik dile gelmektedir. Şimdi hayvanların konuşuyor, yeryüzünün süt ve bal veriyor oluşu gibi, insandan da doğa üstü bir şey tınlamaktadır: tanrı olarak duyumsar kendini, şimdi kendisi de düşünde tanrıların değiştiğini gördüğü gibi, kendinden geçmiş ve yücelmiş bir biçimde değişmektedir.

Dionysos şenliklerinde kendinden geçerek mistik bir birliğe ulaşan Helenler de, "bu şenliklerin odağında her türlü aile kurumunu ve bunların onurlu ilkelerini dalgaları altında bırakan, aşırı bir cinsel dizginsizlik seli yer alır; burada doğanın özellikle en vahşi canavarları, benim asıl "büyülü içki" olarak gördüğüm, şehvetin ve

³⁵ Julian Young, *Nietzsche*, s. 185.

³⁶ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 28.

³⁷ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 22.

vahşetin o iğrenç karışımına varıncaya dek, zincirlerinden boşanmaktadır.”³⁸ Helenler bu içgüdü ile yaşamın bengi dönüşünü; ölümün ve değişimin ötesinde geçmişte vaat edilen, kutsanan geleceği dölleme ve cinsellik gizemleri yoluyla bir hakikat olarak yaşarlardı. Bu yüzden cinsellik Yunanlılar için çok önemliydi. Dölleme, hamilelik, doğum eylemlerindeki her ayrıntı yüce duygular uyandırıyor. Acı kutsaldı, “doğuran kadının sancıları” acıyı kutsallaştırıyordu. Oluş ve büyüme adına ne varsa, geleceği güvenceleyen ne varsa, acıyı gerektirirdi. Yaratma zevki olması için, yaşama istencinin kendini sonsuza dek olumlama için, “doğuran kadının çektiği sancının” da sonsuza dek var olması gerekiyordu. Bu simgesellikte yaşamın en derin içgüdü, yaşamın geleceğine, bengiliğine yönelik içgüdü, yaşama giden kutsal yol olarak dölleme dinsel olarak duyumsanmıştır. Tüm bu anlamlara gelir Dionysos sözcüğü.³⁹ Dionysos’da boşalan, dizginlenemeyen dürtüler, Apollon’da cisimleşir. “Etik bir Tanrı olarak Apollon, kendisi gibi olanlardan ölçülü olmalarını ve bunu koruyabilmek için de, kendilerini bilmelerini ister. Böylece, ‘kendini bil’ ve ‘ölçüyü kaçırma!’ istemi, estetik güzellik zorunluluğuyla atbaşı gider.”⁴⁰

“İnsan kendiyle kendisi olmayan şeyler arasında sınır çizerek, kendisinin olanı başkalarından ayırmakla, kendi kendine sınır koymakla kendini bilebilir, kendi kendisi olabilir. Bu sınır, insanın kendi kendisi olması, aşırılıklardan sakınması, orta yol, hepsi Apollonik olanın kendisidir.”⁴¹ Yani Apollonik olanda birey kendisinin farkındadır. Bireyselliği ile ön plana çıkar. Dionysos’da ise birey, hayvanca dürtülerinin etkisiyle kendinden geçer, doğayla bütünleşerek, doğayla bir olur. Apollon ile Dionysos arasındaki uyumsuzluğu buradan kavradığımızda, Dionysos’un temsili ile ortaya çıkan esrime ve ölçsüzlük, barbarca unsurlar barındırır. Oysa Apollon, bireyleşme ilkesi ile bir kültürü temsil eder. Allan Megill, bu durumu şöyle izah eder:⁴²

Barbarlık ile kültür arasındaki farkı yaratan “Apollon’un şahsiyeti”ydi. Barbarlar, Dionysoscu itkilerine gem vurulmadığı için barbar kalıyorlardı. Grekler ise Apollon’un etkisiyle bu itkileri yeniden yönlendirip

³⁸ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 24.

³⁹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 109.

⁴⁰ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 32.

⁴¹ İoanna Kuçuradi, *Max Scheler ve F. Nietzsche’de Trajik Olan*, Yankı Yayınları, İstanbul 1966 ss. 33-34.

⁴² Allan Megill, *Aşırılığın Peygamberleri, Nietzsche Heidegger Foucault Derrida*, Tuncay Birkan (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2012, s. 86.

dönüştürdükleri, onları salt bir doğa ifadesi değil, birer kültür bileşeni haline getirdikleri için Grek olmuşlardı.

Apollon ve Dionysos'da birbirine zıt bir şekilde, ama birbirini tamamlayan bu birlikte varoluş, Yunanlıların yaşamdan kopmadan yaşamalarına imkân tanıyordu. Böylelikle Dionysosça yönünün sultasında kendinden geçen insan, “tam yokluğa karışacağı sırada, Apollon'a, kendi adına sığınır. “Fırtınalı denizde o, küçücük salına güvenip kendini ‘Ana Bir’e karşı, varlığa karşı, yani yokluktan, yok olmaktan korur.”⁴³ O halde, Yunanlılar, korku ve dehşet dolu bir yaşamdan kötümserliğin estetik bir şekilde dönüşümü yoluyla kaçınılabileceğini biliyorlardı. Olgusallığın üzerine peçe örterek, ideal bir biçim ve güzellik dünyası yaratmak, bu Apollon'un yoluydu. Ve varoluşu tüm karanlığı ile utkulu bir şekilde onaylamak ve kucaklamak, bu da Dionysos'un tutumuydu. Apollon, anlatımını, epik ve plastik sanatlarda, Dionysos ise trajedi ve müzikte bulurdu.⁴⁴ Kuçuradi Apollon'u şöyle açıklar:⁴⁵

Plastik sanatların ustasıdır. Plastik sanatçının amacı, şeylerin sınırlarını çizerek şekiller ortaya koymaktır; onca şekilsizlik, en çok kaçınılacak şeydir. Plastik sanatlar doğrudan doğruya gözle ilgilidir; ortaya koydukları, görünür şeylerdir, *phainomena*'dır. Sanatçıyla bu şeyler -ya da seyirciyle bu şeyler – arasındaki çizgi kesindir. Kişi, hastalık durumları bir yana, bu sınırın farkındadır. İnsan bu görüşlere istediği sürece bakar; isteyince de bakmasına son verebilir. Apollon'un hedefi, her ne pahasına olursa olsun, biçimli, güzel görünüşleri kurtarmaktır.

Nietzsche'nin Apollonculuk için anahtar terimi rüyadır. Bu terim bize üç şeyi gösterir: Apolloncu bilincin imgelerle uğraştığını, dünyanın metafizik bakımdan ideal bir dünya, salt bir rüya olduğunu ve Apolloncu sanatta bu dünyanın güzellik haline yükseltildiğini.⁴⁶ “Tüm yaratıcı güçlerin Tanrı'sı olarak Apollon, aynı zamanda kâhin Tanrı'dır. Kökleri gereği ‘ışıldayan’, ışık Tanrı'sı olan Apollon, içsel düşlem-dünyasının güzel görünüşüne de hükmeder.”⁴⁷ Dionysosçu olan ise kavramları aşan dilde doğru düzgün ifade edilemeyendir. Estetik bakımdan “dithyrambik” müziktir. Bu müzik güzel olmaktan ziyade ulvidir. Bölünme yanılısamamı kaldıran bizi varlığın birleştirici bağrına götüren müziktir.⁴⁸

Nietzsche, *Güç İstenci* adlı kitabında, Apollon ve Dionysos için iki ayrı tanım yapar: “Apollon'un hilesi: güzel biçimin *ebediyeti*; aristokratik ‘sonsuz dek böyle olmalıdır!’ yarası. *Dionysos*: şehvet ve zulüm. Fanilik, üretici ve yok edici güçlerin

⁴³ Kuçuradi, *Max Scheler ve F. Nietzsche'de Trajik Olan*, s. 35.

⁴⁴ Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, s. 157.

⁴⁵ Kuçuradi, *Max Scheler ve F. Nietzsche'de Trajik Olan*, s. 32.

⁴⁶ Julian Young, *Nietzsche*, s. 189.

⁴⁷ Nietzsche, *Trağedyanın Doğuşu*, s.19.

⁴⁸ Julian Young, *Nietzsche*, s. 190.

zevki, *sürekli yaratma* olarak yorumlanabilir.”⁴⁹ Bu iki tanımlama bizleri, Apollon ve Dionysos’un ebedi dönüş öğretisi ile ilişkisine yönlendirir. Nitekim, *Ecce Homo*’da o bu konuya dikkat çeker.⁵⁰

Yok oluşun, yok edişin olumlanması –ki Dionysosca bir felsefenin can alıcı noktasıdır- karşıtlıklara, savaşa ve “varlık” kavramını kökünden yadsıyarak oluşa evet deyiş: Şimdiye dek düşünülenler içinde bana en yakın olarak bunları buluyorum şüphesiz. “Bengi dönüş” öğretisi, yani sınır tanımadan, sonsuza dek her şeyin durmadan yok olup yeniden doğması

Nietzsche, Apollon ve Dionysos ikililiğinde şekillenen insanı, onun insan hiyerarşisinde henüz bozulmamış yırtıcı insanla ilişkilendirir. Ve bu ikililiğin birbirini tamamlayan uyumunda yeni yaratımlara gebe oluşuna değinir: “Dionysosçu sanatta ve onun trajik simgeselliğinde, aynı doğa, sahici, çarpıtılmamış sesiyle konuşur bizimle: Benim gibi olun! Görünüşlerin aralıksız değişiminde bengi yaratıcı, bengi var olmaya zorlayan, bu görünüş değişiminden sürekli tatmin olan ilk-anne”⁵¹ oluşun sürekli kendini yenileme bilinci ve bu yaşamın masumiyetiyle dönüşen varoluş, ebedi dönüşle her seferinde yeniden doğar.

Nietzsche, güdülerin henüz öldürülmemiş, saptırılmamış yönlerini açığa vuran bu tragedya insanına, Yunanlıların bu çağına büyük saygı duyar. Ve nihai amacın üstinsana ulaşmak olduğu felsefesinde ebedi dönüş öğretisi ile bu çağın insanını felsefesinin kökenlerine oturtur ve tragedyanın doğuşunun önemini vurgular. “Tragedyanın Doğuşu benim tüm değerleri yeniden değerlendirişimdi: Böylelikle yeniden uzanıyorum, benim istemimin, yapabilmemin yeşerdiği toprağa”⁵²

1.1.2. Mitin Çöküşü ve Batı Metafizikinin Doğuşu: Sokrates ve Decadence

Nietzsche; akılcılık, mutlak bir ahlak, ruhun ölümsüzlüğü, aşkın gerçeklikler gibi inançlarından ötürü Sokrates ve sonrası Antik Yunan filozoflarına, Sokrates öncesi Antik Yunan filozoflarına göre daha az değer vermiş, onları “décadent” olarak suçlamıştır.⁵³ Bu yüzden, “Sokrates’i ve Platon’u yıkılış semptomları”, “Yunan çözümlerinin araçları olarak, sözde Yunan olarak, anti-Yunan olarak”⁵⁴ görmüştür.

⁴⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 638.

⁵⁰ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 56.

⁵¹ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 101.

⁵² Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 110.

⁵³ Ebru Öner, *Nietzsche’nin Platon Eleştirisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017 s. 54.

⁵⁴ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 12.

Nietzsche'nin temel başkaldırısı, Sokrates'le başlayan düşünce geleneğinin teorik insanı yüceltmesinedir. Nietzsche, bu geleneğin hakikat anlayışını, yaşamın yapısına aykırı olarak görmüştür. Bu geleneğin Sokrates'ten beri hakikati yüceltmesini eleştirmiş, Platon'un bu dünyayı "duyulur dünya" ile "düşünülür dünya" şeklinde ikiye bölmesine karşı çıkmıştır. Dolayısıyla, Nietzsche, bu gelenekle biçimlenen kültürün, 'décadence'ın başlangıcı olduğunu düşünür.⁵⁵ Nitekim, teorik insanın ön plana çıkarılması, Apollon-Dionysos karşıtlığının ortadan kalkması, Apollonik unsurların yüceltilmesi ve mutlaklaştırılması demektir. Deleuze, Sokrates ile başlayan felsefedeki yozlaşmayı şöyle ifade eder:⁵⁶

Felsefenin yozlaşması Sokrates'le birlikte açıkça ortaya çıkar. Eğer metafiziği iki dünya arasındaki ayrımla, özün ve görünüşün, doğrunun ve yanlışın, akli ve duysal olanın karşıtlığıyla tanımlıyorsak, onu Sokrates'in icat ettiğini söylemeliyiz: O yaşamı yargılanması, ölçülmesi, sınırlandırılması gereken bir şey, düşünceyi ise üstün değerler (Tanrısal, Doğru, Güzel, İyi...) adına iş gören bir ölçü, bir sınır haline getirir. Sokrates'le birlikte gönül rızası ve ustalıkla boyun eğen bir filozof tipi ortaya çıkar.

Başka bir deyişle o, en iyiye, en güzele, en doğruya ulaşmaya çalışarak yaşamı sınırlandırmış, aklın önderliğinde içgüdüleri yadsımış, mutlak bir ahlakın öncüsü olarak erdemliliği yüceltmıştır. Savater, *Nietzsche'nin İdeası* adlı eserinde Sokrates'in bilincin mucidi olduğunu söyler ve ona seçkin bir konum bahşeder. O, "Nietzsche açısından Sokrates, fevkalade Yunan karşıtı bir figürdür; Olimpos Tanrıları'nın asude ışığının Sileno'nun bilgeliğinin kaos ve acı dolu şimşeklerini artık saklamaktan aciz hale geldiği Yunan'ın trajik bir döneminde ortaya çıkan bir çöküş figürüdür. Sokrates *bilincin mucididir*, yani kartları genellikle buna oynar."⁵⁷ diyerek bize Sokrates'in "her şeyin iyi olması için bilinçli olması gerekir"⁵⁸ ilkesini hatırlatır.

Sokrates, akıl = erdem = mutluluk formülü ile sadece belirlenmiş olanın, iyi olanın erdemli olduğunu göstererek, içgüdüsel olanı sınırlandırma yoluna gitmiş, iyi ve kötü arasındaki dengeyi bozarak, Apollon ve Dionysos ile şekillenen trajik çağı kapatmış, mitin çöküşünü sağlamıştır. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan* adlı kitabında bu bakımdan değerlerin altüst olmasını şöyle ifade eder: "iki zıt moral 'değer' olarak 'iyi' ile 'kötü'yü sınırlandırmak; böylece de çeşitli araç ve yollarla, ilkini öğretmek,

⁵⁵ Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, s. 97.

⁵⁶ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, İlke Karadağ (çev.), Otonom Yayınları, İstanbul 2010, s. 28.

⁵⁷ Fernando Savater, *Nietzsche'nin İdeası*, Saliha Nilüfer (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2008 ss. 70-71.

⁵⁸ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 80.

diğerleriyle de savaşımdır. Hayatın tabii haklarını görmemezlikten gelen, onu yoksullaştıran, insanın yapısına aykırı bir görüştür bu.”⁵⁹

Nietzsche’ye göre, ahlaki değerlerin doğallıktan uzaklaştırılması dejenere bir insan türünün tasarımıydı; buna ‘iyi insan’, ‘mutlu insan’, ‘bilge insan’ deniliyordu.⁶⁰ Oysa insanı iyi, mutlu ve bilge olarak kategorileştirerek idealize ettiğimiz anda, yaşamdan, yaşamın trajik akışından uzaklaşırız. Bu anlamda Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*’nda Sokrates’in yaşamdan kopuşunu şöyle ifade eder: “Sokrates bile demişti ki ölürlen: Yaşamak – uzun süre hasta olmak demek”⁶¹ yaşamı bir hastalık olarak gören Sokrates, dürtülerden uzaklaşmayı da erdemlilik ve mutluluk sanıyordu. “O: ‘Erdemli insan en mutlu insandır’ dediğinde, insanlar çılgınca bir şeyler duyduklarını sanıp kulaklarına inanamadı. Çünkü soylu kökene sahip her adamın aklına, mutlu insan dendiğinde, kendini beğenmişliği ve keyfi için her şeyi ve herkesi feda eden bir zorbanın olağanüstü duyarsızlığı ve canavarlığı geliyordu.”⁶²

Sokrates, insanın bencilliğini ve kendisi için yararlı olanı, erdemsizlik olarak göstererek dürtüleri yolundan saptırmış onları kendi gerçekliklerinden koparmıştır. Oysa, der Nietzsche *Tan Kızılığı*’nda: “Akıllılık, kendine hakim olma, cesaret gibi doğruluğun başlangıcı da, -bizim kısaca Sokrates erdemleri olarak tanımladığımız her şey, hayvancadır: Besin aramayı ve düşmandan kaçmayı öğreten dürtülerin bir sonucu.”⁶³ O yine Sokrates’le birlikte insandaki bozulmayı *Böyle Buyurdu Zerdüşt*’te şöyle anlatır: “Solucandan insana dek yol aldınız. Ve hâlâ pek çok solucanlık var içinizde. Bir zamanlar maymundunuz ve şimdi bile insan daha fazla maymundur herhangi bir maymundan.”⁶⁴ Bu bakımdan:⁶⁵

Yunan halkının karakterindeki bir dejenerasyon ve değişme bu süreçle uyum içindeydi ve bu durum, sanatın ve halkın, mitosun ve ahlakın, tragedyanın ve devletin, temellerinde nasıl da zorunlulukla ve sıkı sıkıya iç içe geçtiğini ciddi ciddi düşünmeye zorluyordu bizi. Tragedyanın söz konusu çöküşü, aynı zamanda mitosun çöküşüydü.

Bu çöküşle, Batı metafiziğinin temelleri atılır. Modern dünyanın insanını belirleyen bir din olarak Hristiyanlık köklerini, Sokrates gelenekçiliğinden alır.

⁵⁹ İoanna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1997, s. 6.

⁶⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 290.

⁶¹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 11.

⁶² Nietzsche, *Tan Kızılığı-Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, Özden Saatçi (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2013 s. 151.

⁶³ Nietzsche, *Tan Kızılığı-Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, s. 32.

⁶⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 6.

⁶⁵ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 139.

1.1.3. Hristiyanlık Ahlak ve Decadence

Nietzsche, Hristiyanlığı, Sokrates-Platon geleneğindeki antik yozlaşmanın bir devamı olarak niteler. Ona göre, Sokratik kültür ve onun uzantısı olan Platonculukta köklerini bulduğumuz Hristiyanlık, akıl ve ahlak temelinde serpilmiştir. Hristiyanlık, mevcut değerler sistemiyle duyuyüstü dünyayı tek geçerli neden olarak kabul etmiş, varlığın bilgisini duyusal olandan tümüyle uzaklaştırmıştır. Nietzsche, bu yüzden Hristiyanlığı “decadence” belirtisi olarak niteler. Çünkü Nietzsche’ye göre, “biricik dünya ‘görünüşte’ dünyadır; ‘hakiki dünya’ onun üstüne eklenmiş bir yalandır yalnızca.”⁶⁶ Çünkü Nietzsche’ye göre:⁶⁷

İnsanlar ülküsel bir dünya uydurdukları ölçüde gerçeğin değerini, anlamını, doğruluğunu harcadılar. “Gerçek dünya” ile “görünüşte dünya”, -açıkçası: Uydurma dünya ile gerçek... Ülkü denen yalan şimdiye dek gerçeğe bir ilenmeydi; bu yolla insanlık en derin içgüdülerine dek aldatıldı, yalana boğuldu; yükselişinin geleceğinin, gelecek üstüne yüce hakkının güvenceleri saydığı ters değerlere taptı giderek.

Nietzsche, uydurma olarak adlandırdığı bu dünyanın “ruh”, “tin”, “özgür istem”, “tanrı” gibi yalancı kavramlarının insan fizyolojisine zarar verdiğini, bu kavramların bütünlüğünde biçimlenen bedenın yaşama gücünün azaldığını, ruhun kurtuluşu için bedenın küçümsemesini doğal içgüdülere karşı direniş olarak adlandırarak, bu durumu “décadence”a giden bir yol olarak görür.⁶⁸ Nietzsche’nin tabiri ile bu yalancı kavramların oluşturduğu değerler silsilesi, öncelikle içgüdüleri küçümsemeyi öğretir. Bedeni haklamak için bir ruh, bir tin uydururlar. Yaşamın temel koşulu olan cinselliği ayıp bir şey olarak öğretir, yaratıcılık ve gelişim için zorunlu olan, katı bencilliği, kötülük ilkesi sayarlar. Çıkar gözetmezlikte, denge yitiminde, kişiliksizleşmede, yakınıını sevmekte gerçek değerleri görürler. Nietzsche, sapkınlığın ifadesi olan bu “décadence” değerlerinin en yüksek değerler olarak öğretildiğini savunur.⁶⁹ O, *Ecce Homo*’da, bu uydurulmuş kavramların işlevlerini ve yaşamı olumsuzlayan taraflarını şöyle sıralar:⁷⁰

“Tanrı” kavramı, yaşama bir karşıt kavram olarak uydurulmuş, yaşama zararlı, ağulu, kara çalıcı, onun can düşmanı ne varsa hepsi o kavramda bir ürkünç birlik olmuştur! “Öte yan”, “gerçek dünya” kavramları, var olan biricik dünyayı değerden düşürmek, yersel gerçekliğimiz için bir tek amaç, neden, ödev bırakmamak için uydurulmuş! “Ruh”, “tin”, giderek

⁶⁶ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 20.

⁶⁷ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 2.

⁶⁸ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 75.

⁶⁹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 118.

⁷⁰ Nietzsche, *Ecce Homo*, ss. 119-120.

“ölümsüz ruh” kavramları, bedeni hor görmek, onu hasta –ermiş- yapmak, yaşamda önemsemeye değer ne varsa, beslenme, konut, düşünce düzeni, hastalara bakma, temizlik, hava vb. hepsinin karşısına ürkünç bir umursamazlık koymak için uydurulmuş! Sağlık yerine “ruhun selameti”, yani tövbe çırpınmaları ve kurtuluş isterisi arasında gidip gelen bir *folie circulaire!* “Günah” kavramı o kendinden ayrılmaz işkence aracıyla, “özgür istem” kavramıyla birlikte, içgüdüleri sapıttırmak, onlara karşı güvensizliği bizde ikinci bir yaradılış yapmak için uydurulmuş!

Bu kavramların baskıladığı insan, bir ahlak geliştirerek doğal içgüdülerinden uzaklaşır. Çünkü doğa karşıtı her ahlak, der Nietzsche: “şimdiye dek öğretilmiş, saygı duyulmuş ve vaaz edilmiş olan hemen her ahlak, tam tersine, tam da yaşamın içgüdülerine karşı yönelir.”⁷¹ Böylelikle yaşam olumsuzlanır ve bu ahlakın bir gerekliliği olarak istenç de zayıflar. Nietzsche, bu durumu *Deccal* adlı eserinde şöyle aktarır:⁷²

Vaktiyle insana daha yüksek bir düzenden çeyiz (Mitgift) olarak “özgür istenç” verilmişti: Artık bir yeti olarak anlaşılabilir diye, ondan bu istenci bile geri aldık. Eski “istenç” sözcüğü, artık yalnızca ele edilen sonucu imlemeye yarıyor, kısmen çelişen, kısmen uyuşan bir sürü uyarıyı mecburen izleyen bireysel tepkiyi- istenç artık hiçbir şeye etki etmiyor, hiçbir şeyi “harekete geçirmiyor”. Eskiden, insanın bilincinde, “tin”inde, onun yüksek kökeninin, Tanrısallığın kanıtı görülürdü: ona, kendini mükemmel kılmak için, kaplumbağa gibi, duyularını içine çekmesi, dünyevi şeylerle alışverişini kesmesi ve fani bedenini bir kenara koyması öğütlendi: O zaman geriye onun tek önemli kısmı, “arı tin” kalacaktı.

İstencin zayıflaması ile insan, bireysellikten koparak bir sürü ahlakı geliştirir ve gücü isteme yetkinliğini bir sürüye atfederek, bireysel olana karşı sürünün hakimiyetini sağlama yoluna gider. Artık sürüyü güdecek bir çobana ihtiyaç vardır. Böyle bir durumda, doğayı değersizleştirip onun kutsiyetini bozan rahip, bir kanun adamı olarak belirir. Artık yaşamın tüm alanlarında görürüz onu; doğumda evlilikte, hastalıkta, ölümden, kurban törenlerinde vb... Böylelikle rahibin nüfuz ettiği her şey değersizleştirilir ve rahibe itaatsizlik, günah adını alır.⁷³ Rahip, aynı zamanda “hıncın yön değiştiricisidir. Her acı çeken, içgüdüsel olarak acısına bir neden arar çünkü.”⁷⁴ Onlar en aciz olanlardır, der Nietzsche: “Onlarda kin, aczden doğup en muazzam ve en tüyler ürpertici, en tinsel ve en zehirli biçime ulaşır.”⁷⁵ Hıncılı insan; yaşama, dürtüsel olana katılamadığı için, “‘kötü düşman’ı tasarlamıştır o, bir temel kavram olarak ‘kötü olan’ı ve sonra, bu temel kavramdan yola çıkıp onun karşıt eşleniği

⁷¹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 30.

⁷² Nietzsche, *Deccal*, s. 20.

⁷³ Nietzsche, *Deccal*, ss. 34-35.

⁷⁴ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 132.

⁷⁵ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, ss. 25-26.

olarak, bir de ‘iyi olan’ı tasarımlamıştır - kendisini!..”⁷⁶ Neyin iyi ve kötü olduğunu belirleyen, değerler getiren bu sürü ahlakı, hınç duygusunun baskın karakterinde bir köle ahlakı oluşturmuştur. Hınç, yani Nietzsche’nin *ressitiment* olarak ifade ettiği; Türkçe’de hınç, kin, nefret biçiminde farklı şekillerde adlandırdığımız bu kavram, aynı zamanda köle ahlakının en belirgin özelliğidir. Nietzsche iki tür ahlaktan bahseder, bunlardan birisi köle ahlakı diğeri soylu ahlaktır. Kuçuradi, köle ahlakını, “sürü insanının ‘moralli insan’ın, insan başarılarını ve olayları sürüce, o sürünün faydası açısından değerlendirmesiyle ortaya koyduğu katı moral değer yargılarının bütünü” olarak ifade eder.⁷⁷ Bu katı moral değerler elbette “décadence” belirtisidir. Bu değerlere birazdan değineceğiz. Köle ahlakının karşısında duran soylu ahlaka sahip asiller ise, “kendilerini ‘mutlu olanlar’ olarak *duyumsuyorlardı*; mutluluklarını düşmanları üzerinden yapay olarak kurgulamaları, sırası geldiğinde kendilerini mutlu olduklarına inandırıp *kandırma*ları (tüm hınçlı insanlarda adet olduğu gibi) gerekmiyordu.”⁷⁸ Fakat Nietzsche’nin köle ahlakına sahip sürüden asıl rahatsızlığı, sürünün soylu olanı tehdit etmesinden kaynaklanır. Çünkü köle ahlakına sahip bir ırk, asil ırka oranla daha kurnazdır. Asil ırk, yaşamı daha açık yürekli, daha inançlı, daha samimi ve safça yaşarken, sürü insanı; gizli delikleri, arka yolları, arka kapıları sever. İyi bilir zamanı gelince kendini alçaltmayı ve yükseltmeyi.⁷⁹

Nietzsche, *Güç İstenci* kitabında, “Hristiyanlık bir *yaşam tarzıdır*, inançlar sistemi değil, nasıl hareket edeceğimizi söyler, neye inanmamız gerektiğini değil.”⁸⁰ diyerek Hristiyanlığa savaş açar. Hristiyanlığa bugüne kadar varolan en kaçınılmaz baştan çıkartıcı yalan, kutsal olmayan büyük yalan olarak bakıyorum, der. Ve kendisini Hristiyanlığın saklandığı her kıyafetin altından idealinin büyüme filizini ve sürgününü çıkarttığını ve onunla ilgili her uzlaşmayı reddettiğini ve ona savaş açtığını belirtir.⁸¹

Nietzsche’nin, Hristiyanlık eleştirisinin hedefinde olan moral değerlerden en önemlilerinden birisi, “iyi” ve “kötü”dür. Hep iyiye doğru yönelme ve iyinin belirlenmesidir. Oysa Nietzsche’ye göre, Hristiyanlık, iyinin anlamını saptırır. Çünkü ona göre iyi, kendisi için yararlı olanı seçendir. Bu da tutkularına, arzularına ve

⁷⁶ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 32.

⁷⁷ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 86.

⁷⁸ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 31.

⁷⁹ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 31-32.

⁸⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 161.

⁸¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 153.

gücüne göre hareket etmeyi gerektirir. Hristiyanlığın öğütlediği manada başkalarının yararına olanı değil. Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü* adlı kitabında “iyi” yargısının anlamını nasıl kazandığını şöyle anlatır:⁸²

‘İyi’ yargısı, kendilerine ‘iyilik bahşedilenlerden kaynaklanmış değildir! İyi olanlar’ın kendilerinden kaynaklanmıştır bu daha ziyade; aşağı, adi ruhlu, bayağı ve avam herşey karşısında kendilerini ve eylemlerini ‘iyi’, yani birinci sınıf olarak algılamış ve öyle kabul etmiş olan asil, güçlü, üstün ve yüce gönüllü olanlardan yani. Bu mesafe tutkusundan hareketle değerler yaratma, değerleri isimlendirme hakkını bulmuşlardır kendilerinininde: ne işleri var onların yararlılıkla!

Nietzsche’ye göre, “Bencil olmayan eylemler. –diye buyuruyorlar- ilkin, eylemin yönetildiği, yani eylemin yarar sağladığı kişiler tarafından övülüp iyi olarak tanımlanmıştır; sonradan övgünün bu kökeni unutulmuş ve bencil olmayan eylemler, alışkanlık gereği hep iyi diye övülmüş olduklarından, iyi olarak da algılanmıştır.”⁸³ Hristiyanlık “iyi” yargısını gerçekleştirilmesi istenen yüce bir ödev olarak sunmuş, “kötü” yargısının bir ahlaksızlık olduğunu ve uzak durulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum, “iyi”nin ve “kötü”nün değerlerinin verili olduğunu varsayar. Oysa Nietzsche, “iyi”nin bir gerileme belirtisi olabileceği ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerekliliğini önemle vurgular.⁸⁴ Ve o, “iyi” yargısına boyun eğenleri sert bir şekilde eleştirir: “Doğruyu söylemez hiç, iyi insanlar. Yanlış kıyılar, yanlış güvenlikler öğretti iyiler size; iyilerin yalanları içinde doğdunuz, oralara sığındınız. Her şey ta köküne dek yalana boğuldu, çarpıtıldı iyilerin eliyle.”⁸⁵ Bu anlamda Nietzsche, “iyi”ye boyun eğenin çöküş içinde olduğunu tembelliğe ve rahatlığa alıştığını ifade eder: “Ben, ‘iyi adamın’ çöküşün kendisini bildirdiği bir biçim olduğunu keşfettim” der.⁸⁶

Ona göre, “tüm çağlarda, özellikle de Hristiyan çağında, insanı bu tek taraflı etkinliğe, ‘iyi’ye indirgemek için büyük çabalar sarf edilmiştir. Bugün bile bu konunun genelde ‘insanlık’ veya ‘Tanrı’nın istenci’ ya da ‘ruhun kurtuluşu’ ile bir olduğu ve kilise tarafından deforme edilip, zayıflatılan insanlar eksik değildir.”⁸⁷ “Kilise; fakirlik, iffet, namus, tevâzu gibi değerleri halka empoze ederek onların hayati duygularını köreltmek ve böylece insanları kontrol altında tutmak ister.”⁸⁸

⁸² Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 18.

⁸³ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 17.

⁸⁴ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 13.

⁸⁵ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 114.

⁸⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 57.

⁸⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 240.

⁸⁸ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, s. 48.

“Hristiyan, ‘günah’tan nefret eder! Özellikle bu iyi ve kötüden oluşan ahlaki bir antiteze duyduğu inançtan dolayı dünya onun için nefret edilmesi ve sonsuza dek mücadele edilmesi gereken bir yer haline gelmiştir.”⁸⁹Nietzsche, kilisenin zayıflıkları değerlere dönüştürerek nasıl insanlar üzerinde egemenlik kurduğunu *Ahlakın Soy Kütüğü* adlı eserinde şöyle anlatır:⁹⁰

Misillemedebulunmayan acz, “iyilik”e; ödlele aşığılık, “alçakgönüllülük”e; nefret duydukları karşısında boyun eğme, “itaat”e (bu boyun eğişı buyurduğunu söyledikleri birine karşı bir itaat bu, - Tanrı diyorlar ona) çevrilmeliymiş. Zayıfın zararsızlığı, hatta onda bol bulunan korkaklık bile, onun ezilip büzülürlüğü, o kaçılmıaz beklemede olma hali iyi bir ün kazanıyor ve “sabır” diye geçiyor burada ve erdemın ta kendisi sayılıyor; “öç alamamak”a “öç almak istememek”, hatta belki de “bağışlamak” deniyor.

Bu moral değerlerden bir diğeri de, “merhamet” ya da “acıma” duygusudur. Nietzsche, merhametin en büyük ahlaksızlıklardan birisi olduğunu düşünür. Bu yüzden “Ben, merhametin her türlü ahlaksızlıktan daha tehlikeli olduğunu fark ettim” der.⁹¹ “Acıma”nın ayıklama yasına aykırı olduğunu; yaşamda güçsüzlerin, ölüme mahkûm olanların tarafını tuttuğunu; yaşamın kendisine karamsar ve şüpheli bir görünüm verdiğini söyler ve “acıma”nın bir erdem sayılmasını eleştirir. “Acıma” der, yaşamın yadsınmasına aracılık etmiştir. O nihilizmin pratiğidir.⁹²

Nietzsche, “iyi ama insanlık neden manevi ve fizyolojik açıdan çökmüştür?- Bir organ değıştiğinde beden bozulur. Özgecilik hakkı, tıpkı yardım etme hakkı ve yazgı eşitliği hakkı gibi, fizyolojiden türetilemez: Bunlar dejenere olmuşların ve yoksulların bedelidir“ der.⁹³ O, “eşitlik”i de merhamet kadar tehlikeli bulur:⁹⁴

Tanrı huzurunda tüm “ruhlar” eşit hale gelmişlerdi. Bu, mümkün olan olasılıklar içinde tam da en tehlikeli olandır! Bireyler eşit kabul edildiği takdirde, türlerin mahvolmasına yol açan bir yaşam tarzı özendirilmiş olur. Hristiyanlık, *seçim* prensibinin tam karşıtıdır. Dejenere olmuşlara ve hastalara (“Hristiyan”) sağlıklılarla (“pagan”) aynı, (...) daha yüksek bir değer biçilirse, doğal dışılık kanun haline gelir.

Nietzsche, Hristiyanlığın getirmiş olduğu bu ahlaklılık durumunun “suçluluk”, “vicdan azabı” “çilecilik” gibi yöntemlerle bireyin yaşam enerjisini zayıf düşürdüğüne değinir. Böylece “İnişte olan içgüdüler, yükselmekte olan içgüdülerin efendisi haline gelmiştir- Hiçliğe duyulan istenç, yaşama duyulan istencin efendisi

⁸⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 241.

⁹⁰ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 40.

⁹¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 57.

⁹² Nietzsche, *Deccal*, ss. 13-14.

⁹³ Nietzsche, *Güç istenci*, s. 55.

⁹⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 181.

olmuştur!” der.⁹⁵ Nietzsche, *Güç İstenci* kitabında, bu köle ahlakını edinenlerin, hüküm süren üstün değerleri ellerinde tutanların, seçkin türler olmadığını, çökmüş türler olduğunu söyler.⁹⁶ Hristiyanlık, “toplum dışına itilenler ve mahkum edilenler, her türden cüzamlılar, ‘günahkarlar’, ‘tahsildarlar’, ‘fahişeler’, en aptal insanlar (‘balıkçılar’) arasında büyür; zenginleri, eğitilmeleri, soyluları, namusluları, ‘doğru olanları’ hor görür.”⁹⁷ Ona göre, sonunda Hristiyanlık, “her tarafa İsa’yı çarmıha gerilmiş halde gösteren heykeller dikmesi sonucu, haklının ölürcesine işkence gördüğünü göstererek, dünyayı korkunç bir yer haline getirmeyi bilmiştir!”⁹⁸ Hristiyanlığın ahlaki değerlerinin işletilmesi ile de Nietzsche, “Tanrı’nın ölümü”nü ilan ederek, Batı metafiziğinin çöktüğünü söyler.

1.1.4. Tanrı’nın Ölümü ve Décadence

Nietzsche’ye göre, Hristiyanlık, insanın ve yaşamın değerini düşürmüş, Tanrı’yı ölüm döşegine getirmiştir. Çünkü Hristiyanlığa göre, insan doğduğu andan itibaren günahkâr sayılırdı ve yeryüzüne acı çekmesi için yollanmıştı. Hristiyanlık, insanların özgür ve güçlü doğalarını törpülemekte, mevcut dünyayı yadsıyarak, tüm mutluluğu ve güzelliği öte dünyaya saklamaktaydı. Bütün bunlara neden olan böyle hastalıklı bir Tanrı’nın ölmesinden daha doğal ne olabilirdi.⁹⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde Tanrı’nın ölümü ile ilgili şöyle der:¹⁰⁰

Onun merhameti utanma nedir bilmiyordu: en kuytu köşelerime kadar sokuldu. Bu en meraklı, aşırı sırnaşık, aşırı merhametimin ölmesi gerekiyordu. Her zaman gördü beni: böyle bir tanıktan intikam almak istedim (...) Her şeyi, insanı da gören Tanrı: ölmeliydi bu Tanrı!

Bu satırları okuduğumuzda hemen şu sorular aklımıza gelebilir? Nietzsche Tanrı’yı öldürmek mi istedi, yoksa onu yaşadığı çağda ölü mü buldu? Ya da “Tanrı’nın ölmesi” bir gereklilik miydi? Nietzsche “Tanrı öldü” sözü ile bize ne anlatmak istiyordu? Bu soruların yanıtlarına geçmeden önce, Nietzsche’nin *Şen Bilim*’de *Kaçık Adam* adlı bölümde, Tanrı’nın öldüğünü duyurduğu paragrafa bir göz atmak gerekir:¹⁰¹

⁹⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 270.

⁹⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 437.

⁹⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 159.

⁹⁸ Nietzsche, *Tan Kızılığı-Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, s. 65.

⁹⁹ Zeynep Kantarcı Bingöl, *Nietzsche’de Ahlak, Din ve Felsefe Eleştirisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017, s. 23.

¹⁰⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 270.

¹⁰¹ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, Levent Özşar (çev.), Asa Yayınları, Bursa 2003, s. 130.

Öğle öncesi aydınlığında bir fener yakan, pazar yerinde koşarken durmadan “Tanrıyı arıyorum! Tanrıyı arıyorum!” diye bağırarak kaçık adamı duymadınız mı? Oradakilerin çoğu tanrıya inanmayanlar olduğu için onun böyle davranması büyük bir kahkahanın patlamasına yol açtı, onu kışkırttı. (...)“Ne yolunu mu şaşırması?” diye sordu biri. Bir başkası “Çocuk gibi yolunu mu kaybetmiş” dedi. “Yoksa saklanıyor mu?”, “Bizden korkuyor mu?”, “Yolculuğa mı çıkmış?”, “Yoksa göçmüş mü?”. Onlar birbirlerine böyle bağırarak güldüler. Kaçık adam onların arasına sıçrayıp bakışlarıyla onları delip geçerek “Tanrı nerede?” diye sorar, “şunu da söyleyeceğim, onu biz öldürdük- sizlerle ben! Onun katiliyiz hepimiz. Ama bunu nasıl yaptık? Denizi kim içebilir? Bütün çevreni silmemiz için bize bu süngeri kim verdi? Onu güneşinin zincirlerinden kurtarır iken ne yaptık biz yeryüzünde? Nereye gidiyor şimdi dünya, biz nereye gidiyoruz? Bütün güneşlerden uzağa mı? Sürekli, boş yere geriye, öne, yana, bütün yönler atılıp durmuyor muyuz? Üst alt kaldı mı? Sanki sonsuz bir hiçte yolumuzu yitirmiyor muyuz? Boş uzayın solğunu duymuyor muyuz? Hava giderek soğumuyor mu? Giderek daha çok, daha çok gece gelmiyor mu? Öğleden önce fenerleri yakmak gerekmiyor mu? Tanrıyı gömen mezar kazıcılarının yaygarasından başka bir ses duyuyor muyuz? Tanrısal çürümeden- Tanrının çürümesinden başka koku duyuyor muyuz? Tanrı da çürüdü. Tanrı öldü! Tanrı öldü! Onu öldüren de biziz! (...)Bu eylemin büyüklüğü bizim için fazla büyük değil mi? Bu ancak eylemi gerçekleştirene yaraşır sayıldığı için bizim tanrı olmamız gerekmiyor mu? Hiçbir zaman daha büyük bir eylem olmadı, şu da var ki, bizden sonra doğacak olan, bu eylem yüzünden şimdiye kadarki tarihlerden daha yüksek bir tarihin bir parçası olacak!

“Kaçık adamın az önceki konuşmasında, ‘Tanrı öldü!’ sözü orada dikilen, şaşkın şaşkın konuşan Tanrı’ya inanmayanların kanılarıyla ilgili değildir.”¹⁰² “Tanrı öldü” sözü, duyduğumuz dünyanın etkin bir gücü olmadığı anlamına gelir. Bu dünya yaşam vermez. Batı felsefesini Platonculuk olarak anlayan Nietzsche için metafizik sona ermiştir.¹⁰³ Daha önceden bahsettiğimiz gibi, ahlakın da dini bir temeli vardı. Hristiyanlık geleneği içinde ahlak ve hakikat Tanrı’ya bağlıydı. Bu açıdan eğer Tanrı öldüyse, Tanrı’dan gelen gerçekliğin de temeli ortadan kalkmış demektir. Tanrı ve dolayısıyla Hristiyanlığın hayatlarımızı şekillendirmedeki rolü artık bitmiş demektir.¹⁰⁴ Deleuze, Tanrı’nın ölümünü tarihi bir perspektif üzerinden şöyle açıklar:¹⁰⁵

Tanrının ölümü bize uzun süre din içi bir dram, Yahudi Tanrıyla Hristiyan Tanrı arasında bir mesel olarak göründü. Öyle ki, artık, Oğul mu Babasının hıncı yüzünden öldü yoksa Baba mı Oğul’un bağımsız olması(ve “kozmpolit” hale gelmesi) için öldü, pek iyi bilmiyoruz. Ama zaten aziz Pavlus Hristiyanlığı İsa’nın *bizim* günahlarımız için öldüğü fikri üzerine kurmuştur. Reform’la birlikte, Tanrının ölümü gitgide Tanrıyla insan arasındaki bir meseleye dönüşür. Ta ki, insanın Tanrının katili olduğunu fark edeceği, bu yeni yükü olduğu gibi üstlenmek ve taşımak isteyeceği güne kadar. O bu ölümün mantıksal sonucunu ister: kendisinin Tanrıya dönüşmesi, Tanrının yerini alması.

¹⁰² Heidegger, *Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 20.

¹⁰³ Heidegger, *Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 18.

¹⁰⁴ Zeynep Kantarcı Bingöl, *Nietzsche’de Ahlak, Din ve Felsefe Eleştirisi*, s. 24.

¹⁰⁵ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, ss. 38-39.

Deleuze, Tanrı'nın ölümünü tarihi bir zorunluluk olarak kavrar ve Tanrı'nın ölmesi ile yeni Tanrıların ortaya çıkacağını ve bu silsilenin ta ki, son insana kadar devam edeceğini öngörür:¹⁰⁶

“Tanrı öldü” formülü bambaşka bir yapıdadır: Tanrı'nın varlığını bir senteze bağlamaktadır, Tanrı fikrinin sentezini zaman ile, haline geliş ile, tarih ile insan ile gerçekleştirmektedir. Bu formül aynı anda şunları söylemektedir: Tanrı vardı ve öldü ve yeniden canlanacak, Tanrı insan haline geldi ve insan Tanrı haline geldi. “Tanrı öldü” formülü spekülasyon bir önerme değildir, dramatik bir önermedir, başatlıkla dramatik önermedir.

Burada bahsedilen ne insanlığın tanrılaştırılması ne de türü ya da toplumu tanrılaştırmaktır. Sözü edilen, her birimizin, yani Tanrı'nın ölümünün tam anlamıyla bilincine varan tek tek her bireyin Tanrı'ya dönüştürmesidir kendini. Ölüp giden *monoteist* Tanrı fikridir.¹⁰⁷ Bu açıdan Nietzsche, değerlerin dönüşümünü gerçekleştirmek için, Tanrı'yı öldürmenin yeterli olmadığını bize öğretmiştir.¹⁰⁸

Maurice Blanchot, “Tanrı'nın ölümü” ile söylenmek istenenin, “Tanrı ve onun dışında, ani bir başarıyla onun yerini almaya çalışmış olan her şeydir –örneğin; ideal, bilinç, akıl, sürecin belirlenmişliği, kitlelerin mutluluğu, kültür vs. değeri olmayan hiçbir şey yine de kendi mutlak değerine sahip değildir” der.¹⁰⁹ Yani Tanrı'nın ölümü ile ortaya çıkan şey, bir değersizliktir. “Nietzsche, Tanrı'nın ölümünü ilan ederken bugünün mutlak bir sahipsizlik (*derelection*) durumu içinde olduğu; kurtarıcı her türlü özellikten, şeylerin mevcut durumuyla uzlaşmamızı sağlayacak her şeyden yoksun olduğu yolundaki inancını beyan etmektedir.”¹¹⁰ Bu açıdan, Tanrı'nın ölümü ile insan büyük bir boşluğun ve anlamsızlığın ortasında bulmuştur kendisini. Kendisine hakiki dünya olarak sunulan gerçekliğin ve onu bu gerçekliğe götüren değerlerin yıkılması ile en sonunda nihilizm gelip kapıya dayanır.

1.1.5. Modernite Aydınlanma ve Decadence

Modern Avrupa, Hristiyanlık kadar Aydınlanma'nın da bir ürünüdür. Bu bakımdan Nietzsche'nin Aydınlanma dönemi eleştirileri, Nietzsche'nin perspektifinden Avrupa'nın nihilizme sürüklenişini kavramak bakımından önemlidir.

¹⁰⁶ Gilles Deleuze, *Üstinsan: Diyalektiğe Karşı*, Turhan İlgaz (çev.), Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, 25, 2001, s. 116.

¹⁰⁷ Fernando Savater, *Nietzsche'nin İdeası*, s. 64.

¹⁰⁸ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, s. 30.

¹⁰⁹ Maurice Blanchot, “Deneyimin Sınırları: Nihilizm”, *Nietzsche Paris'te Fransızların Nietzsche Okuması*, Sadık Erol Er (der.) Otonom Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 68.

¹¹⁰ Allan Megill, *Aşırılığın Peygamberleri Nietzsche Heidegger Foucault Derrida*, s. 75.

Nietzsche'nin Aydınlanma'ya bakışını ortaya koymadan önce konuya açıklık getirmesi bakımından 'Modernite' ve 'Aydınlanma'nın ne olduğunu kısaca ifade etmemiz yerinde olur. Modernite kavramı oldukça geniş bir çerçeveye sahiptir ve kendisinden önceki gelenekten kesin bir kopuşu ifade eder. Aynı şekilde bu kavram, geçmişteki paradigmaya güvenmenin yetersizliğine de işaret etmektedir. Bu anlamda modernite, rasyonalite olarak biriken ve tasarlanan, özel bir hayat biçimini ve rasyonalitenin her bir dışsal görünümünü içeren kurumsal bir kompleks olarak tanımlanabilir. Modernite ile ilişkilendirilen felsefi bir kavram olarak modernizm ise, Aydınlanma ile bağlantılı ideal ve kabuller için kullanılır. Bu bağlamda modernizm, Aydınlanma ile birlikte gerçekleşen entelektüel dönüşümün ortaya çıkardığı bir dünya görüşüdür. Modernizm; hümanizm, dünyevileşme ve demokrasi temelleri üzerine yükselen bilimci, akılcı, ilerlemeci ve insan merkezci bir bakışın ifadesidir.¹¹¹ Aydınlanma, özel veya tarihsel anlamıyla XVIII. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan ve etkileri Avrupa'da gözlemlenen bir düşünce devinimidir. Bu düşünce, ilericiliği esas almış, akla güvenmiş, dinsel inancı ve geleneksel değerleri tartışmacı bir biçimde ele alarak belirginleşmiştir.¹¹² Kant'a göre Aydınlanma, fiilen erişilmiş bir durumdan ziyade devam etmekte olan bir süreçtir. Aydınlanma; bireysel, sosyal, politik hayatın problemlerine, dogmatizmin karanlık ışığının yerine akıl ile yaklaşmanın öne çıktığı bir döneme işaret eder. Bu dönem akıl çağı olarak da isimlendirilir.¹¹³ Bu dönemde dini dünya kavrayışının yerine doğayı açıklama çabası içinde olan bilimin geçtiği görülür. Kuşkusuz bilim, ilerlemenin motoru, insanın mükemmelleşebilmesinin yegâne aracıdır. Bu bakımdan Aydınlanma döneminde insan, kendi aklının ve bilimin rehberliğinde toplumun bir parçası olmaktan çıkıp birey olarak var olma imkânını bulur.¹¹⁴ Her ne kadar Aydınlanma döneminde ortaya çıkan akılcılık ve bilimciliğin Avrupa'ya birey açısından özgür bir kavrayış getireceği düşünülmekteyse de Nietzsche açısından bu durumun hiç de öyle olmadığı söylenebilir. Açıkçası Nietzsche'ye göre, Aydınlanma'nın ortaya koyduğu yeni ideallerin Sokratesçilik ve Hristiyanlıktan pek de bir farkı yoktur. O bu durumu *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde şöyle ifade eder: "Çoban yok ve bir sürü var!"

---

¹¹¹ Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, Kibele Yayınları, İstanbul 2010, ss. 80-81.

¹¹² Afşar Timuçin ve Ali Timuçin, *50 Soruda Aydınlanma*, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul 2000, s. 19.

¹¹³ Ahmet Cevizci, *Aydınlanma Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul 2017, ss. 13-14.

¹¹⁴ Ahmet Cevizci, *Aydınlanma Felsefesi*, ss. 32-37.

Herkes aynı şeyi ister, herkes aynıdır: başka türlü hisseden kendi ayağıyla gider tımarhaneye.”¹¹⁵

Nitekim, Nietzsche'nin akıl eleştirisini onun erken dönem metinlerinde beliren Apollon ve Dionysos karşıtlığı arasındaki uyumdan yakaladığımızda, bu uyumun Sokrates'in diyalektiği kullanımı ile bozulduğunu, onun akli ve bilgiyi öne çıkararak içgüdülerdeki anarşiyi aşmaya çalıştığını görürüz. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu Dionysos'un gözden düşmesi, onun yok sayılması demektir. Sokrates tarafından akıl bir kurtuluş olarak görülmüştü. Bu bakımdan Sokrates şeylerin yapısının bilgiyle temellenebileceği inancında evrensel bir tedavi gücünü gördü ve akıl=erdem=mutluluk formülü ile akla dayalı teorik bilgiyi öne çıkaran yeni bir geleneği başlattı.¹¹⁶ Bu bakımdan Aydınlanmacı zihniyetin yüceleştirdiği akılcılık, Sokrates sonrası Hristiyan ahlaklılığının yeni bir yorumuna zemin hazırlamıştır. Nitekim Kant'ın ödev ahlakı evrensel olanı arzulamasından ötürü insanı bir genellik içerisinde düşünür. Oysa Nietzsche, erdemin, insanın kendi buluşu olması gerektiğini söylerken Kant'ın kesin buyruğunun ölümcül derecede tehlikeli olduğunu da ifade eder. Nietzsche, Kant'ın bilimsel bir hava vererek “pratik akıl” olarak adlandırdığı özel olarak tasarlanmış bu akla karşı çıkar.¹¹⁷ Nietzsche'nin akılcılığa karşı çıkmasının nedenlerinden birisi de aklın duyuların tanıklığını çarpıttığını düşünmesidir. Nietzsche'ye göre duyular; oluşu, değişimi gösterdikleri sürece yalan söylemezler. Oysa akıl; birlik, töz, süreklilik gibi yalanlar uydurur.¹¹⁸ Aydınlanma filozofları, akla tüm yetkiyi vererek, mutlak akılcılığı benimsemişti. Bu anlamda Nietzsche'nin ideolojik bir şekilde biçimlenmiş bir akılcılığa karşı olduğu düşünülebilir.

Nietzsche, Aydınlanma döneminin bilim anlayışına da bilime yüklediği değer ve yaşamla ilişkisi bakımından ciddi bir eleştiri getirir. O, bilimlerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini düşünür. Bilimin bir takım ön kabullerden hareketle gerçekliğe ulaşma çabasını eleştirir:¹¹⁹

Kendimize içinde yaşayabileceğimiz bir dünya düzeni kurduk -cisimler, çizgiler, düzlemler, nedenler, etkiler, devinimler, durgunluklar, biçimler, içerikler olduğunu kabul ederek. İnancın bu öğeleri olmasa artık kimse

¹¹⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 12.

¹¹⁶ Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, ss. 99-101.

¹¹⁷ Nietzsche, *Deccal*, ss. 17-18.

¹¹⁸ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 20.

¹¹⁹ Nietzsche, *Şen Bilim*, ss. 127-128.

yaşamını sürdüremezdi. Yaşam bir kanıt değildir. Yaşam koşulları yanlış da içerebilir.

Nietzsche'ye göre, “Modern bilimin açıklayıcı metaforları insanın evrene bakışını genişletti, ama kendisinin aynı zamanda her şeyin merkezi olduğuna dair iliştirilmiş geleneksel ahlaki değerleri de kırdı ve kaçınılmazcasına nihilizme yol açtı.”¹²⁰ Erdemlilik, Sokratik kültür ve Hristiyanlık için nasıl bir amaç ve kutsallıksa, bilgelik de bilim için aynı şeydir. Yaşamdan uzak, sevgisiz ve derin bir yetersizliktir. Bilim insanlara kendi niteliğini dayattığından ötürü, insanları katılaştırır. Kültür de, bilimin arttırılması olarak anlaşılmalıdır. Çünkü bilim nereye bakarsa baksın hep bilgi ile ilgili sorunları görür. Acıyı ve yaşamı ıskalar.¹²¹ Nietzsche, “bir halkın yaşamında bilgilerin ön plana çıkmış olduğu dönemlere bakın: bitkinlik, çoğunlukla da gece ve çöküş dönemleridir” der.¹²² Nietzsche, bilimin, nedensellik ilkesini gözeterek şeyleri kesin bir şekilde açıklama çabasını doğru bulmaz. Bilimin metafiziksel temellerine dikkat çekerek şöyle der:¹²³

Biz toy insanın ya da eski kültürlerin sorgucularının, olsa olsa iki ayrı şey gördüğü yerde, türlü türlü ard arda geliş bulduk. Bu ard arda gelmeye “Neden” ile “sonuç” deniyor. Gelgelelim biz oluşun imgesini bu imgenin ötesine ya da ardına ulaşmaksızın yetkinleştirdik. Her durumda “neden” dizileri çok daha bütünlüklü olarak karşımıza çıkıyor, biz de çıkarım yapıyoruz: ilkin şu ya da bu önce gelmeli ki sonra bununla bu gelebilir. - Ne var ki, bu herhangi bir kavrama içermiyor. Örneğin, her kimyasal süreçte, “nitelik”, her zamanki gibi, bir tansık olarak görünür; her türlü bir yerden bir yere gitmede de. İtmeyi kimse açıklamadı. Bir şeyi nasıl açıklayabiliriz? Biz olsa olsa var olmayan şeylerle çalışırız: çizgiler, düzlemler, atomlar, bölünebilir zaman aralıkları, bölünebilir uzamlar. Biz ilkin her şeyi bir imgeye, kendi imgemize dönüştürüyorsak, açıklama nasıl olanaklı olur?

Nietzsche, bilimin başka türlü olması gerektiğini, özellikle de Greklerdeki gibi bilgelik düzeyine yükseltilebileceğini düşünür. Oysa bilim dürtüsü, bilim tarafından bilgi dürtüsünün efendileştirilmesine dönüştürülmüştür.¹²⁴

Aydınlanma düşünürleri, bilimin rehberliğinde Avrupa toplumunun daha ileriye doğru gittiğini, gelişim içerisinde olduklarını düşünüyorlardı. Her ne kadar Aydınlanma ve Modernizm döneminde teknolojik gelişmelere bağlı olarak bir ilerleme gösterilse de, insan merkezli düşündüğümüzde, Nietzsche açısından, insanlığın daha iyiye, daha güçlü ve daha üstün olana doğru yol aldığı söylenemez.

¹²⁰M etin Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, Odtü Yayıncılık, Ankara 2009, s. 64.

¹²¹Friedrich Nietzsche, *Eğitimci olarak Schopenhauer*, Cemal Atilla (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2006, s. 63.

¹²²Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 163.

¹²³Nietzsche, *Şen Bilim*, s. 123.

¹²⁴Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 65.

Ona göre ilerleme modern ve yanlış bir düşüncedir. Bugünün Avrupalısı değerliliği bakımından Rönesans Avrupalısından bile gerilerdedir. Nietzsche'ye göre, ilerleme hiçbir şekilde yükselme ve güçlenme demek değildir.¹²⁵ İlerleme toplumsal değil bireysel bir durum arz eder ve kişinin gücü isteme derecesi ile ilişkilidir. Nietzsche, bu durumu *Ahlakın Soy Kütüğü* adlı eserinde şöyle ifade eder: "O gelişme ki hep *daha büyük güce* yönelen bir istenç ve yol şeklinde belirir ve her zaman sayısız daha küçük güce mal olur. Kaldı ki bir 'ilerleme'nin büyüklüğü, uğruna feda edilmesi gerekmiş şeylerle *ölçülür*; insanlığın bir yığın olarak *daha kuvvetli* tek bir insan türünün gelişimine feda edilmesi - bu bir ilerleme *olurdu...*"¹²⁶

Nietzsche, üstinsan ideali ile bireyi ön plana çıkarmasından dolayı, bireyci olarak düşünülse de, o aydınlanmacı bir tavır olan bireyciliğe karşı eleştiriler yöneltir. Rönesans öncesi dönemde neredeyse bütün faaliyetlerin Tanrı için ya da Tanrı'ya yönelik gerçekleşmesinin aksine Aydınlanma geleneğinde birey, toplumun en küçük parçası olarak toplumsal bir bütünün oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu bakımdan birey toplumsal hakları ve hürriyetleri bakımından korunmalıdır. Böylece birey, toplumsal kurumlar karşısındaki değersizliğinden kurtulmuş, daha söz sahibi bir hale gelmiştir.¹²⁷ Ancak Nietzsche için, Aydınlanmacı zihniyetin belirlediği "Modern insanı karakterize eden her şeyde bir çöküş unsuru vardır; Ancak bu hastalığın hemen yanı başında test edilmemiş kuvvetin ve ruhun gücünün işaretleri durmaktadır."¹²⁸ Nietzsche'ye göre birey, yaşam karşısında kendi batış ve yükseliş pratiklerinin içerisinde kendisini test etme imkânını bulup, kendi istenci ile kendisini belirlemelidir. Elbette aklın seferber edildiği modern bir belirlenimcilik üzerinden değil. Nietzsche, *Deccal*'de modern insanı şöyle ifade eder:¹²⁹

Modern insan" Ben yol da bilmem iz de bilmem; ben yol iz bilmeyen her şeyim," diye iç geçirir. Bizi hasta eden, bu modernlikte- tembel barış, cüretsiz taahhütler, modern Evet ve Hayır'ın tüm erdemli kirliliği. Bu hoşgörü ve kalp genişliği her şeyi "bağışlar" çünkü her şeyin bizim için bir sirocco olduğunu "anlar." Buzun ortasında yaşamak, modern erdemlerin ve güney rüzgarlarının arasında yaşamaktan yeğdir!.

---

¹²⁵ Nietzsche, *Deccal*, s. 11.

¹²⁶ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 74.

¹²⁷ Anıl Özden, *Friedrich Nietzsche'nin Aydınlanma Geleneği Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2018, ss. 62-63.

¹²⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 97.

¹²⁹ Nietzsche, *Deccal*, s. 9.

Bu bakımdan Nietzsche modern insanı güçsüz olarak görür, modern insan, Hristiyan erdemliliğini taşıyan sürü insanından pek de farklı değildir. Aydınlatma düşüncesi, insanlara vermiş olduğu hak ve hürriyetler ile bütün insanların eşit olmasının gerekliliği fikrini savunur. Böylelikle genel bir irade göz önüne alınır. Güç istencini yaşam felsefesinin merkezine koyan Nietzsche'ye göre ise, "insanlar eşit değildir, adil olan da budur. Çünkü herkes farklı istençlere sahiptir."¹³⁰

Nietzsche, "eleştirel bakışının keskinliği sayesinde, günümüzde acımasız yıkımlarına maruz kaldığımız bir modernitenin zararlarını öngörebilmiştir."¹³¹ Ve kendisinin de yaşadığı çağda, Avrupa'nın içinde bulunduğu bozulmayı serimlemiş, nihilizmin gelişinin kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. Nietzsche, nihilizmi değerlerin yeniden değerlendirilmesi ve yüksek bir insan tipinin ortaya çıkabilmesi için bir fırsat olarak görür ve onu içeri buyur eder.¹³²

1.2. Bir Varoluş Tarzı Olarak Nihilizm

Nihilizm kavramı, Latince *nihil* sözcüğünden gelir. Nihil sözcüğü, herhangi bir varlığa işaret etmez, yalnızca varolmamayı niteler. Hiçlik anlamına gelir. Nihilizm *annihilate* sözcüğünde ise, hiçliğe yönlendirme, tahrip ve yok etme anlamlarında kullanılır. Her iki anlamı bir arada düşündüğümüzde, Nihilizmin, hem teorik hem de pratik olarak kavramlaştığını görürüz. Nihilizm kavramı, ilk olarak 1799'da, Frederich Henrich Jacobi tarafından kullanılmıştır. Jacobi, Gottlieb Fichte'ye yazmış olduğu bir mektupta, bu kavramı idealistlerin, insan varlıklarından ve şeylerden ayrı bir Tanrı fikrini ortadan kaldırdıkları, akıl tarafından kavranan şeyin ise bir hayal ürünü olarak hiçlik anlamına geldiğini söyler. Nihilizm kavramı, Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* adlı romanından sonra popülerleşir. Bu kavram, Bazarov karakterinin kaba bilimcilikte ifadesini bulan, toptan bir inkar düşüncesi olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda nihilizm, Rusya'da, devletin, kilisenin ve ailenin otoritesini reddeden başıboş devrimci bir hareketle özdeşleşmiştir.¹³³

Nihilizm XIX. yüzyılda, Avrupa'da şiddeti gittikçe artan manevi bir kriz olarak çıkmıştı ortaya, Rusya da ise, bir tür özgürleşme hareketi olarak kendisini

¹³⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 124.

¹³¹ Jean Granier, *Nietzsche*, s. 40.

¹³² Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, s. 165.

¹³³ Derda Küçükalp, *Politik Felsefede Nihilizm Sorunu: Nietzscheci Bir Tartışma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2005, ss. 18-19.

göstermişti.¹³⁴ “Batı düşüncesi nihilizm durumuyla ilk kez Hristiyan Tanrı’nın ölümüyle karşı karşıya gelmemiştir; Batı düşünce tarihi zaten Platon’dan beri örtük bir nihilizm çerçevesinde şekillenerek süregelmiştir.”¹³⁵ Tarihsel olarak Sofistlere özellikle Gorgias’a kadar da götürebiliriz nihilizm düşüncesini. Bu bakımdan nihilizm, tarihsel bir devinimdir. Ama bir öğretisi değil. Metafizik bakımdan ise, Hristiyanlığın serimlenmesine, Platon’un idealleştirdiği hakiki dünyanın anlamını yitirmesi sonucu mevcut değerlerin değerlerinin yitirilmesine ve böylece kültürel ve tarihsel yaşamın çözülmesine verilen addır.¹³⁶ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü* adlı eserinde, bu çözülmeyi şöyle ifade eder:¹³⁷

Daha büyük olmak isteyen hiçbir şey görmüyoruz bugün; hep betere, daha betere gidildiğini seziyoruz, daha cılıza, daha iyi huyluya, daha akıllıcaya, daha rahata, daha vasata, daha kayıtsıza, daha Çinliye, daha Hristiyan’a - insan, kuşkusuz, sürekli “daha iyi” oluyor... Avrupa’nın kara yazgısı da burada işte – insana duyulan korku ile birlikte, ona olan sevgiyi, hürmeti, umudu, ve evet, ona olan istenci de yitirdik. İnsana bakmak yoruyor artık - bugün nihilizm *bu* değilse başka nedir ki?.. *İnsan yorgunuyuz...*

Nietzsche, Nihilizm’in tanımını *Güç İstenci* adlı eserinde: “*En büyük değerlerin, kendi öz değerlerini düşürmesi*. Hedef eksik; “neden?” sorusuna cevap bulunamıyor.”¹³⁸ Şeklinde ifade eder. Ve nihilizmin temel gerekçesinin Hristiyan ahlak yorumunda yattığını söyler.¹³⁹

Tüm misafirlerin en esrarengizi nereden gelir? Hareket noktası: “Toplumsal sıkıntıyı” veya “psikolojik dejenerasyonu” ya da daha kötüsü, ahlaksızlığı nihilizmin *nedeni* olarak kabul etmek yanlıştır. Çağımız, en terbiyeli ve en şefkatli çağdır. İster ruhun, ister bedeninin ya da entelektin olsun, endişe tek başına nihilizmi (yani değer, anlamın ve arzu edilebilirliğin radikal bir biçimde reddedilmesini) doğuramaz. Böyle bir endişe, her zaman farklı yorumlara neden olur. Daha ziyade: Nihilizmin kökleri tek bir yorumda yatar, o da Hristiyan ahlak yorumudur.

Hristiyanlığın ahlak yorumu, insanın varoluşu olarak, daha yüce türlerin ortaya çıkışını engellemiş, aşağı türleri bir bütünlük içinde sürü, kitle, toplum gibi biçimlendirerek onları yaşamın bedenselliğinden uzaklaştırmış, hayal ürünü olan kozmik ve metafizik değerler ile yaşamı olumsuzlamıştır. Böylece varoluşun tamamı

¹³⁴ Erhan Kuçlu, *Gianni Vattimo: Bir Fırsat Olarak Nihilizm*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2018, s. 28.

¹³⁵ Nezihe Dede, *Nietzsche ve Gadamer’de Hakikat Problemi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017, s. 23.

¹³⁶ Sebahattin Çevikbaş, “Nietzsche ve Nihilizm Avrupa Nihilizminin Tarihi: Tarihsel Bir Yazgı Olarak Nihilizm”, *Felsefe Tartışmaları Dergisi*, 48, 2013, ss. 15-16.

¹³⁷ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 37.

¹³⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 27.

¹³⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 25.

bayağılaşmıştır. Sonuç olarak, yüce türlere karşı bir direnç oluşmuştur. ¹⁴⁰ Bu bakımdan “Nihilizm bir neden değil, sadece çöküşün mantıklı bir sonucudur. ‘İyi’ ve ‘kötü’ insanlar sadece iki farklı türden çöküştür.”¹⁴¹ Elbette, “donuklaşmış ahlaktan, esnek ahlaka geçiş kaçınılmazcasına nihilizmi getirir.”¹⁴²

Deleuze, nihilizmin bir kurgunun ürünü olduğunu, yaşamı değersizleştirmenin onu yanlışlamanın bir yolu olduğunu söyler. Bir duyüüstü dünya fikri ile, bir kurmaca ile; Tanrı, öz, iyi, doğru gibi üstün değerler aracılığıyla yaşam olumsuzlanır. Bu bakımdan nihilizm bir tepki olarak da okunabilir, duyüüstü dünyaya ve üstün değerlere karşı bir tepki. Bu durumda, onların değerleri yadsınarak, yaşamın üstün değerler adına değersizleştirilmesi değil de, değerlerin kendilerinin değersizleştirilmesi söz konusudur.¹⁴³

Peki, bir varoluş tarzı olarak nihilizmi düşünmeye çalışalım. Buraya kadar gördük ki, varoluşun bir amacı vardı. Bu amacı kabaca ifade edersek, Hristiyan ahlakın yaşam biçimi aracılığıyla, Tanrı’ya, öze, öte dünyaya ulaşmak ve sonsuz mutluluğu edinmek. Fakat “*décadence*”ın bir sonucu olarak nihilizm, bu anlamın kaybıdır ve artık yaşam tamamı ile anlamsız bir hal alır. Böyle bir durumda insan kendisi ile baş başa kalır. “Bu düşünceyi en korkunç haliyle düşünmeye devam edelim: Mevcut haliyle varoluş, anlamsız veya amaçsız herhangi bir hiçliğin finali olmadan kaçınılmaz olarak tekrarlınsın: *’ebedi tekerrür’*. Nihilizmin en aşırı biçimi budur: hiçlik (‘anlamsızlık’), sonsuza kadar!”¹⁴⁴

Nietzsche, ebedi dönüş düşüncesinin kıskacında böyle anlamsızca bir varoluşu onaylar mı? Ya da duyüüstü dünya ve değerlerin yıkımı ile oluşan bu varoluşun amaçsızlığı hali, insanın yüzünü yaşama çevirerek, yaşamı yüceltmesini, kendisine bir amaç edinerek, yeni değerler ortaya koymasını sağlayabilir mi?

Bu sorular bizi, Nietzsche’nin nihilizmini, edilgin ve etkin nihilizm açısından değerlendirmeye götürür.

---

¹⁴⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 39.

¹⁴¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 48.

¹⁴² Metin Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 11.

¹⁴³ Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, ss. 180-181.

¹⁴⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 58.

1.2.1. Edilgin ve Etkin Nihilizm

Yukarıda, duyuüstü dünyaya ve tanrı, öz, iyi, doğru gibi bir takım değerlere olan inancın yitirilmesinin sonucu olan anlamsızlığa değinmiş, bu değer kaybını nihilizm olarak nitelemiştik. “O halde temelinde ve ilk anlamında nihilizm şu anlama gelir: yaşamın aldığı hiçlik değeri, ona bu hiçlik değerini veren üstün kavramların kurgusu, kendini bu üstün değerlerde ifade eden hiçlik istenci.”¹⁴⁵ Başka bir deyişle, öteki dünyaya olan inancın yitirilmesi, mevcut içinde yaşadığımız dünyaya olan anlamın ve istencin de yitmesidir. Böyle bir durumda, “insan varoluşun gerçekliğini tek gerçeklik olarak kabul eder, kendine dünyalar ötesine ve yanlış Tanrısallığa giden her türlü gizli geçişi yasaklar- ama inkâr etmek istememesine rağmen bu dünyaya tahammül edemez.”¹⁴⁶ “Şimdi sanki varoluşun tamamında hiçbir anlam yokmuş, sanki her şey boşunaymış gibi görünmektedir.”¹⁴⁷ Nietzsche *Putların Alacakaranlığı* kitabında bu duruma şöyle açıklık getirir: “Hakiki dünyayı ortadan kaldırdık: Hangi dünya kaldı geriye? Belki görünüşteki dünya?... Ama olamaz! Hakiki dünya ile birlikte bu görünüşteki dünyayı da ortadan kaldırdık!”¹⁴⁸ Başka bir deyişle, görünüşteki dünya anlamını hakiki dünyanın varlığında kazanıyordu. Bu dünyanın çöküşü ile birlikte ortaya çıkan hiçlik, bir kriz durumunun yaşanmasına neden olur. Bu kriz durumunda yaşanan değersizliğin getirmiş olduğu karamsarlık halini, yaşamın anlamsızlığı düşüncesini, edilgin nihilizm olarak yorumlayabiliriz. Nitekim Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt* kitabında, “bir öğretiy doğdu, bir inanç eşlik ediyordu ona; her şey boş, her şey aynı, her şey geçti, bitti!” der.¹⁴⁹ Bu bağlamda Granier edilgin nihilizmi şöyle açıklar:¹⁵⁰

Temelsizlik artık merkezi ve evrensel bir gerçeklik halini almıştır ve tüm eski değerleri bu dipsiz kuyu yutmuştur. Ama istençten tamamen feragat etmeye zekanın berraklığı eşlik eder. Yeni değerler yaratmak için istenci seferber etmek yerine geri çekililir; evrensel boşluğu seyretmekten hoşlanılır; tersine dönmüş bir idealizm arzusunun yatışmasına hizmet eder.

Tersine dönmüş bir idealizm, görünür dünyanın kendisinin de, bir ideal dünya gibi algılanması; Avrupa insanının, kendi putlarını kendi Tanrıları'nı yaratmasıdır. “Sürü insanı” der Kuçuradi, “karamsarlığı sonuna kadar götürecek güçten yoksundur:

¹⁴⁵ Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 180.

¹⁴⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 32.

¹⁴⁷ Nietzsche *Güç İstenci*, s. 58.

¹⁴⁸ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 26.

¹⁴⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 131.

¹⁵⁰ Jean Granier, *Nietzsche*, s. 41.

ve o, Tanrı elden gidince yerine ‘toplum’u, ‘vatan’ı, (...) koydu.”¹⁵¹ Böylece “bir çeşit birlik, bir çeşit ‘monizm’: Bu inanç insana bir şeylerin bağlamında olduğu ve kendisinden kesinlikle üstün olan bir bütüne bağlı olduklarına dair derin bir his verir ve kendisini bir çeşit Tanrı gibi görmeye başlar.- ‘Genelin refahı bireyin kendini adamasını gerektirir.’ ”¹⁵² Bu aynının başka bir başlık altında tekerrüründen ibarettir. Pek bir şey değişmez. Sonunda insan Tanrılaşır ve kendisini baskılayacak yeni değerler bulur. Deleuze bu durumu şöyle açıklar:¹⁵³

“Tanrı’dan Tanrı’nın katiline, Tanrı’nın katilinden insanların sonuncusuna (...) tepkisel insan Tanrı’nın yerini alır: uyum sağlama, evrim, gelişim, herkes için mutluluk, cemaatin iyiliği; Tanrı-İnsan, ahlaki insan, doğru insan, toplumsal insan. Üstün değerlerin yerine bize önerilen yeni değerler bunlardır, Tanrı’nın yerine bize önerilen yeni kişilikler bunlardır.”

Sonunda insan, kendisine biçilmiş olan anlam ve değerler bakımından kitleleşerek kendi özgünlüğünü kaybeder. “Kısacası: Dünyada bazı değerler var etmek için kullandığımız “amaç”, “birlik”, “varoluş” kategorilerini- tekrar *ortaya çıkarmaktayız*; dolayısıyla dünya *değersiz* görünmektedir.”¹⁵⁴ Nietzsche, dünyayı değersiz gören, yaşamı olumsuzlayan, ruh gücünün azalması olarak algılanan bu durumu edilgin nihilizm olarak ifade eder. Edilgin nihilizmde derin bir düş kırıklığı yaşanır. Kişi kendi içine yönelerek, pişmanlık, boşunalık, tükenmişlik gibi sendromlar yaşar. Son durumda, artık hiçbir şeyin anlamı ve değeri kalmamıştır, mutsuzluk hali tüm yaşamı ele geçirir.¹⁵⁵ Elbette, bu durum tarihi devrimin bir sonucudur. “Her saf manevi değerler sistemi (örneğin Budizm) nihilizmle sonuçlanır: Avrupa’dan da beklenen budur (...) - Dinde *kendimizi* gerçek değer olarak kabul etme kısıtlaması eksiktir.”¹⁵⁶ Platonculuk, Hristiyanlık ve onunla birlikte gelen ahlaki yozlaşmışlık kaçınılmaz olarak nihilizmle sonuçlanmıştır. Ancak nihilizmin bir etkin yönü vardır. Bu etkin, güçlü nihilizm, edilgin nihilizmin çaresidir. Bu nihilizmde, ruhun gelişmiş gücü artar. Kişi kendisini bir değer olarak kabul eder. Sahte ve zararlı değerleri aşma imkânını kendisinde bulur.¹⁵⁷ Nietzsche *Ecce Homo*’da şöyle der:¹⁵⁸

¹⁵¹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 110.

¹⁵² Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 31.

¹⁵³ Deleuze, *Üstün İnsan: Diyalektiğe Karşı*, s. 115.

¹⁵⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 32.

¹⁵⁵ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, s. 77.

¹⁵⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 36.

¹⁵⁷ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, s. 78.

¹⁵⁸ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 55.

Bir yanda, yaşama karşı alttan alta öç güden o yozlaşmış içgüdü (örnekleri Hıristiyanlık, Schopenhauer felsefesi, bir anlamda daha o zamandan Platon felsefesi, ülkücülüğün bütünü); öbür yanda doluluktan, dolup taşmaktan doğmuş en yüksek olumlama ilkesi, sınırlama bilmeyen bir evet deyiş, acının kendisine, suçun kendisine, varlığın sorunsal ve yabancı nesi varsa hepsine...

Bu yaşamı olumlama ilkesidir. Her şeye açık olma, yüzleşme, kabul etmedir. Etkin nihilizme 'yok eden' nihilizm de diyebiliriz. Bu ara bir durumdur. Kişi, bütün değer yargılarını parçalar. Kendisi ile hesaplaşır. Eski kendisini arkada bırakır. İyileşir.¹⁵⁹ "Çünkü artık olumlayıcı erk istenci devreye girer. Hiçliğe karşı yaşamı seçerek Tanrı'nın ölümüne kölece gözyaşı dökmektense değer yaratmaya karar vermiş olan erk istencidir bu. Bu açıdan düşünüldüğünde, bütün olarak nihilizm, insanlığın yeni ve güçlü kuvvetli ilerlemesinin zorunlu karşılığı olarak belirir."¹⁶⁰ Megill, Nietzsche'nin etkin nihilizmi bir çare, çıkışa giden bir yol olarak düşündüğünü söyler:¹⁶¹

Nietzsche bu nihilizmi modern ve postmodern varoluşa uygun tavır olarak salık verir. Boşluktan korkuyla geri çekilmek yerine, onun üzerinde dans ederiz. Kendi varlığımıza uygun bir dünya yok diye sızlanacağımız yerde bir dünya icat ederiz. Doğal sınırlar tarafından engellenmeksizin kendi varoluşumuzun sanatçıları oluruz.

Bu bakımdan bu nihilizmin etkin insanı, "insani olanın ötesine gitmek ister, şimdiden üstinsana giden yolda, "köprüyü geçmiştir"; üstinsanın babası ve atasıdır."¹⁶²

Yeri gelmişken, meseleye, edilgin ve etkin nihilizm açısından yaklaşmışken soralım, Nietzsche nihilist midir? Pearson, *Kusursuz Nihilist* kitabında, Nietzsche'nin üstinsan gibi, yeni bir insan tipine ihtiyaç duymasının onun nihilistik yönünün dışavurumu olduğunu söyler.¹⁶³ Klossowski ise, Nietzsche'nin açıkça nihilist olduğunu söylemese de sözü oraya getirir. O, ebedi dönüş'ün yinelenmesini eleştirerek, bunun kısır döngü olduğunu, anlam ve amacı yok ettiğini söyler:¹⁶⁴

Yeniden isteme, saf olarak Kısırdöngü'yü benimsemektir: *bir kez daha bütün diziye* yeniden istemek- tüm deneyimleri yeniden istemek-birisinin tüm eylemlerini *kendiminkiler* olmadan istemek: *bu iyelik zamirinin* artık anlamı yoktur ve de bir amacı temsil etmemektedir. Anlam ve amaç Döngü tarafından yok edilmişlerdir.

¹⁵⁹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 59.

¹⁶⁰ Granier, *Nietzsche*, s. 42.

¹⁶¹ Allan Megill, *Aşırılığın Peygamberleri, Nietzsche Heidegger Foucault Derrida*, s. 76.

¹⁶² Deleuze, *Üstinsan: Diyalektiğe Karşı*, s. 211.

¹⁶³ Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, s. 134.

¹⁶⁴ Pierre Klossowski, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, Mukadder Yakupoğlu (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1999, s. 113.

Baykan, Nietzsche'nin nihilist olduğunu ama trajik bir nihilist olduğunu söyler. Yani, geleneksel değerlerin çöküşünü benliğinde yaşadı ve sonrasında bu hastalıklı durumdan kendisini kurtarmak için yeni değerler yaratmaya koyuldu. Dionysos'un yıkıcı ve yaratıcı gücünü tüm benliğinde hissetti.¹⁶⁵ Türkyılmaz, Nietzsche'nin Avrupa nihilizmini sonuna kadar yaşayan bir nihilist olduğunu, ama sonrasında değerleri yeniden değerlendirerek, bu nihilizmi kendi dışında tuttuğunu söyler.¹⁶⁶ Öyle görünüyor ki, Nietzsche, yaşadığı çağda baş gösteren nihilizmi teşhis etmiş, değerleri yeniden değerlendirerek, kurguladığı döngüsel bir anlam ile nihilizmi değil, yaşamı olumlamıştır.

1.2.2. Güç İstencinin Nihilizm Aşaması

Nietzsche'de nihilizm kavramı, onun temel öğretilerinden birisi olan güç istenciyle de yakından ilişkilidir. Konuyu biraz daha açmak bakımından, "güç istenci nedir?", "ne değildir?"; "güç istenci'nin nihilizm ile olan ilişkisi nedir?" sorularını ele almak gerekmektedir. Nietzsche'nin güç istenci öğretisi, Copleston'un deyişiyle söylersek, görülür dünyanın arkasında yatan ve onu aşan bir olgusalılık üzerine metafiziksel bir öğreti olmaktan çok evrenin bir yorumu, ona bakmanın ve onu betimlemenin bir yoludur.¹⁶⁷ Nitekim Nietzsche, *Güç İstenci* adlı eserinde, yaşamı bu istenç üzerinden tanımlar. O, *yaşam nedir? diye sorduğunda*, "yaşam" anlayışının yeni ve daha kesin bir açıklamasına ihtiyacımızın olduğunu söyler ve formülünü şu sözlerle ifade eder: "Yaşam, güç istencidir."¹⁶⁸ Ona göre, "Her şeyden önce, canlı olan, kuvvetini üzerinden atmak, boşaltmak ister. Yaşamın kendisi, güç istemi - :Kendini korumak onun dolaylı ve sık rastlanır sonuçlarından biridir."¹⁶⁹ "Güç'ten kendisini güç olarak açığa *vurmamasını*, bir üstün gelme-isteği, alayağı etme-isteği, efendi olma-isteği, düşmana engel ve zafere bir susuzluk olmamasını beklemek, zayıflıktan kendisini güçlülük olarak açığa vurmasını beklemek kadar saçmadır."¹⁷⁰ Nietzsche, güçlü olanın gücünün açığa çıkmasını olumlar ama güç istenci; akla gelen

¹⁶⁵ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 79.

¹⁶⁶ Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, s. 115.

¹⁶⁷ Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, s. 166.

¹⁶⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 189.

¹⁶⁹ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Ahmet İnam (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2013, s. 28.

¹⁷⁰ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, ss. 37-38.

ilk anlamı ile fizyolojik, politik, kültürel bir tahakküm durumuna indirgenemez. Kaufmann bu durumu şöyle açıklar:¹⁷¹

Nietzsche gücü birincil olarak başkaları üzerindeki güç ile özdeşleştirmedir. Onun gözünde başkalarına karşı üstünlük sağlama düşkünlüğü, saldırganlık, şovenizm, militarizm, ırkçılık, uyumsuzluk, pasaklı bir yaşama çekiliş ve Nirvana için istek, tümü de zayıflık anlatımlarıydılar. Güç istencini yalnızca güçlülerin bir özelliği olarak görmedi ama zayıfların güç istencinin belirleşmesini de araştırdı.

Güç istenci, “kişinin kendisini alt etmesidir; çünkü yaşam sürekli kendi kendini alt etmek zorunda kaldığı bir şeydir. Bundan dolayı güç istenci başkaları üzerinde tahakküm kurmayı söylemez, aksine başkalarını denetleme ve onlara karşı güç ve şiddet uygulama ihtiyacı duyanlar genellikle güçsüz insanlardır.”¹⁷² ”Gücü isteme insanın kendisine yöneliktir, başkalarına hakim olmak için onlara yönelik değildir.”¹⁷³ “Nietzsche’nin güç istencini kendini-yenme ile ne denli sıkı sıkıya bağladığını görmek önemlidir.”¹⁷⁴ Nitekim o, “Nerede bir canlı gördüysem, orada güç istemini gördüm; ve hizmet edenin isteminde bile efendi olma istemini gördüm. Zayıf olanın güçlü olana hizmet ettiğine ikna eder istemi, daha da zayıfların üstünde efendi olmak isteyen: bir tek bu zevkten mahrum bırakamaz kendini” demektedir.¹⁷⁵ “Güç istenci, karmaşık bir yapı içinde, mevcut kuvvetlerin ve onların karşılıklı niteliklerinin türediği diferansiyel ögedir. Bu yüzden de her zaman hareketli, hafif, çoğulcu bir öge olarak sunulur. Bir kuvvet güç istenciyle emreder, ama aynı zamanda itaat etmesi de güç istenciyle gerçekleşir.”¹⁷⁶ Deleuze, güç istencinin kendi içindeki yükselen ve alçalan bu hareketliliğini ebedi dönüş öğretisi ile birlikte düşünerek bu durumu şöyle ifade eder:¹⁷⁷

Güç istenci, kuvvetlerin sentezinin ilkesi olarak doğasını burada ortaya koyar. Kuvvetler, zamanla ilişkilenen bu sentezin içinde aynı farklardan geçerler, çeşitlilikte burada kendisini yeniden üretir. Sentez, kuvvetlerin, onların farklarının ve yeniden üretiminin sentezidir; ebedi dönüş, ilkesi güç istenci olan sentezdir.

Nietzsche’ye göre, “güç olmasaydı güç istenci de olmazdı. İsteyen gücün kendisidir! Güç, bir amaç, gaye, bir ideal ya da zayıfın dönüşeceği ya da özlemine çektiği bir tasarım değildir: Güç, tam olarak sevinçli bir şekilde patlak veren,

¹⁷¹ Kaufmann, *İnsanı Anlamak II*, s. 66.

¹⁷² Zeynep Kantarcı Bingöl, *Nietzsche’de Ahlak, Din ve Felsefe Eleştirisi*, s. 34.

¹⁷³ Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 27.

¹⁷⁴ Kaufmann, *İnsanı Anlamak II*, s. 59.

¹⁷⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 111.

¹⁷⁶ Deleuze, *Nietzsche*, s. 32.

¹⁷⁷ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 70.

büyüyen, zafer kazanan, yaratan ve hepsinden öte *değeri* olan şeydir.”¹⁷⁸ “Güç eylemin kendisinin amacına yöneliktir, eyleme içkindir. (...) Bu içkinliğe “isteme” adı da verilebilir. İsteme hem etki, hem de amaçtır. Güç ile egemen olma fiili, bitmiş bir eylemi değil, bir süreci gösterir. Nietzsche’de ‘güç’, bir olanaktır.”¹⁷⁹ “İsteme yeniden değerlendirmeye yöneliktir ve gücü zorunlu kılar. Güç olmadan isteme, sadece isteme olacaktı ve isteme olmaksızın da yeniden canlanma sadece yıkıcı olacaktı. Nietzsche her ikisini de olumsuzlar.”¹⁸⁰ O, *Güç İstenci* kitabında korku uyandıran bir gücün bir çeşit çöküş olduğunu şöyle ifade eder:¹⁸¹

Gücün *korku* uyandıran türü, üstün bir biçimde kutsal olarak kabul edilmiştir: Otoritenin kaynağı buradaydı; insanlar burada yorumluyordu, duyuyordu, bilgelik arıyordu.- Bu, neredeyse her yerde “Tanrısallaştırma” *istencinin* yani tinin, vücudun ve sınırların tipik bir dejenerasyonuna dair bir istencin gelişmesine neden oluyordu: Varoluşun daha yüce seviyesine giden bu yolu bulmak için yapılan deneme. Kendini hasta etmek, kendini deli etmek, düzen bozukluğunun ve iflasın semptomlarını kışkırtmak-bunlar insanın daha güçlü hale gelmesi, üstün insan, daha korkunç, daha bilgin insan haline gelmesi anlamına geliyordu. İnsan, bu şekilde güç açısından o kadar zengin hale geleceğini düşünürdü ki kendi verimliliğinden bir kısmını verebileceğine inanırdı. İnsan tapıtığında verebileceği birini arardı.

Nietzsche, istemin yaşamın belirlediği yerde var olduğunu söyler. Ona göre, istem, sadece yaşamın olduğu yerde vardır ama yaşama istemi değil, aksine güç istemi.¹⁸² Burada Nietzsche’nin bahsettiği arzulamak anlamındaki istem değildir, “güç istemi”dir. Bu istem, değer biçmenin yegâne aracıdır. Güç istemi, aynı zamanda edilgin nihilizmden etkin nihilizme geçişin anahtar kavramlarından birisidir. Coşar, güç istemi bağlamında bireyin kendi içsel serüveninde, nihilizmin nasıl seyir edeceğini şöyle ifade eder: “Nihilizmin bir yeniden değerlendirme anlamına gelip gelmeyeceği ya da bireyi paramparça edip etmeyeceği, Nietzsche’nin terimleriyle güçlü ile zayıf arasındaki farktır. Bu ayrıştırmanın ölçütü ‘gücü istemedir’”¹⁸³

1.2.3. Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi Olarak Nihilizm

Heidegger’e göre Nietzsche, değerler dünyasının değerden düşürülmesine karşın, dünyanın olduğu gibi yerinde durduğunu fark eder ve değersiz kılınan dünyanın yeni değerlere ihtiyacı olduğunu görür. O, mevcut bütün değerlerin

¹⁷⁸ Savater, *Nietzsche’nin İdeası*, s. 109.

¹⁷⁹ Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 28.

¹⁸⁰ Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 27.

¹⁸¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, ss. 52-53.

¹⁸² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 112.

¹⁸³ Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 10.

değerleri bakımından yeniden değerlendirilmesini nihilizm olarak tanımlar. Bu bakımdan nihilizmi, bir yeniden değerlendirme imkânı olarak onaylar da. Ona göre, nihilizmin ön biçimi olan kötümserlik çift anlamlıdır. Schopenhauerci anlamda, dünyaların en kötüsü olan bu dünya da, yaşamın yaşanmaya değmeyeceği, varolanların ve yaşamın yadsınacağı inancını taşıyan kötümserlik, zayıfların kötümserliğidir. Zayıfların kötümserliği, yaşamda hep karanlığı görür ve yaşamı olumsuzlar. Zayıf olanın tersine güçlü kötümserlik ise, tehlikeleri görür ve şimdiye kadar olanın geri dönüşünü beklemenin uğursuzluğunu anlar. Görüngüleri çözümleyici biçimde ele alarak, bilinçlenme yoluna gider. Bu bakımdan kötümserlik iki uç doğurur. Bir tarafta dünyanın değersiz olduğu anlaşılır. Diğer tarafta ise dünyaya bilinçli ve araştırmacı bir değer koyucu gözle bakılır. Elbette değerlerin sarsılmasından dolayı, bir arayışın sonucu olarak yeni Tanrılar, yeni ülkülere yönelmeler olur. Nietzsche buna yetkinleştirilmemiş nihilizm der. Bu bakımdan yetkinleşmemiş nihilizm, değerleri başka değerlerle değiştirir. Bu geçici bir çözümdür. Yine aynı sona varılır. Oysa yetkinleşmiş nihilizme göre, değerler başka türlü değerlendirilmeli, başka türlü koyulmalıdır. Dolayısıyla, değer koyma, değer koymanın içinden çıkacağı, ona tutunabileceği yeni bir ilkeyi gerektirir. Bu yeni ilke, istenci en diri olanı arar. Değer koyma bakımından nihilizmin ne anlama geldiğini bilmek istiyorsak, Nietzsche'nin değerden ne anladığını açıklığa kavuşturmamız gerekir. Değer, bir şeye yönelen, bir şeyi hesaplayan, hesaplarken de bir şeye dayanması gereken, görmenin göz önünde aldığı şeydir. Bu bakımdan değerın ayırıcı niteliğin bakış açısı olması doğurduğu sonuçlar açısından önemlidir. Nietzsche'ye göre değerlerle koruma arttırma koşulları koyulur. Çünkü yaşamın özünde koruma arttırma isteği vardır. Sadece korunma isteği ile hareket eden her yaşam zaten çöker. Fakat yaşamın arttırılması için de öncelikle korunması gerekmektedir. Arttırma isteği yeni ihtiyaçlar doğurur. Bu nedenle koruma ile arttırma birbirleri ile ilişki içerisinde birbirlerini gerektirirler. Bu bakımdan görme her zaman yaşama bakış anlamında bir görmedir. Bu görme, bir oluş içerisinde olur. Nietzsche'ye göre oluş, gelişigüzel bir akış, durumun saf bir değişimi değildir. Ona göre oluş, bir şeyden bir şeye geçiş demektir. Bu bakımdan oluş; algılayan, onu kavrayanda hüküm sürer. Nietzsche'ye göre, geniş anlamı ile oluş ve güç istenci aynı anlama gelir. Nietzsche, yaşamı oluş

içinde temellenen güç istemi olarak kabul ettiği için görme noktasını koyanın güç istemi olduğunu söyler. Bu bakımdan güç istemi değer koymanın bir ilkesidir.¹⁸⁴

Deleuze göre, güç istenci öncelikle bir hiçlik istenci olarak belirir. Önce yaşam kişide olumsuzlanır. Hınç, çileci ideal, vicdan azabı, bu olumsuzluğun ifadeleridir. Güç istenci, bir nedenler ırmağı olarak, bilinen ve bilinebilir tüm değerlerin türediği bir kaynaktır. Kişi güçlülüğü ya da zayıflığına göre, kendi isteminin belirleyicisidir. Bu anlamda güç istenci, bir olumsuzlama, acı ve işkence ya da bir olumlama, bilinmeyen bir neşe, bilinmeyen bir mutluluk olarak da okunabilir.¹⁸⁵ Güç istenci aracılığı ile kişi, olumlama ya da olumsuzlama yapması bakımından, bir seçim olarak ebedi dönüşü gereksinir. Ebedi dönüş düşüncesi istenci bir yaratıma dönüştürür ve nihilizmin tamamlanmasını sağlar. Çünkü bir olumsuzlama olarak nihilizm; zayıf, küçülmüş, çökmüş bir yaşamın ifadesidir. Ebedi dönüş ile olumsuzlama, tepkisel kuvvetlerin kendilerini olumsuzlamasına dönüştürülür. Böylelikle de, zayıflar kendi öz yıkımlarını gerçekleştirmiş olurlar. Bu kendine karşı dönüş, kendinin yıkımı ile karıştırılmamalıdır. Bu kendine karşı dönüşte, etkin kuvvet tepkisel hale gelir ve öz yıkıma neden olur. Bu bakımdan öz yıkımın kendisi etkin bir yıkımdır ve kuvvetlerin etkin oluşunu ifade eder. Kuvvetler kendilerini yadsıdıkları ve daha önceden onları zafere ulaştıran ilke uğruna kendilerini ortadan kaldırdıkları ölçüde etkin olurlar. Bu durum kendisini yenme isteği taşıyan, güçlü ruhların yaşayacağı bir durumdur. Bu manada olumsuzlamanın kendisi dönüşerek olumlama haline gelmiştir. Tepkisel kuvvetler etkin olmuşlardır ve artık geri dönemeyeceklerdir. Bu bir iyileşmedir ve nihilizm yenilgiye uğratılmıştır. Güç istencinin iki niteliği olumsuzlama ve olumlama, ebedi dönüş ile ilişkisinde, yeni bir duyumsama ve düşünme, bir varolma biçimi ortaya çıkarmıştır. Bu, değerlerin tersyüz oluşu ile tepkisel yerine etkin bir imkânın üstinsanın varolması anlamına gelir.¹⁸⁶ Buna göre, güç istencini bir olumsuzlama olarak değerlendirdiğimizde yaşamın bir gayesi kalmaz. Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü'* nde bu durumu şöyle ifade eder:¹⁸⁷

Şimdi kişi varoluşun *hiçbir şey* amaçlamadığının ve *hiçbir şeye* ulaşmadığının farkına varmaktadır.- Böylece hayal kırıklığı, öne sürülen bir varoluş amacına nihilizmin bir nedeni olarak bakmaktadır: ister spesifik bir amaç ya da genelleştirilmiş olarak daha önce amaçlar

¹⁸⁴ Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, ss. 23-30.

¹⁸⁵ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, ss. 209-210.

¹⁸⁶ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, ss. 92-94.

¹⁸⁷ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 31.

hakkında “evrimin” tamamıyla ilgili öne sürülen tüm hipotezlerin yetersiz olduğunun farkında oluş olsun (insan artık bırakın varoluşun merkezi olmayı, işbirlikçisi bile değildir).

Güç istencini bir olumlama olarak düşündüğümüzde, bu yaşamı anlamlandırmanın yanında yeni değerlerin üretilmesinin de olanağıdır. Bu bağlamda güç istencinin bir yetkinliği olarak kişi, yaşamı olumlar. Yaşamın tüm gücünü, acısını, başına gelebilecek olan en kötü şeyleri kabul ederek yaşamı yüce kılar. Böylelikle insan, hem kendisini alt eder. Hem de yeni değerler oluşturma fırsatı edinir. Bu anlamda “yeni değerler yaratmak, dünyayı iyinin ve kötünün ötesinde görmek demektir. Yeni değerler yaratmak, dünyaya yaşamın yapısına uygun yeni anlamlar katmak, aynı zamanda, eski ve yaşamın yapısına uygun olmayan değer tablolarını yıkmak, değerlerin değerini sorgulamak demektir.”¹⁸⁸ “Kişi, eskinin ve yeninin temelde birbirine zıt şeyler olduğunu anlar; eski değerler gerileyen ve yeni değerler yükselen yaşamdan doğmuştur.”¹⁸⁹ Açıkçası, “tarihin vardığı nihilizm, türün yeni bir ‘ayıklanmasının’ ölçütlerini oluşturacak ‘değerlerin yeniden değerlendirmesini’ gerekli kılar.”¹⁹⁰ Bu da ancak yeni bir insan tipinin gerçekleştirebileceği bir imkândır. Robert Sinnerbrink, “Biz “Hiperboreanlar””: Heidegger ve Nietzsche’de Platonizm ve Politika adlı makalesinde, Nietzsche’nin nihilizmi aşma çabasını şu şekilde ifade eder:¹⁹¹

Nietzsche’nin tezi şudur ki, filozoflar şimdiye kadar sadece hep nihilizmi yorumlamakla yetinmişlerdir; halbuki asıl mesele, nihilizmi aşabilmektir. Nietzsche için bu şu anlama gelir, Üstinsanı meydana getirmek veya “istemek”, ki bu üstinsan tipi veya türü, bozulma ve çürümeyle gelen çöküş sonucunda –veya, belki bizim Hıristiyan-Platonik tabiat felsefesi metafiziğimizin –kendi-kendini-özünden- yıkması (“self-deconstruction”) diyebileceğimiz bir süreç neticesinde ortaya çıkan aşırı derecede tarihsel nitelikli bir perspektivizmin zayıf düşürücü etkilerini aşabilecek bir insan çeşididir.

Klossowski’nin de belirttiği gibi, bu durumda “üstinsan, güç istencinin öznesinin adı, bengi dönüşün hem *anlamı* hem de *amacı* haline gelir.”¹⁹² Bu bakımdan nihilizm, yeni bir başlangıçtır. Nihilizm ile insan, kendi güdülerine dönme, kendi belirlediği doğasına uygun değerleri yaşama geçirebilme, yaşamını biricikliğiyle sanat yapıtına dönüştürebilme fırsatı edinmiştir.

¹⁸⁸ Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, s. 105.

¹⁸⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 62.

¹⁹⁰ Klossowski, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, s. 194.

¹⁹¹ Robert Sinnerbrink, “Biz Hiperboreanlar’: Heidegger ve Nietzsche’de Platonizm ve Politika”, Selim Çörekçi (Çev.), *Arkhe-Logos Dergisi*, 5,2018, s. 68.

¹⁹² Klossowski, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, s. 113.

İKİNCİ BÖLÜM

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'DE DECADENCE VE NİHİLİZM SORUNUNUN AŞILMASI VE ÜSTİNSAN

2.1. İnsan Tipleri, Décadence ve Nihilizm

Jaspers, Nietzsche'nin insan kavrayışını üç madde halinde sıralar. İlk olarak o, insanın evren karşısında sürekli değişen psikolojik durumu açısından varoluşunu kavrar. İkinci olarak, insanın kendi özgürlüğünü kendi yapıp etmeleri ile meydana getirme şeklini kavrar. Üçüncü olarak ise, insan gerçekliğini aşan bir üstinsan sembolü ile insanı bir inanç olarak kavrar.¹⁹³ Nietzsche'nin "üstinsan"ı nihai bir anlam, bir amaç olarak sunması onun felsefesinin en temel probleminin "insan sorunu" olduğunu gösterir. O Avrupa'nın içinde bulunduğu "décadence"ı ve krizi teşhis ederken, bu décadence ve krizin neden, sonuç ve imkânlarını, insan realitesi açısından ele alır. Bu bağlamda, insanı, kendi ahlakının yaratıcılığı bakımından gücü isteme derecelerine göre sınıflandırır.

Onun bu insan sınıflamasında, ilk sırada, henüz içgüdülerini baskılamayan, kendi için yararlı olanı seçen, savaştı ruhlu "yırtıcı hayvan" vardır. Fakat, Sokrates ve Platon ile birlikte, bir trajik çağ sona erer, insanın yapıp etmelerini ve ahlaklılığını belirleyen "hakiki dünya"nın en yüksek ideal olarak belirlediği yeni bir dönem başlar. Sonrası ise, Yahudilik, Hristiyanlık ve Avrupa nihilizmi ile devam edecek bir döneme işaret eder. Kuşkusuz, bu dönemin insanı kendisine bir ölçü koyar ve daha iyiye, daha güzele, daha ahlaklıya ulaşmaya çalışır. Nietzsche, bu dönem insanını "sürü insanı" olarak adlandırır. Ardından "Tanrı'nın ölümü" ile nihilist bir dönem büyüyerek gelişir, verili olan değerler yavaş yavaş anlamını kaybetmeye, bir değer krizi yaşanmaya başlar. Nietzsche, eskinin yok edildiği yeni olana kapının aralandığı bu dönem insanını "özgür insan" olarak isimlendirir. Hakiki dünya'nın değerden düşmesi ile "görünen dünya" yaşamın mevcudiyet kazandığı tek dünyadır. Artık metafiziksel dünya kalmadığına göre, mevcut dünyanın yegâne insanı "üstinsan" bir gaye olarak belirir. Bu noktada "üstinsan", yaşamı olumlama olarak bir sıçramadır.

---

¹⁹³ Karl Jaspers, *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?*, Murat Batmankaya (çev.), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 161.

Nietzsche felsefesi, bir çıkış yolu olarak nihayetinde “üstinsan” üzerine kuruludur. Perspektivizm, ebedi tekerrür, güç istenci, amor fati gibi, Nietzsche’nin birçok kavramı, gayesini “üstinsan” kavramında bulur. Nietzsche’nin insan tiplerini daha detaylı bir şekilde ele almak, onun insan tiplerinin “üstinsan” kavramı, perspektivizm, ebedi tekerrür gibi kavramlarla olan ilişkilerini irdelemek için konuyu biraz açmak gerekmektedir.

2.1.1. Yırtıcı Hayvan: Décadence ve Nihilizm

Nietzsche, “yırtıcı hayvan”ı henüz boyunduruk altına alınmamış, ahlaki olarak, kendi dürtülerine, istemine göre hareket eden av ve zafer peşinde koşan, barbar bir karakter olarak düşünür. Nietzsche, “yırtıcı hayvan”a ait özellikler taşıyan bu kaba ve bencil tipin, onun asil-soylu¹⁹⁴ olarak ifade ettiği güçlü iradeli, savaşçı yapıdaki insanın ataları olduğunu söyler:¹⁹⁵

Bütün bu asil ırkların temelinde o yırtıcı hayvanın, av ve zafer arzusuyla kol gezen o görkemli *sarışın canavarın* yattığı açıktır; zaman zaman boşalmaya ihtiyaç duyar bu örtük temel, hayvanın tekrar dışarıya çıkması, tekrar yabana geri dönmesi gerekir - Roma, Arap, Germen, Japon asilzadeleri, Homeros’un kahramanları, İskandinavya Vikingleri - hepsi de birbirinin aynıdır bu gereksinim açısından. Asil ırklardır gittikleri yerlerde “barbar” kavramını gerilerinde bırakanlar; en yüksek kültürlerinde bile bunun bilinci, hatta bundan duyulan bir kıvanç sezilir

Ona göre, “yırtıcı hayvan” henüz kültür tarafından şekillendirilmemiştir. Bu bakımdan, “yırtıcı hayvan” “décadence” öncesi bir döneme aittir. Çünkü der Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*’nde “*kültürün amacı ‘insan’ denen yırtıcı hayvandan evcil ve uygar bir hayvan, bir ev hayvanı yaratmak ise, o zaman sayelerinde asil soyların ve ideallerin rezil edilip yenilgiye uğratıldığı tüm o tepki ve hınç içgüdülerini de asıl kültür araçları olarak görmek gerekir kuşkusuz.*”¹⁹⁶ “Yırtıcı hayvan”ın içgüdüleri ve duyguları canlıdır. O sağlıklı ve güçlüdür. Doğasına yabancılaşmamıştır. Yaşamla barışıktır. Hınç, kin nedir bilmez. Nietzsche, “yırtıcı hayvan”ın henüz evcilleşmemiş olduğunu söyler, ama ahlak telakkilerinin olmadığını söylemez. Demek istediği “yırtıcı hayvan”ın ahlak tarafından baskı altına alınmadığıdır. Oysa sürü insanı da hayvan aşamasına yakındır ama, “yırtıcı hayvan”

¹⁹⁴ “Asil – soylu tipe, Napolyon’u örnek gösterir Nietzsche, Onun canavar ve Üstinsan karışımı olduğunu söyler.” Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü* s. 48.

¹⁹⁵ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 34.

¹⁹⁶ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 35.

kadar sağlıklı, güçlü ve yaşam enerjisiyle dolu değildir.¹⁹⁷ Nietzsche, “yırtıcı hayvan” a diğer insan tipleri kadar uzun uzun değinmez.

2.1.2. Sürü İnsan: Décadence ve Nihilizm

Nietzsche'nin zayıf ve köle olarak adlandırdığı bu insan tipi, Kuçuradiye göre, “yaşamını geçerlikte olan moral içinde kolayca ya da zorlukla ayarlıyan; kendi gözleriyle göremediği realiteyi bu moralin değer yargılarına göre değerlendiren; ya da kendini ve kendi gibilerini ayakta tutan bir değerlendirme tarzını, çevresinin veya çağının morali haline getiren insan tipidir.”¹⁹⁸ Sürü insanı, ahlaklılığıyla ön plana çıkar. Ahlaksal değerleri en yüksek değer yapmak ister. Çünkü, sürü insanı bağımsız ve güçlü olanlara karşı bir içgüdü geliştirir. Sürü, mutsuzdur ve ortalama bir insan tipidir. Bu yüzden seçkin olana karşıdır ve onları ahlaksız olarak ilan ederek onları yargılar. Bunu da geçerlikte olan ahlaki değerlere göre yapar. Böylece sürüye dahil olmayan, ortalamanın dışında kalan insanlar, kötü olarak adlandırılır. Bu aynı zaman da sürünün kendisini koruma şeklidir.¹⁹⁹

Sürü insanı; yardımsever, alçakgönüllü, gayretli ve ılımlıdır. İyi ve ideal insandır.²⁰⁰ Sokrates'ten sonra ve özellikle Hristiyanlık çağında, insanı “iyi”ye indirgemek için büyük çabalar sarf edilmiştir. Çünkü iyi idealinin “insanlık”, “Tanrı istenci” ve “ruhun kurtuluşu” ile bir olduğu düşünülmektedir. Temel amaç, insanın kötülük yapmasının ve zarar vermesinin önüne geçme isteğidir. Böylelikle, düşmanlık hadım edilecek, insanın öfke duyma isteği törpülenecek, ruh huzur bulacaktır.²⁰¹ Bu idealin yerleşebilmesi ve varlığını korkusuzca devam ettirebilmesi için, sürüye ihtiyaç vardır. Bu bağlamda sürü, bir çeşit güçsüzler dayanışması olarak düşünülebilir. Bu anlamda Nietzsche iyileşme ve iyiyi isteme idealine karşı çıkar. O, iyileşmenin tanımını şöyle yapar: “ ‘iyileşmiş’ sözcüğü benim için ne anlama geliyor onu ekleyeyim yalnızca- ‘ehlileştirilmiş’, ‘güçsüzleştirilmiş’, ‘yıldırılmış’, ‘inceltmiş’, ‘narinleştirilmiş’, ‘erkekliğinden edilmiş’ten farklı bir anlama gelmiyor.”²⁰²

¹⁹⁷ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 94.

¹⁹⁸ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 25.

¹⁹⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 119.

²⁰⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 244.

²⁰¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 240.

²⁰² Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 150.

Nietzsche, sürünün bu “*décadence*”ını daha çok fizyolojik olarak “yırtıcı hayvan”ın hadım edilmesi, yolundan sapıtılması olarak düşünür. O *Gezgin ve Gölgesi*’nde sürü insanının yanılığını şöyle açıklar:²⁰³

İnsana bir çok zincir vurulmuştur, bir hayvan gibi davranmayı unutsun diye: gerçekten de tüm hayvanlardan daha yumuşak, daha zeki, daha neşeli, daha temkinli olmuştur. Ama şimdi, zincirlerini taşıdığı sürece temiz havadan ve özgürce devinmekten yoksun olmanın acısını çekmektedir: - oysa bu zincirler, bıkmadan usanmadan yineliyorum ki, ahlaksal, dinsel, metafizik düşüncelerin ağır ve anlamlı yanılığlarıdır. Ancak zincir-hastalığı da aşıldığında, tam olarak ulaşılmış olacaktır büyük hedefe: insanın hayvanlardan ayrılmasına.

Ona göre, “demokratik Avrupa’da insanın terbiye edilebilirliği çok büyük bir yere sahip olduğundan kolayca öğrenen ve uyum sağlayabilen insanlar kural haline geldiler. Sürü hayvanı, hatta yüksek seviyede zeki olarak hazırlandı.”²⁰⁴ Bu zekâ ve kurnazlığı sayesinde ahlaklılığı kendi lehine kullanmasını iyi bildi.

Nietzsche, sürünün değerlilik bakımından gerilerde olduğunu, özellikle Hristiyan kültürünün, içgüdüsel ve karakter olarak güçlü olanın en temel içgüdülerini kontrol altına aldığını ve bu içgüdülerden kötülüğü damıttığını söyler.²⁰⁵ Bu açıdan, “*décadence* türü insan en yüksek değer katına yükseltilmişse, bu yalnızca onun karşıt türünün, güçlü, yaşaması kesin insan türünün zararına olmuştur. Sürü hayvanı en arık erdemin ışığı içinde parıldıyorsa, o zaman ayırık insan değerce aşağılanmış, kötü sayılmış olmalıdır.”²⁰⁶ Sürü içgüdü, “Bireye sadece bütünü kendisi açısından, bütünü iyiliği için değer vermek istiyor; kendilerini ayıranlardan nefret ediyor- tüm bireylerin nefretini onların üzerine çeviriyor.”²⁰⁷ Sorun biraz da burada başlıyor. “Daha yüksek hiçbir şeye yeteneği olmayan sürü kendi değerlerini kendine saklamakla yetinseydi, bir arada-varoluş olabilirdi. Ama kuşkusuz, bunu yapmakla yetinmez. Kendi değerlerini evrensel olarak dayatmaya çabalar. Ve Nietzsche’ye göre en azından Batıda, Hristiyanlıkta bunu yapmayı başarmıştır.”²⁰⁸ Hristiyanlıkta bu dayatma, köle – efendi ahlakı karşıtlığında bulur kendini, kölenin “eylemi, temelinde bir tepkidir. Asil değerlendirme tarzında ise durum bunun tersidir: o kendiliğinden eyleme geçer ve gelişir; karşıtını, sırf kendini daha minnetle, daha

²⁰³ Friedrich Nietzsche, *Gezgin ve Gölgesi*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 163.

²⁰⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 109.

²⁰⁵ Nietzsche, *Deccal*, s. 11.

²⁰⁶ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 115.

²⁰⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 200.

²⁰⁸ Compleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, s. 161.

çoşkulu bir sevinçle evetlemek için arar.”²⁰⁹ Nietzsche *Ahlakın Soy Kütüğü* adlı eserinde bu karşıtlığı şöyle ifade eder:²¹⁰

Baskı altındakiler, ezilmişler, zulme uğramışlar aczin öç peşinde koşan hilekârlığıyla şuna inandırılırsa kendilerini: “kötülerden farklı olalım biz, iyi olalım! Ve zulmetmeyen, kimseyi yaralamayan, saldırmayan, misillemeyen, öç almayı Tanrı’ya bırakan, bizler gibi gizlide yaşayan, tüm kötü şeylerden uzak duran ve yaşamdan fazla bir şey beklemeyen herkes iyidir; tıpkı biz sabırlı, alçakgönüllü, adil olanlar gibi.” - bu aslında, soğukkanlı ve önyargısız dinlendiğinde, “biz zayıflar, zayıfız işte; *yapmaya gücümüzün yetmediği* hiçbir şeyi yapmamakla iyi ediyoruz.” demekten başka bir şey değildir - ama bu acı gerçek, büyük bir tehlike anında, “çok fazla” bir şey yapmamak için kendilerini ölüymüş gibi gösteren böceklerde bile bulunan bu en adi türden akıllılık, aczin kalpazanlığı ve kendini aldatmacası sayesinde her şeyden el etek çekmiş, sessiz, bekleyiş içindeki erdemini şatafatına büründü, sanki zayıfın zayıflığı - ki bu aslında onun özü, etkimesi, kaçınılmaz ve ondan ayrılmaz biricik ve tüm gerçekliğidir - iradeye bağlı bir işmiş, bir istenmişlik, seçilmişlik, bir *eylem*, bir *kazanım* gibi.

Sürü insanının kendisine egemen kıldığı ahlak, onun arzularını doyurmasını engeller ve onu, kötü olarak adlandırdığı şeyden uzak tutar. Mantık şöyledir der Nietzsche, “gözün seni gücendiriyorsa, gözünü sök at.” Bu sadece organların kaybı değildir, aynı zamanda karakterin de hadım edilmesidir. Bu tutkuların dizginlenmesi yerine kökünden kazıma eylemi, aşırı ahlakçı bir eylemdir.²¹¹ Bu nedenle “İnsan doğal eğilimlerine çok uzun bir süre ‘kötü gözle’ baktı, öyle ki bu eğilimler sonunda ‘vicdan rahatsızlığı’yla eşleşti onun içinde.”²¹² Nietzsche, bu vicdan rahatsızlığının sürüdeki dolayımını şöyle ifade eder:²¹³

Kendine acı verme istenci, içselleştirilmiş, kendi içine geri sürülmüş hayvan-insanın, ehlileştirilmek amacıyla “devlet” içine tıkılmış olanın, bu acı verme isteğinin boşalabileceği daha doğal yolun tıkanmasının ardından, kendine acı çektirmek için “vicdan rahatsızlığını” icat etmiş olanın o sinmiş zalimliği , -bu vicdan rahatsız insan, kendine yaptığı işkenceyi en tüyler ürpertici katılığa ve keskinliğe vardırarak için, dinsel öncülü ele geçirmiştir. Tanrı’ya karşı bir suç: bu düşünce onun işkence aleti olur. Asil ve sökülüp atılmaz hayvansal içgüdülerinin, bulabildiği en son karşıtlarına tutunur “Tanrı”da, bu içgüdülerin kendilerini de Tanrı’ya karşı işlenen bir suç olarak yeniden yorumlar (“kutsal efendi”ye, “Baba”ya, ataların en ilkine, dünyanın başlangıcına karşı bir düşmanlık, başkaldırı, ayaklanma olarak), “Tanrı” ve “Şeytan” çelişmesine gerer kendini; kendine, özünün doğasına, doğallığına ve gerçekliğine dediği her “Hayır”ı bir “Evet” olarak, var olan, elle tutulur, gerçek olan olarak, Tanrı olarak, Tanrı’nın kutsallığı olarak, Tanrı’nın yargıçlığı olarak, Tanrı’nın cellatlığı olarak, öbür dünya olarak, bengilik olarak, sonsuz bir işkence

²⁰⁹ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 30.

²¹⁰ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, ss. 38-39.

²¹¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, ss. 257-258.

²¹² Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 94.

²¹³ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, ss. 90-91.

olarak, cehennem olarak, cezanın ve suçun ölçülemezliği olarak dışa vurur.

Bu tam anlamı ile yaşamı olumsuzlamadır. Böyle bir olumsuzlama, sürü insanını yaşamdan kopardığı gibi, onun sürünün dışında kalana, hınç ve kin gütmesini de sağlar. “Hınca biçim kazandıran, suçlamayı yürüten, intikam çabasını sürekli ilerilere götüren, değerleri altüst etmeye cesaret eden kişi rahiptir; diyalektik ustası olarak, köleye tepkisel kıyas fikrini veren de odur. Olumsuz öncülleri uyandıran odur.”²¹⁴ “Rahip, en yüce insan kabul edildiğinin ve - gücü kullananlar dahil olmak üzere- hükmettiğinin, vazgeçilmez olduğunun, doğruluğundan şüphe edilemez olduğunun- topluluktaki en güçlü kuvvet olduğunun ve kesinlikle değiştirilemez ve değeri düşürülemez olduğunun bilinmesini ister.”²¹⁵ “Rahip günahı icat ederek egemen olur.”²¹⁶ Böylelikle, rahip tarafından hıncın yönü değiştirilir.²¹⁷

“Günah”, - budur zira hayvansal “vicdan rahatsızlığı’nın (geriye dönük zalimliğın) çileci rahip tarafından yapılmış yeniden yorumu (...) niçin kafese tıkmış olduğunu anlayamayan bir hayvanı andıran insan (...) çileci rahipten acısının “nedeni”ne ilişkin ilk ipucunu alır: kendinde aramalıdır bu nedeni, bir suçta, bir parça geçmişte, bir cezalandırılmışlık olarak algılamalıdır acısını

Kısaca, sürü insanı, günah, vicdan azabı, çilecilik, gibi kavramlar tarafından kapana kısıtılmış, fizyolojik ve psikolojik olarak hastalıklı bir hal almıştır. Nietzsche’nin rahatsız olduğu nokta, bu hastalıklı sürü ahlakının, boyunduruk altına girmeyecek olanın, doğası güçlü olanın, edimlerini ve kendisini kötü olarak göstermesi ve insan çeşitliliğini, o büyük zenginliği kısırlaştırmasıdır. Sürü insanının gücünü yitirmesi ve edilgin nihilizm aşamasına geçmesi ile birlikte, etkin ve yıkıcı bir insan tipi, özgür insan kendisini gösterir.

2.1.3. Özgür İnsan: Décadence ve Nihilizm

Nietzsche’ye göre, sürü daha çok toplumsal olarak hareket eder ve varlığını idame ettirebilmesi için topluma ihtiyaç duyar; kendisi gibi olanın yararını gözeterek hareket eder. Özgür insan ise, bu bakımdan, toplumun ahlaki değerlerinden sıyrılmış, bireysel bir varoluş içerisinde olup, yıkıcı davranışlar sergileyen etkin insanı ifade etmektedir. Kuçuradi, özgür insanın, moral dışı insan olduğunu, sürüden koparak

²¹⁴ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, ss. 155-156.

²¹⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, ss. 118-119.

²¹⁶ Nietzsche, *Deccal*, s. 64.

²¹⁷ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 148.

kendi yolunu aradığını ve realiteyi kendi gözleri ile görmek istediğini söyler. Hakiki dünyanın değerden düşmesi ile görünür dünyaya yüklenen anlam da, ümitlerin boşa çıkması ile değerini kaybeder ve nihilizm baş gösterir. Yukarıda değindiğimiz şekli ile edilgin ve etkin nihilizm, insandaki gücü isteme etkinliğine göre, zayıf güçlü arasındaki farkı belirginleştirir. Güçsüz olanlar, edilgin nihilizmin döngüsel çarkının içinde sıkışıp kalırlar ve bir üst aşamaya geçemezler. Ancak geçerlikte olan değerlendirme tarzına “hayır” deyip, “ben istiyorum” ile yaşamı olumlayan insan bir üst aşamaya sıçrayabilir. Ancak, hür insanın bir üst aşamaya geçmesi, onun yaşam karşısında ne yapacağını bildiği ve bir takım değerler koyabileceği anlamına gelmez. O, mevcut olan değerleri temizleyerek, bireysel bir gücü isteme ile bu çarkın dışına çıkmış, daha üst varoluşlar için zemin hazırlamıştır. Böylelikle hür insan, edilgen nihilizme ait olan hastalıklı durumdan kendisini kurtarmasını bilmiş, özgür insan olabilmıştır.²¹⁸ Nietzsche, *Böyle buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde, hür insanın yıkıcı eylemselliğini vurgulayarak, ona üstinsanı ortaya çıkarmasının imkânı bakımından bir yaratıcılık atfeder: “Bak şu iyilere ve adilere! Kimden nefret ederler en çok? Onların değer levhalarını yere çalandan, parçalayandan, yasaları çiğneyenden: - oysaki yaratandır o.”²¹⁹

Nietzsche, hayvandan üstinsana giden süreci, insan tipolojileri bakımından üç kategoride sembolleştirir. Tinin üç dönüşümü olarak; devenin, aslana; aslanın çocuğa dönüşümüne sırası ile değinir:²²⁰

Kibrini kırmak için alçalmak değil midir? Kendi bilgeliğiyle alay etmek için kendi budalalığını açığa vurmamak değil midir?

Yoksa: zaferini kutladığı sırada devamından ayrılmak mıdır? Ya da sınavını sınamak için yüksek dağlara tırmanmak mı?

Yoksa: bilginin meyveleri ve otlarıyla beslenmek ve hakikat uğruna gönlünü aç bırakmak mı?

Yoksa: hasta olmak ve teselliye gelenleri evlerine gönderip, ne istediğini asla duymayan sağırları dost edinmek midir?

Yoksa: Hakikat sudur diye kirli sulara girmek ve soğuk su kurbağalarını ve sıcak karakurbağalarını hakir görmemek mi?

Yoksa: bizi aşağılayanları sevmek ve hortlağa tam da bizi korkutacağı sırada elini uzatmak mı?

Tüm bu en ağır şeyleri alır sırtına dayanıklı tin: tıpkı çölde koşturun yüklü bir deve gibi, koşturur kendi çölünde.

²¹⁸ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, ss. 53-62.

²¹⁹ Nietzsche, *Böyle buyurdu Zerdüşt*, s. 17.

²²⁰ Nietzsche, *Böyle buyurdu Zerdüşt*, ss. 19-20.

Nietzsche'ye göre, deve aşamasında, organizmaya yüklenen yabancı unsurlar; insanı hasta eder ve onu kendi fizyolojisine yabancılaştırıp, moralizasyonunu düşürür. Fakat kişinin daha olgun bir aşamaya geçebilmesi için, bu yükü yüklenmesi gerekmektedir. Çünkü ona göre, kişi ne kadar yük yüklenirse o kadar olgunlaşır. Tabii ki bu herkesin becerebileceği bir şey değildir. Pek çok kişi bu aşamadan geçemez. Ancak saygıdeğer bir ruh bu çölü geçebilir, kendisini alışılmış hayat tarzından koparır.²²¹ Nietzsche'ye göre, yüklerinin olgunlaştırdığı deve, aslana dönüşür. Aslan, kişinin efendi olmak istediği kendisidir, Nietzsche, aslan aşamasını *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te şöyle anlatır:²²²

Ne ki en ıssız çölde gerçekleşir ikinci dönüşüm: aslan kesilir burada tin, özgürlüğü geçirmek ister eline ve efendi olmak ister kendi çölünde.

Son efendisini arar burada: düşman olmak ister ona ve son tanrısına; büyük ejderhayla dövüşmek ister zafer kazanmak için.

Hangisidir büyük ejderha, tinin artık efendi ve tanrı diye adlandırmak istemediği? “yapmalısın,” der büyük ejderha. Oysa, “istiyorum,” der aslanın tini.

“Yap-malısın” çıkar yoluna, altın gibi ışıldayarak, pullu bir hayvandır o ve “yap-malısın” parıldar altın gibi her pulunun üzerinde.

Bin yıllık değerler parıldar bu pullarda ve şöyle söyler tüm ejderhaların en güçlüsü: “Şeylerin tüm değeri – parılıyor üstümde.”

“Tüm değerler zaten yaratılmıştır ve yaratılmış tüm değerler – işte bu benim. Gerçekten, artık hiçbir ‘istiyorum’ olmamalı!” Böyle söyler ejderha.

Yeni değerler yaratmak – aslanın da gücü yetmez henüz buna. Ama yeni bir yaratım için özgürlük yaratmak – buna yeter aslanın gücü.

Kendine özgürlük yaratmak, ödevini bile kutlu bir hayır'la yanıtlamak: işte, kardeşlerim, bunun için gerek var aslana.

Yeni değerler yaratma hakkını ele geçirmek – dayanıklı ve saygılı bir tin için, en korkunç adım budur. Gerçekten, bir yağmacılıktır ve yırtıcı bir hayvanın işidir bu onun gözünde.

En kutsal şeyi olarak, bir zamanlar “ yap-malısın”ı seviyordu; şimdi çılgınlığı ve keyfiliği de en kutsal olanda bulması gerekecektir ki, özgürlüğü yağmalayabilsin sevgisinden: bu yağma için gerek vardır aslana.

Özgür insan, yıkıcı bir eylem içerisindedir. Öğrenilmiş ahlaki değerler, değerlendirme kalıpları, kısaca gelenekle çatışır, onu yıkar. Bu aşamada kişi kendisi kalabildiği için güçlüdür. Aslan aşaması, üstinsana giden yolun önemli aşamalarından birisidir. Bu anlamda aslanın sembolize ettiği özgür insan, henüz yeni

²²¹ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, ss. 107-108.

²²² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, ss. 20-21.

değerler yaratacak kadar olgunlaşmamıştır ama kendisini boyunduruk altından kurtarmasını bilmiştir.²²³

Aslan, çocuk sembolleştirmesi ile masumiyetin, oluşun vücut bulduğu, yaşamı anlamlandıran üstinsan için uygun ortamı hazırlar. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün *Üç Dönüşüm* bölümünde aslanın çocuğa dönüşümünü şöyle ifade eder: “Masumiyettir çocuk ve unutuş, yeni bir başlangıç, bir oyun, kendi kendine dönen bir çarktır, bir ilk hareket, kutlu bir evet deyiştir. Evet, kutlu bir evet-deyiş gerekir yaratma oyununa, kardeşlerim: şimdi kendi istemini ister ruh, kendi dünyasını kazanır dünyayı kaybeden.”²²⁴

Bu noktada “Çocukla artık nihilizm aşılmıştır yani inkâr edici ruh ve aslanın özgürlüğünün negatifliği artık aşılmıştır. Çocuk ile birlikte geçmişten intikam alma ortadan kaldırılmıştır. Çocuktaki istek gerçekle ahenk içindedir.”²²⁵ Bu anlamda, çocuk metaforuyla özdeşleştirilen, ulaşılması gereken en üst basamak olarak ifade edilen üstinsan “ışıklar saçan ‘güzel bireysellik’ tir.”²²⁶ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te özgür insana atıfta bulunarak, onun misyonunu şöyle ifade eder: “Bugünün yalnızları, siz aykırı düşenler, günün birinde bir halk olacaksınız: sizden, kendi kendini seçenlerden seçilmiş bir halk doğacak – ve bu halktan da üstinsan.”²²⁷

2.1.4. Üstinsan: Décadence ve Nihilizm

Nietzsche, üstinsanın ulaşılması gereken bir zorunluluk olduğunu, insan kategorilerinin onun sınıfladığı bağlamda, tarihin zorunlu bir sonucu olarak üstinsanı ortaya çıkaracağını söyler. Bozkurt, Nietzsche'nin *Tarihin Yaşam için Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* adlı eserinin *Friedrich Nietzsche ve Felsefesi Üzerine* isimli bölümünde bu zorunluluğu şöyle açıklar:²²⁸

Toplumunu oluşturan bireyler, gerçek yaratıcı, gerçek doğurucu olan, “üstinsan”ın ortaya çıkışına yarayan birer gereç niteliğindedir. Bir yontunun ortaya konmasında, mermeri yontan, yere pek çok parçalar, kırıntılar döken yontucunun en büyük yapıtını biçimlendirmek, yaratmak için yaptığı neyse, doğa da “üstinsan”ı yaratmak için öteki bireyleri birer araç, gereç olarak kullanır. Bireyler, bu yüce insanın ortaya çıkması için doğanın yere döktüğü, saçtığı birer kırıntıdır, birer artıktır. İşte bu nedenle,

²²³ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 108-109.

²²⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 21.

²²⁵ Zeynep Kantarcı Bingöl, *Nietzsche'de Ahlak, Din ve Felsefe Eleştirisi*, s. 131.

²²⁶ Granier, *Nietzsche*, s. 131.

²²⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 72.

²²⁸ Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam için Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, Nejat Bozkurt (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2003, ss. 25-26.

“üstinsan”ın çevresinde, ayaklarının dibinde toplanan bireyler bir yığındır, onlar “pek çoklar”dır. Doğanın ereği bu “pek çoklar”ın içinden “üstinsan”ı ortaya çıkarmaktır.

Bu bağlamda, “Hedef, “insanlık” değil *insanüstü insandır!*”²²⁹ Çünkü Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* başta olmak üzere, hemen hemen tüm eserlerinde hedef gösterdiği insanüstünü insanlara öğretme amacı güder ve şöyle der: “Size üstinsanı öğretiyorum. İnsan aşılması gereken bir şeydir. Onu aşmak için siz ne yaptınız? (...) Bakın, üstinsanı öğretiyorum size. Üstinsan yeryüzünün anlamıdır, isteminiz desin ki: üstinsan yeryüzünün anlamı olsun.”²³⁰

Nietzsche, üstinsanın, kendi iyisini ve kötüsünü yaratan, kendi istemine göre hareket ederek, kendi ahlakını oluşturan nitelikte bir insan olduğunu söyler. O, bu durumu *Böyle Buyurdu Zerdüşt*’de şöyle açıklar: “Kendi iyini ve kötünü sen verebilir misin kendine? Ve kendi istemini bir yasa gibi asabilir misin üstüne? Kendi yasanın yargıcı ve cellâdı olabilir misin?”²³¹

Nietzsche, üstinsanı yeryüzünün geleceği ve anlamı olarak düşünür ve onun bir yaratıcı olarak (kendi iyi ve kötüsünü yaratma bakımından) biricikliğine vurgu yapar: “Neyin iyi neyin kötü olduğunu henüz hiç kimse bilmiyor: - yaratıcı kişi dışında! -Ama o, insanlara hedef yaratan ve yeryüzüne anlamını ve geleceğini verendir: Ancak o yaratacaktır, iyi ve kötü olanı.”²³²

O halde, iyinin ve kötünün ötesinde duran üstinsan için diyebiliriz ki, o öngörülebilir davranışlar ve ilişkiler içerisinde bulunmaz. Öncelikle kendisini ve kendi yararına olanı düşünür, bu bakımdan bencildir. Diğerleri ile ilişkisini kendi belirlediği değer yargılarına göre, şekillendirir. Bu durumu, Nietzsche, *Güç İstenci* adlı eserinde şöyle ifade eder:²³³

Daha yüce bir insanın hareketleri motivasyonlarında tarif edilemez şekilde komplekstir: “acıma duygusu” gibi herhangi bir sözcük onlara hiçbir şey ifade etmez. En esaslı olan, “Ben kimim? benimle bağlantılı olarak diğeri kim?” duygusudur.-Değer yargıları sürekli olarak iş başındadır.

“Üst-insan acının, ıstırabın, kederin, sevincin, özlemin, neşenin yaşamın kendisinde olduğunu, bunların sonsuzca tekrarlanmakta olduğunu kavramış insandır.

²²⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 615.

²³⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 6.

²³¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 57.

²³² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 197.

²³³ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 247.

Yaşamın trajik yanını kavramış ve buna evet demiştir. Bu nedenle o, aynı zamanda trajik insandır.”²³⁴ Bu bağlamda Kuçuradi’ye göre trajik insan, realiteyi kendi gözleri ile görüp kavrayan onu değerlendiren insandır. Trajik insan, özgür insanın geçtiği bütün aşamalardan geçerek, realiteyi kavrama bakımından güçlü bir göz edinmiştir. Çünkü realite ancak perspektifli bir görme biçimi ile kavranabilir. Trajik insan hayata evet diyen, yaşamı tüm masumiyeti ile kabul eden, onu olumlayan insandır. O yaşadığı her şeyi o an içerisinde her seferinde yeniden değerlendiren insandır. Trajik insan, yaşadığı hayatı tümü ile kavrar ve yaşadıklarından pişmanlık duymaz. O yaşama evet derken, yaşadığı hayatı tüm olumsuzluklarına rağmen bile olsa tekrar yaşamaya hazırdır. Trajik insan, sağlıklı insandır. Kendisini fizyolojik olarak güçlü hisseder. Çevresindeki her şeyle ilişki kurarken, bir çocuğun masumiyetini taşır. Sanki gördüklerini ilk kez görüyor gibidir. O, öncesinde bir takım hesaplar ve planlamalar yapmaz. Başkasının düşünceleri bu bakımdan onun için önemsizdir. O kendisine göre eyleyebilir. Kendisini diğerlerinden ayırır ve onlarla eşit olmadığını bilir. Trajik insan yaratıcıdır, neşelidir, yalnızlığını sever ve korur. İnsanı bir düşünce olarak, gelecek olarak sever, kimseye kin duymaz. Hakikati ve geleceği yaratan o’dur.²³⁵

Bozkurt’a göre, üstinsan, varoluş temelinde, Nietzsche’nin yaşamı doğrulayan bir vizyonudur. Nietzsche, üstinsan ile dünyayı yeni bir anlam ve perspektifle yorumlayarak, nihilizmi aşmayı düşünür. Çünkü o, Tanrı’nın öldüğünü söyleyerek, Hristiyan ahlakına dayalı yaşam kavrayışının ötesine geçmiş oluyordu. Bu bağlamda Nietzsche, yaşamı yeni bir gözle değerlendirip çoğaltır, o değerleri yeniden değerlendirerek, doğaya uygun bir değer kuramı geliştirmeye çalışıyordu. Bu bakımdan ahlaklılığı yeni bir perspektifle ele almak istiyordu.²³⁶ Deleuze, üstinsanın bir çeşit vaat olmadığını, benlikten ve insandan farklı olduğunu, üstinsanın yeni bir hissetme biçimi olduğunu söyler. Ona göre, üstinsan, insandan başka bir özne, insan tipinden başka bir tiptir. Alt ve üst oluş bakımından bir yer değiştirme değil, tanrısalın dışında yeniden bir oluşumdur. Değerlerin türediği kaynağın, kendi içinde olanın, kavrayış bakımından değişimidir.²³⁷ Baykan, üstinsanın metafizik anlamda bir ideal olarak düşünülemeyeceğini, ancak insanın mücadele ederek

²³⁴ Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, s. 125.

²³⁵ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, ss. 70-83.

²³⁶ Nejat Bozkurt, *Filozofun Kitabı*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2016, ss. 54-55.

²³⁷ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 199.

ulaşabileceği bir hedef olarak düşünüldüğünde üstinsanın bir ideal olabileceğini söyler. Baykan'a göre, üstinsan, insan potansiyellerinin gerçekleşmesinin imkânı bakımından, bir kurgu - tasavvur değil, bir idealdir. Biyolojik bir imkândır.²³⁸ Wolf ise, Nietzsche'nin üstinsanın ortaya çıkışına dair düşüncesini zaman içerisinde değiştirdiğini söyler. O, daha öncesinde maymununkine benzer bir şekilde, üstinsanın zamanla insandan tekâmül edeceğini düşünüyordu, daha sonrasında ise, üstinsanı insanın gittikçe yaklaştığı bir ideal olarak düşündü.²³⁹

2.2.Üstinsan: Düşüş ve Sıçrama

Nietzsche'nin insan tiplerini tarihi bir sınıflamaya tabi tutarak okuduğumuzda insanın kendi istemi ve değerlerini yaratması bakımından sırası ile bir takım merhalelerden geçmesi gerekmektedir. Nitekim, Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* kitabında insanın aşılması gerektiğini söylerken onun üstinsana ulaşmak bakımından köprü olduğunu da açıklıkla ifade eder: “İnsan bir iptir, hayvan ile üstinsan arasında gerilmiş – bir ip ki uzanır bir uçurumun üzerinde (...) İnsanı büyük yapan onun bir amaç değil, bir köprü olmasıdır: insanın sevebilecek yanı bir öteye – geçiş ve bir batış olmasıdır.”²⁴⁰

Bu bakımdan insandan beklenen şey, üstinsanın gelişini hazırlamaktır. Nietzsche felsefesinde insan, bir düşüş olduğu gibi, aynı zamanda üstinsan ile de bir sıçramadır. Çünkü güçlü ve soylu bir istemin aktörü olarak üstinsan, “Yaşamın bir yandan gelişim, atılım olduğunu, diğer yandan düşüş, gerileme, çöküş olduğunu kavrar. Bu görünümünün sonsuzluğunda sever yaşamı ve ona bağlı kalır.”²⁴¹

Nietzsche'ye göre, bir tarafta sağlıklı ve yükselen bir hayat vardır. Bunun ana ilkesi güç istencidir. Sağlıklı hayat; büyüme içgüdüsü, kuvvet biriktirme içgüdüsüdür. Diğer tarafta ise güç istencinin olmadığı yerde ise, düşüş “décadence” vardır. “Düşüş” önemli bir felsefi terim olarak ilk kez Nietzsche'nin 1888'deki eserlerinde görünür. Nietzsche, bu kavramı, iki şekilde tanımlar. Birinci tanım, hiçlik özlemi, ölüm istenci, Wagner'in son operalarında açıkça görülen budur. İkinci tanıma göre ise de modernliğin düşmüşlüğü, hayatın bolluğunun, en küçük biçimlere doğru

²³⁸ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, ss. 118-119.

²³⁹ Abraham Wolf, *Nietzsche'nin Felsefesi*, Sebhattin Çevikbaş – H.Subhi Erdem (çev.), Babil Yayınları, Erzurum 2003, s. 120.

²⁴⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 8.

²⁴¹ Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, ss. 124-125.

itilmesi, eski bütünlüklerin bir kaosa indirgenmesi demektir. Bu iki tanımlama da, “d cadent” olanların zayıf ve g cs z olduğunu, hayattan bıktıklarını, yaşama gayelerini kaybettiklerini söyler.  nk  onların i g d lerinde bir çeşit anarşı baş göstermiş, yaşama g clerini kaybetmiş, savaşcılık özelliklerini yitirmişlerdir. Wagner, Schopenhauer ve İsa’nın bu sınıfa girdiğini söyleyebiliriz. Bu bakımdan g c istenci, düşüş ile sıçrayışın arasındaki, yani sağlıklı bir hayat ile “d cadent” bir hayat arasındaki sınırı belirler. Bu anlamda sağlıklı hayat, doyurulmaz bir arayış olmaya, kendisini aşmayı gerektiren bir Şey olmaya devam eder. Nietzsche’ye göre, g c istencinin y celtiymiş biçimi, kişinin savaşcı olmasında ifadesini bulur. Nitekim, Yunanlıların da yükselişini sağlayan kültürü, tragedyayı, felsefeyi, sanatı ve bilimi doğuran bu mücadeleci içgüdüdür.²⁴² Nietzsche, g c istencini sıçramanın anahtar kavramlarından birisi haline getirirken üstinsanı “erk istencini boş özlemlerden kurtararak oluşa hakkıyla katılmaya ve böylece oluşu yorulmak bilmez yaratıcılığının alanı yapmaya yöneltir. Erk istencini egemen olumlamaya, ‘amor fati’yi içeren olumlamaya dek yükseltir.”²⁴³  nk  Nietzsche’ye göre, bir insanın büyüklüğünü belli eden amor fati’dir. Amor fati, hiçbir Şeyi geçmişte, gelecekte ve sonsuza dek başka türlü istememektir.²⁴⁴ Yaşamı tüm içerdiği acılara rağmen onaylama kuşkusuz ebedi tekerrür düşüncesi olmadan eksik kalırdı.  nk  ebedi tekerrür düşüncesi ile  stinsan olmanın imkânı doğar ve hiçlik istencinin üstesinden gelinmiş olur.²⁴⁵

O halde, soralım. Nietzsche,  stinsan kuramı ile insanı aşabilmiş midir? Gücü isteyen herkes  stinsan olabilir mi? Bu zamana kadar dünyaya hiç  stinsan gelmiş midir? Üstinsan metafizik bir anlam mıdır? Yoksa tarihin bir devinimi ile ulaşılabilecek bir imkân mıdır? Ebedi dönüş düşüncesi üstinsana ulaşmak bakımından ne anlama gelir? Şimdi bu sorular cevaplandırabilmek, Nietzsche’nin  stinsan kuramının sınırlarını; birbirlerini gerektirmeleri bakımından g c istenci, ebedi dönüş düşüncesi ve amor fati kavramlarından hareketle belirginleştirmek gerekmektedir.

---

²⁴² Young, *Nietzsche*, ss. 823-825.

²⁴³ Granier, *Nietzsche*, ss. 121-122.

²⁴⁴ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 40.

²⁴⁵ Jaspers, *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?* s. 454.

2.2.1.Güç İstenci ve Üstinsan

Nietzsche felsefesinin anahtar terimlerinden olan “güç istemi” kavramının Almandada “güç” karşılığında kullanılan “Macht”, istek veya arzu anlamına gelen “mögen” fiilinden ve gizil güç anlamına gelen “möglich” (bu sözcük aynı zamanda yapmak anlamına gelen “machen” ile de ilgilidir.) sözcüklerinden türetilmiş olması kayda değer bir noktadır. Bu bakımdan Nietzsche için, güç, bir potansiyel olarak var olur. Öyle ki, güç istemi kavramsallaştırmasındaki güç sözcüğü, kuvvet, dayanıklılık gibi fizyoloji ile ilgili çağrışımının dışında, kendini alt eden, boyun eğdiren istemin başarısını da ifade eder. Pearson, Schopenhauer’ın yaşam istencinden hareketle güç istencinin ne olduğunun daha iyi aydınlatılacağını düşünür. Bu bakımdan Schopenhauer’e göre, tasarım olarak dünya; dışsal, fiziksel dünyadır. İstem olarak dünya ise; manevi, öznel dünyadır. Schopenhauer, dış dünyaya ait olan yaşam mücadelesini saldırgan, yok edici mutsuzluk dolu bulur. Ona göre, istemin artması, ıstırap ve acı demektir. Bu bakımdan somut dünya ile kişinin öznel dünyası arasında uyumsuzluk vardır. Bu yüzden Schopenhauer, istemi reddederek yaşam mücadelesinin dışına çıkmayı salık verir. Bu açıdan Schopenhauer’ın istemi, bir çeşit kısırlıktır ve yaşamda bir karşılığı yoktur, yaşam mücadelesinin dışındadır. Oysa Schopenhauer’ın yaşam istencine karşı, Nietzsche’nin güç istenci, yaşam mücadelesine katılımı zorunlu kılar. Yaşamı güç istenci temelinde güçlerin bir mücadelesi olarak düşünür. Bu açıdan yaşam gücü isteme derecesine göre biçimlenir.²⁴⁶ Nietzsche *Güç İstenci* adlı eserinde şöyle, der: “Ben, bir istencin gücünü ne kadar dirence, acıya, işkenceye dayandığına ve bunları kendi avantajına nasıl çevireceğini bilmesine bakarak değerlendiririm”²⁴⁷

Olgular dünyasında varolan her şey, bir güç odağı olarak vardır. Her bir varolan gücünü artırmak ister. Bu bakımdan varolanlar arasında sürekli bir mücadele vardır. Bu mücadele sonucunda bazı odakların güçleri azalırken bazılarının artar. Olgular dünyasında sürekli bir akış, bir oluş hali vardır. Bu anlamda güç istenci odakların kendi dışında aradıkları bir şey değildir. Güç istenci odakların kendi içinde bulunan öz bir niteliktir. Güç istenci bir mücadeleyi gerektirdiğinden ve her şey bir oluş hali içerisinde bulunduğundan, sabit olan hiçbir varlık yoktur her şey devinim halindedir, dolayısıyla varlık güç mücadelesinde bulunandır. Ancak öyle

²⁴⁶ Pearson, *Kusursuz Nihilist*, ss. 70-72.

²⁴⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 256.

varolabilir.²⁴⁸ Kaufmann, güç istencini bir çeşit kendini yenme ve kendini aşma ilkesi olarak sunmuştu.²⁴⁹ Megill *Aşırılığın Peygamberleri Nietzsche Heidegger Foucault Derrida* adlı eserinde, üstinsan ile kişinin kendisini yenmesi arasındaki bağlantıya dikkat çeker: “Üstinsan kendini alteden insandır ve güç istemi de bu kendini altetmeden başka bir şey değildir; ama bu iki kavrayış arasındaki bağlantı, *Übermensch* (Üstinsan) ve *überwinden* (altetme) sözcükleri arasındaki benzerliğe fazlaca dayanır.”²⁵⁰

Nietzsche, *Böyle buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde, itaat ve emir ilişkisi üzerinden güç istencinin kişideki tezahürünü şöyle aktarır:²⁵¹

Ama nerede bir canlı buldumsa, orada itaat hakkında konuşulduğunu da duydum. Her canlı bir itaat edendir.

Ve şuydu ikinci duyduğum: kendi kendine itaat edemeyene emredilir. Böyledir canlıların doğası.

Üçüncü olarak da şunu duydum: emretmek daha zordur itaat etmekten.

(...)

Bir çaba ve bir cesaret göründü gözüme tüm emirlerde; emreden kişi her emrettiğinde kendi kendini tehlikeye sokar.

Ve kendi kendine emir verdiğinde de: o zaman da ödemelidir kendi emrinin bedelini. Kendi yasasının yargıcı ve celladı ve kurbanı olmak zorundadır.

Bu bağlamda üstinsan, oluş halinde kavradığı yaşamı, kendi istemi doğrultusunda yeniden yorumlar ve değerlendirir. O yaşamını tehlikeye atmaktan çekinmez. Başka bir deyişle, yaşamının tehlikeye girip girmeyeceğinin hesabını yapmaz, böyle bir düşünce onun meselesi olacak kadar önemli değildir. O yaşamın akışı içerisinde değerlendirmeleri ile yaşamı olumlar ve kararlarının sorumluluğunu alır, pişmanlık duymaz.

Bu bakımdan Heidegger’a göre, oluş değer koymanın temel bir alanıdır. Çünkü her şey oluş içersinde, olma halindedir. Güç istemi, oluş halinde olana değer koymanın bir ilkesidir. Heidegger’a göre, gücü isteme, dilek değildir, bir şey için çabalamak demek de değildir. Tersine istemedir, kendinde buyurmadır. Buyuran, etkili eylemin olanakları üzerinde bilinçli bir kullanım hakkına sahiptir. Buyruk bu kullanım hakkının yerine getirilmesidir. Buyuran buyurarak, bu kullanım hakkını

²⁴⁸ Soner Soysal, *Güç İstenci ve Yorum*, tabula rasa -felsefe&teoloji, 8, 2008, ss. 126-127.

²⁴⁹ Ernst Behler, “Yirminci Yüzyılda Nietzsche”, Kemal Atakay (çev.), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 25, 2001, s. 46

²⁵⁰ Allan Megill, *Aşırılığın Peygamberleri, Nietzsche Heidegger Foucault Derrida*, s. 119.

²⁵¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 111.

kullanarak kendisini tehlikeye atar ve kendisini yendiğini kendisine gösterir. Kendisini yenemeyen başkasının buyruğuna uyacaktır. Bu bakımdan isteme zaten istediğine sahiptir. Çünkü istediği şey kendi istemesidir. İsteme, kendini aşma olarak isterken, kendi kendisini yenmiş olur. İstemenin daha güçlü olmak için istemesi bir gelişme isteğidir. Bu, şu demektir: Erk sürekli kendisine yeni istemelerle daha çok erk buyurdukça sürekli kendi kendisini aşarak ilerler. Bu anlamda gücü isteme, kendini yenme ve aşmadır.²⁵² Bu bakımdan üstinsan, gücü elde etmiş ve değerleri yeniden değerlendirmiş ve sona ulaşmış bir insan tipi değildir. Yoksa oluşu inkâr etmiş, bütün varoluşu bir sabitliğe indirgemiş olurdu. O, üstinsan olarak da bir bitiş değildir. Yeni bir başlangıçtır. Çünkü yaşam bir bengilik olarak aynı şekilde devam etse de yorumlama ve anlamlandırma olarak çeşitlilik arz etmektedir. Bu bakımdan üstinsan yeni değerler koyarak ve yeni istemelerle sürekli kendisini aşma içerisindedir. “İstemek özgürleştirir: çünkü istemek yaratmaktır: bunu öğretiyorum ben. Ve sadece yaratmak için öğrenmelisiniz!”²⁵³ Üstinsan yaratıcılığını güç istencinin dinamizminden alır. “Yaratmak – acılardan büyük kurtuluştur ve yaşamın hafiflemesidir. Ama yaratıcı olmak için acı çekmek gerekir, pek çok dönüşümden geçmek gerekir.”²⁵⁴ Üstinsan oluşu olumlayarak yeni yaratımlar içerisindedir. Bu bakımdan üstinsan oluşun masumiyetini kavramıştır. Oluşun masumiyeti, der Nietzsche “bize *en büyük cesareti ve en büyük özgürlüğü* verir!”²⁵⁵

2.2.2.Ebedi Dönüş, Perspektivizm ve Üstinsan

Nietzsche, *Ecce Homo* adlı eserinde, ebedi dönüş öğretisini; “sınır tanımadan, sonsuza dek her şeyin durmadan yok olup yeniden doğması”²⁵⁶ şeklinde tanımlar. Nietzsche, “dünyanın bir oluş halinde olduğunu, bu oluşun ise hedefsiz bir oluş olduğunu”²⁵⁷ düşünmektedir. Nihilizmin ortaya çıkışı ile birlikte, bu anlamsızca varoluşun anlamlandırılması için üstinsanın gelmesi gerektiğini daha önceden söylemiştik. Ama üstinsanın kendini aşabilmesi, yeni bir başlangıç yaparak, varoluşunu gerçekleştirebilmesi, ancak oluşun tüm olumsuzluklarına rağmen onaylanması ile mümkündür.

²⁵² Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, ss. 30-33.

²⁵³ Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 208.

²⁵⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 81.

²⁵⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 497.

²⁵⁶ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 56.

²⁵⁷ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 121.

Kişi tüm yaşamını onayladığı ölçüde üstinsandır. O, sadece yaşamındaki olumlu mutlu anları değil, en şanssız olduğu, mutsuz, olumsuz anları da sevinçle kabul etmeli, iyinin ve kötünün ötesinde kavradığı realiteyle uyum içinde olmalıdır. Bu kabul, onun yaşam karşısında hınç (*ressentiment*) duygusuna kapılmamasını sağlar ve üst insanı saflaştırır ve onun doğa ile bütünleşmesini sağlar. Çünkü doğa önyargısızdır.²⁵⁸ Ve kendinde hiçbir hakikati barındırmaz. Bu bakımdan onda sadece perspektif ve yorumlar vardır. Nietzsche'nin ebedi döngü kuramı bu imkânı barındırması bakımından önemlidir. Nietzsche bu kuramı *Şen Bilim* adlı eserinde şöyle açıklar:²⁵⁹

En büyük ağırlık. - Günün ya da gecenin birinde bir cin, sen yalnızlıkların yalnızlığında iken usulca yanına sokulup sana şunları söylese ne olurdu: “Şimdi yaşadığım, yaşamış olduğun yaşamı bir kez daha, sayısız kez daha yaşamak zorundasın. Bu yaşamlarda yeni hiçbir şey olmayacak; her acı, her sevinç, her düşünce, her iç çekiş, yaşamındaki dile gelmeyecek ölçüde küçük ya da büyük her şey zorunlu olarak, tümünden aynı sıra ile aynı düzen içinde sana geri gelecek- bu örümcek, ağaçlar arasındaki bu ay ışığı bile, bu an bile, ben kendim bile. Varoluşun bengi kum saati tekrar tekrar ters çevrilecek, sen ey toz tanesi, sen de onunla birlikte...”

“Sen bir tanrısın, bundan daha tanrısal bir şey hiç duymadım”. Bu düşünce seni ele geçirdiğinde, seni sen olarak değiştirir ya da belki ezer geçerdi. Her şeyde, her tek şeydeki soru “Bunu bir daha istiyor musun, sayısız defa daha istiyor musun?” sorusu bütün eylemlerine ağırlıkların en büyüğünü koyardı. Yoksa ne diye kendini, yaşamı iyi kılmak zorunda olasın, her şeyden çok bu son, bengi onaylama, belirleme için can atasın.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, üstinsanın yaşamı onaylaması, yaşamın bengiliğinin onaylanması ile mümkündür. Peki, bengilik ne demektir? Ebedi dönüş düşüncesi, üstinsanın yaşamı olumlamasını sağlaması dışında, ne anlama gelmektedir? Burada kastedilen tam olarak nedir? Kişinin tekrar tekrar dünyaya gelerek tam tamına aynı hayatı yaşaması mı? Yoksa belli bir tekrar ile yaşanacak olan olayların art arda tekrar ederek kişinin yaşamında karşısına çıkması mı? Aruoba'ya göre, bir bütün olarak insanlık daha iyiye doğru ilerlemektedir, zaten insan dünyasında gelişme, ilerleme diye bir şey de yoktur. Tarih tek tek oluşların sıralaması ve ortaya çıkış-yokoluşları bakımından ise bir yenileme ve yinelemedir. İnsan bengi dönüş içindedir. Bu oluşta insan yapısı değişmeden aynı kalır, çeşitlilikler içinde aynı insan imkânları yinelenerek gerçekleşir. O halde, der Aruoba yeryüzünde aynı şeyler dönüp duruyorsa ve hiçbir değişiklik yoksa sürekli aynı olanın dönüşü gerçekleşiyorsa, yeryüzüne yeni bir anlam katma nasıl olacak? Ben aynı ben, aynı hayatı sayısız defa yaşayacaksam, böyle bir dünyada nasıl bir yaratıcılıktan söz

²⁵⁸ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 121.

²⁵⁹ Nietzsche, *Şen Bilim*, s. 206.

edilebilir ki? Aruoba, değerler ve insan değişirse de, değerlendirmelerin değiştiğini söyler. Değerlendirme ise yaratmaydı, der. Değişmeyecek olanın kişi tipleri olduğunu, yaratıcı değerlendirmelerde bulunacak olanın ise tek tek kişiler olduğunu söyler. Tek kişi, biricik ve eşsizdir, bu tek kişiler, kendilerinden önce hep gerçekleşmiş ve gerçekleşmeye devam edecek olan imkânlar kümesinin yeni örnekleridir. Bu bakımdan, her tek kişi, ait olduğu tipin temsili ya da yeni bambaşka bir gerçekliktir.²⁶⁰ Fakat dünyanın sayısız anlamı vardır ve dünya farklı şekillerde yorumlanabilir. Oluş halinde olmakta olan şey, çeşitli perspektiflerden ve olayları yorumlayanın gücü isteme biçimine göre o an içinde yeniden yorumlanır. Ama yapılan her yorum bütünü kavrama noktasında eksiktir. Ve bir genellik olarak hiçbir zamanda doğru kabul edilemez. Çünkü her yorum, akışı bir noktada durdurmak zorunda kaldığından gerçekliği hep eksik kavrayacaktır.²⁶¹ Bizce bu, ebedi dönüşün bireyselliğine bir vurgudur. Bataille ise, ebedi dönüşün kendini aşma yönünde yol göstericiliğine dikkat çeker.²⁶²

Bu, parçalayan sınırsız yinelemelerin vaadi olmayıp, dönüşün içkinliği içinde kavranan onların birden amaç gibi ortaya çıkmalarıdır. (...) Her ahlak şöyle der: “Yaşamımızın her anı güdümlenmiş olmalıdır” Dönüş, anı güdümsüzleştirir, yaşamı amaçtan kurtarır ve böylelikle önce öncelikle yaşamı yıkıma götürür.

Deleuze, ebedi dönüşün bir özdeşlik düşüncesi içerdiğini ve aynının sürekliliği olduğunu düşünmez. O bu ilkenin, çeşitliliğin yeniden üretimi ve farkın tekrarının ilkesi olduğunu, dönüşle geri gelenin aynı ya da bir olmadığını, olmakta olanın aynısı olduğunu düşünür.²⁶³ Deleuze, ebedi dönüşün düşünce ve varlık bakımından seçici olduğunu söyler. Seçici düşünce olarak, ebedi dönüşün, ahlaktan tümüyle kurtarılmış istencin özerkliğini yasalaştırdığını ifade eder. Bunu ne istiyorsam onun bencisini de istemem şeklinde düşünebiliriz. Mesela korkaklık, tembellik bile istendiğinde, korkaklık ve tembellikten başka bir şeye dönüşürler. Seçici varlık olarak ise, yalnızca olumlu olabilecek olan geri gelir. Varlık kendini oluşturma olumladığı için, olumsuzlukları, nihilizmi ve tepkinin tüm biçimlerini dışarı atar. Eğer böyle olmasaydı, der nihilizm geri gelebilir diye endişelenebilirdik.²⁶⁴ Blanchot’ya göre ise, ebedi dönüş, oluşun varlığıdır. Her yineleme ile varlığı sürekli

²⁶⁰ Oruç Aruoba, “Nietzsche: Temel Görüşü, Temel Kavramları”, *Yazı Üç Aylık Kültür Dergisi*, 3, 1978, ss. 180-181.

²⁶¹ Türkyılmaz, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, ss. 106-107.

²⁶² Georges Bataille, *Nietzsche Üzerine*, Mukadder Yakupoğlu (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 24.

²⁶³ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 66.

²⁶⁴ Deleuze, *Nietzsche*, s. 49.

kesintiye uğratıp yineler. Ebedi dönüş, aynının ebedi dönüşüdür. Yineleme ise başkasının aynı ile özdeşliğini, kendinin ise aynı ile özdeş olmayışı haline geldiği ve aynının hep kendisinden başkası olmasını sağladığı dolambacı ifade eder. Bu düşünce biricik olan her bir kişiyi, asla başlamamış olanın yeniden başladığı yineleme olarak açılar.²⁶⁵

Ebedi dönüş kuramı, üstinsan düşüncesi ile yakından ilgilidir. Bu kuram, büyük ölçüde üstinsanı tanımlamış gibi görünmektedir. Nietzsche, varoluşun temel gerçekliği olan güç istenci kavramını da kendini aşma olarak bu kuramla ilişkilendirir.²⁶⁶ “Güç istenci *yorumlar* (...) sınırları tamamlar, dereceleri ve güç varyasyonlarını belirler. (...) büyümek isteyen ve büyüyen her şeyin değerini yorumlamak isteyen bir şey mevcut olmak zorundadır. *Bunda eşittirler-* Aslında yorumun kendisi de bir şey üzerinde egemen olmaktadır.”²⁶⁷ Ebedi dönüş kuramı, “kendi çerçevesi içinde hayatı evetleme, onaylama istemiyle- ki bu doğru Nietzscheci anlamda “güç”tür- içten dönüşüme uğratılmıştır.”²⁶⁸ Ancak kişi kendini aşma olarak bunu başarabilirse, üstinsan olabilir.

Nietzsche için, ebedi dönüş, Tanrı'nın olmadığı yerde, tüm dünya inkârlarından kaçabileceğini düşündüğü tek olabilirliktir. Bu düşünce, dünyanın ve insanın kendini gerçekleştirmesine imkân tanımakta, bu dünya dışındaki tanrısal bir dünya anlayışını gereksiz kılmaktadır.²⁶⁹ Granier de, idealizmin en güçlü kalelerinden birinin ereklilik olduğunu ve ebedi dönüş düşüncesinin bunu parçaladığını söyler. Ereklilik kavramının yanlış yorumu ile suçluluk duygusunun arttığını, ebedi dönüş düşüncesinin bu duygunun karşısına kurtarıcı olumlama olarak oluşun masumiyetini çıkardığını ifade eder.²⁷⁰ Bu bakımdan ebedi dönüş düşüncesi, “Nietzsche'nin önünde bulunduğu ikilemi ortadan kaldırır. Aslında onun ya erekliliği kabul etmesi, dünyayı bir yaratıcının egemenliği altına sokan bir ‘yönelmişliği’ kabul etmesi, ya da kendisinin, zamana varlık bilimsel bir anlam, bir sonsuzluk değeri vermesi gerekir.”²⁷¹

---

²⁶⁵ Maurice Blanchot, *Nietzsche ve Parçalı Yazı*, Ömer Aygün (çev.), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 25, 2001, s. 86.

²⁶⁶ Michael Tanner, *Nietzsche*, Çetin Türkyılmaz (çev.), Altın Kitaplar, İstanbul 2007, s. 83.

²⁶⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 412.

²⁶⁸ Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 57.

²⁶⁹ Jaspers, *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?*, s. 455.

²⁷⁰ Granier, *Nietzsche*, s. 118.

²⁷¹ Jules Chaix Ruy, *Nietzsche'nin Yaşamı ve Felsefesi*, N.Berna Serveryan (çev.), Çiviyazıları, İstanbul 2001, ss. 152-153.

Nietzsche, ebedi dönüş düşüncesi ile zamanı bedenleştirir. Zamanı, geçmiş, şimdiki ve geleceği ile bir bütün olarak düşünür. ‘An’ın üstinsana ulaşmak ve yeni yaratımların önünü açma bakımından önemini vurgular. O, *Böyle Buyurdu Zerdüş* adlı eserinde bu durumu şöyle açıklar:²⁷²

“Şu geçide bak! Cüce!” diye sürdürdüm konuşmamı. “İki yüzü var bunun, iki yol birleşiyor burada: bugüne dek hiç kimse gitmedi bu yolların sonuna kadar.

Geriye uzanan bu sokak: bir sonsuzluk barındırıyor. Ve ileriye uzanan şu uzun sokak – o da başka bir sonsuzluk.

Çatışıyor birbirleriyle bu yollar; adeta kafa kafaya çarpışıyorlar: -ve burada, bu geçitte birleşiyorlar. Geçidin adı yazılı yukarı da: ‘An.’

Ama kişi bu yollardan birini izlerse – hep daha öteye ve daha uzağa giderse: inanır mısın cüce, bu yolların sonsuza dek ayrı düşeceğine?”

“Düz olan her şey yalandır,” diye homurdandı cüce, aşağılamayla. “Her hakikat eğri bürüdür, zamanın kendisi de bir çemberdir.”

(...)

Bak bu ana! diye konuştum yeniden, Bu geçitten uzun, sonsuz bir sokak gider geriye: ardımızda bir sonsuzluk vardır.

Yürüeyebilen ne varsa, bir kez olsun geçmiş olması gerekmez mi bu sokaktan? Olabilen her şeyin bir kez olsun olmuş, yapılmış, olup bitmiş olması gerekmez mi?

Her şey zaten bir kez olmuşsa: sen ne dersin cüce, bu âna? Bu geçidinde daha önce var olmuş olması gerekmez mi?

Ve böylelikle tüm şeyler birbirine sıkı sıkıya kenetlenmiş değil midir, bu anın tüm gelecek şeyleri gerektirmesi gibi? Bu yüzden - - kendisini de?

Çünkü yürüeyebilen her şey: bu uzun yoldan ileriye doğru – yürümek zorundadır bir kez daha! –

Ve ay ışığında sürünen şu ağırkanlı örümcek ve bu ay ışığının kendisi, geçitteki ben ve sen fısıldaşırken, ebedi şeyler hakkında fısıldaşırken – hepimiz de daha önce burada bulunmuş olmalı değil miyiz?

-ve yeniden gelmek ve o öteki yoldan yürümek, ileriye, önümüzdeki bu uzun, tüyler ürpertici yola – ebediyen yeniden gelmek zorunda değil miyiz?

O halde “Varoluşun şimdiye kadarki dehşetine rağmen, *Übermensch* onu bütünüyle onaylamaya hazırdır.”²⁷³

Copleston şöyle sorar: Üstinsan, acının ve sıkıntıların sonsuz kez yineleneyeceği düşüncesi ile yüzleşebilir ve bunu neşe ile de kucaklayabilir miydi? Copleston, eğer böyleyse de bu ondaki iç gücün ve yaşam tutkusunun bir ifadesidir.²⁷⁴ “Artık geleceğin ne şimdiki zamandan daha iyi ya da kötü olabileceği düşünülecek ne de gelecekte şimdiki zamanının *gidişatını düzeltmesi* gerektiği

²⁷² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 155-156.

²⁷³ Tanner, *Nietzsche*, s. 85.

²⁷⁴ Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, ss. 154-155.

varsayılacaktır: Üstinsanın ortaya çıkışı dünyanın gidişatını düzeltmez, tam aksine onu olağanüstü biçimde onaylar ve doğrular.”²⁷⁵

2.2.3. Bir Olanak Olarak Üstinsan

Nietzsche, üstinsan düşüncesini, bugüne değin süregelen idealden ve bu idealden zorunlulukla doğmuş olan hiçlik istenci ve nihilizmden kurtulmak için bir çıkış yolu olarak sunar. Böylelikle geleceğin bu insanı; istenci yeniden özgürleştirecek, insanı içinde bulunduğu umutsuzluktan kurtaracak, yeryüzünü anlamlandıracak ve hiçliği alt edecektir.²⁷⁶ Bu bakımdan o insanlığın hedefinin üstinsanı oluşturmak olduğunu açıkça ifade eder: “Tüm tanrılar öldü: şimdi Üstinsanın yaşamasını istiyoruz –bu olsun büyük öğlede son dileğimiz!”²⁷⁷

Peki, Nietzsche, üstinsan kuramı ile insanı aşabilmiş midir? Ve biz bir olanak olarak üstinsanı nasıl düşünmeliyiz? Demiralp’e göre, üstinsan, becerikli, elinden her şey gelen, gücü herkese yeten, herkesten üstün mitsel bireylerden birisi değildir. Bir Süpermen değildir. Nietzsche’nin çürüttüğü değerleri aşmakla varılacak bir çeşit üstinsalıktır.²⁷⁸ Blanchot’ya göre ise, üstinsan, keyfiliği kanun, deliliği kural kılmak için insanlığı reddeden, güç istencinin yüksek rütbeli görevlisi ve dünya da gülücükler saçan bir büyücü değildir. Üstinsan, kendinin ötesine geçmeye çalışan bu geçişte yok olmanın gerekli olduğunu bilen ve insanı kavrayan bir yalnızdır.²⁷⁹ Wolf ise üstinsanı, içgüdülerini kontrol ederek, onları ekip biçen, işleyen bir bahçıvana benzetir. Dolayısıyla o, kendisini iyi tanır ve kendisinin bir efendisidir, der.²⁸⁰ Heidegger’a göre, “Nietzsche’nin “üstinsan” adıyla nitelediği, bir mucize harikası ya da masal kahramanı değil; kendisinden önceki insanın ötesine geçen insandır. Önceki insan ise varoluşu ve varlıkla ilişkisi Platonculuğun şu ya da bu biçimiyle ya da birden fazlasının karışımıyla belirlenmiş olan insandır.”²⁸¹ Coşar, üstinsanın bilginin ve aklın egemenliğinde dürtülerine yabancılaştığına dikkat çekerek, üstinsanın dürtülerinin önünün açık olduğunu, onun bir tür dürtüler cumhuriyetinde yaşadığını

²⁷⁵ Savater, *Nietzsche'nin İdeası*, s. 133.

²⁷⁶ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, s. 95.

²⁷⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 73.

²⁷⁸ Oğuz Demiralp, “Kabiloğullarından Nietzsche’ye Göre İnsanlar ve Kişiler”, *Yazı Üç Aylık Kültür Dergisi*, 3, 1978, s. 140.

²⁷⁹ Blanchot, *Deneyimin Sınırları Nihilizm*, s. 72.

²⁸⁰ Wolf, *Nietzsche'nin Felsefesi*, ss. 116-117.

²⁸¹ Martin Heidegger, “Nietzsche’nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi”, Oruç Aruoba (çev.), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 25, 2001, s. 140.

söyler. Bu bakımdan üstinsanın doya doya iniş ve çıkışlar içerisinde insan olmanın anlamını yaşadığını ifade eder.²⁸² Savater'e göre, "üstinsan bir *ihtiyaç* değildir, bu anlamda kusursuz ve üstesinden gelinemeyecek denli *masum* bir dünyayı kurtarmaya gelen bir şey değildir, en kuvvetlilere, zihni en açık ve soylu olanlara ait, güç istencinin yardımıyla bir nevi *kadere bağlı* olagelen bir karardır."²⁸³ Salome, Nietzsche'nin kendi yaşantısından hareketle, kimi fanteziler ve rüyalarla üstinsan idealini oluşturduğunu ve daha sonrasında ise, kurduğu bu mistik üstinsan ideali ile özdeşleşmeye çalıştığını ifade eder. Böylece, der Nietzsche ikili bir figüre döndü, bir tarafta acı çeken, hasta bir gerçekçi figür; diğer tarafta ise kurtulmuş ve gülen mistik bir gerçeküstü figür.²⁸⁴ Copleston ise, yüksek kültürlü, bedensel olarak sağlıklı ve yetenekli, hoşgörülü, bütünüyle özgür ve bağımsız, yaşamı olumlayan bir üstinsan profili çizer ve bu profilin; hasta, yalnız, acılar içindeki Nietzsche'nin isteyebileceği bir ideal olduğunu söyler.²⁸⁵ Klossowski'ye göre, ebedi dönüş tarihi ortadan kaldırır ve üstinsanı getiren kısırdöngüyü yaratır. Bu bakımdan Klossowski, Nietzsche'nin üstinsan yerine, insandışı kavramını kullanması gerektiğini söyler.²⁸⁶ Tanner, üstinsanın biçim kazanmış bir insan olamayacağını düşünmek için, hiçbir nedenin olmadığını, ama böyle düşünmenin de yeteri kadar aydınlatıcı olmadığını söyler. Biz, der üstinsanın ne yapmayacağını biliyoruz, ama her ne yapacaksa bunu onaylama duygusu içerisinde yapacağını, ama yaptığı bu şeyin ne olacağını, bunu bilmiyoruz. Belki üstinsanın sanat yapıtları ortaya koyması beklenebilir, ama o bu konuda suskun kalır. Ayrıca hepsi de sanatçı olan üstinsanlar topluluğu da gülünç olurdu. Bu üstinsanlar sonrasında ne olacaklar? Nietzsche, bize bu konuda pek ipucu vermez.²⁸⁷

O halde, Nietzsche'nin üstinsanını bir ideal, ulaşılması gereken bir mertebe olarak görenler olduğu gibi, onu mistik, insan dışı gerçekliği olmayan bir figür olarak görenler de vardır. Nietzsche bize bu konuda net bir bilgi vermez. Ama *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde, henüz dünyaya gelen bir üstinsan olmadığını söyler: "Şimdiye kadar henüz bir üstinsan yoktu. Çıplak gördüm ikisini de, en büyük ve en

---

²⁸² Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. x.

²⁸³ Savater, *Nietzsche'nin Ideası*, s. 151.

²⁸⁴ Iou Salome, *Nietzsche*, Nil Erdoğan(çev.), Versus Kitap, İstanbul 2017, s. 93.

²⁸⁵ Copleston, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, s. 173.

²⁸⁶ Klossowski, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, s. 265.

²⁸⁷ Tanner, *Nietzsche*, ss. 82-87.

küçük insanı: Hâlâ çok benziyorlar birbirlerine. Sahiden, bence en büyükleri bile – pek insanca.”²⁸⁸

Nietzsche, bazı metinlerinde Sezar, Napoleon, Goethe, Michelangelo gibi tiplerden üstün tipler olarak bahseder. Ama bunların sadece belli özellikleri bakımından üstün olduklarını, üstinsan olamadıklarını söyler. O, Michelangelo ve Goethe gibi insanların kendi kültürleri içinde yeni sentezler yaratacak üst özelliklere sahip olduğunu, Sezar ve Napoleon gibi tiplerin de sürü standartlarını aşip daha canlı tabii eğilimler ortaya koyabildiklerini ifade eder.²⁸⁹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı* adlı eserinde, “Yalnız yaşamak için bir hayvan ya da bir tanrı olunmalı –diyor Aristoteles. Üçüncü durum eksik: İki birden olunmalı” der.²⁹⁰ Bu anlamda üstinsanın; hayvanı hayvan olarak kavramamızı sağlayan içgüdüsellik ve Tanrı’ya atfedilen yaratıcılık gibi iki önemli özelliğin birlikteliğini barındırdığını söyleyebiliriz.

---

²⁸⁸ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 88.

²⁸⁹ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 117.

²⁹⁰ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 3.

SONUÇ

“Décadence”, “nihilizm” ve “üstinsan” Nietzsche felsefesinin anahtar kavramlarıdır ve bu kavramların birbirleriyle koparılmaz organik bağları vardır. Nietzsche bu kavramları sadece tarihi bir belirlenimi ortaya koymak için kullanmaz. O, insanı merkeze alır, insan temelli düşünür. Bir insan felsefesi, yaşam felsefesi kurar. İnsandaki bozulmayı, insanın kendi doğası ile arasındaki mesafeyi, onun zayıf ve güçlü yönlerini detaylı bir incelemeye tabi tutar. XIX. yüzyıl da onun henüz yaşadığı çağda, yaşamın alçalış ve nihilizmin yükselişte olduğu bu zamanda Nietzsche, güçlü olan soylu insanın kendini aşma yönündeki mücadelesinin önemine değinir. Bir çıkış yolu olarak gördüğü üstinsanı yaşamın amacı olarak düşünür. O, yaşamın kendisini bir sanat yapıtı olarak görür ve çeşitliliğin içinde bir çeşit olarak bireysel özgün bir yaşamın gerekliliğini vurgular. Onun insan düşüncesini bu bağlam da okumak gerekir.

Nietzsche'nin erken dönem metinlerinde, Apollon ve Dionysos karşıtlığıyla beliren uyum, onun décadence öncesi insan profilini tanımak bakımından önemlidir. Gerçekten de Nietzsche, Antik Yunan insanını, yaşamın tüm zorluklarına rağmen, yaşamla baş edebilme, tehlikelere göğüs gerebilme ve sanat yaşantısı yönüyle yaşamı dönüştürebilme yetenekleri bakımından önemser. Yunanlıların yaşam karşısında iyimser olduklarını ve bunu da ölçülüğün tanrısı Apollon ve kendinden geçmenin - sınırsız ölçüsüzlüğün tanrısı Dionysos arasındaki uyuma borçlu olduklarını söyler. Bu dönemde, Dionysos'un da etkisiyle insanın güdülerinin öldürülmediğini ve insanın doğasına daha uygun bir eğilim içerisinde olduğunu, yaşamı tüm trajikliğiyle kavradığını ifade eder. Fakat Nietzsche, Sokrates'in başı çektiği, Platonculuk ve Hıristiyanlığın büyüterek devam ettirdiği iyi, erdemli ve ahlaklı bir şekilde yaşamamanın, insanın arzu ve güdülerini engellediği, insanı kendi doğasına yabancılaştırdığı, aynı zamanda bu yabancılaşma ile birlikte, mutsuz, baskılanmış, kendi yetenek ve potansiyellerini fark edememiş, tek tip bir insan tipinin ortaya çıktığı düşüncesine sahiptir. Nietzsche, Sokrates sonrası bu dönemde, Apollonik yönün öncelendiğini ve Dionysos'un insan üzerindeki etkisinin yok sayıldığını düşünür. Oysa Nietzsche, Dionysos tipi özelliklerin üstinsana ulaşmak bakımından temel tetikleyici niteliklere sahip olduğunu ve gerekli dinamizmi sağlayacak bu özelliklerin ahlaklılık tarafından engellendiğini, temel rahatsızlığının bu olduğunu

açıkça ifade eder. Bu duruma en güzel örnek olarak, Pascal'ın durumunu gösterir: "Hıristiyanlık, (...) İnsanlara düşünselliğin en üstün değerlerinin günahkarlık, sapkınlık, ayartılma olduğunu öğreterek düşünsel açıdan en güçlü yapıya sahip olanların bile akıllarını yozlaştırdı. En içler acısı örnek- Pascal'ın yozlaşması."²⁹¹ Bu bakımdan Nietzsche bu ahlaklılığın, insan çeşitliliğini azalttığını ve böyle bir yönelim içinde olan topluluğun da kendi ahlakını yaratması ve kendisinden olmayanı tehlikeli göstererek kendi dışında kalanın potansiyelini ortaya koymasının önüne geçtiğini söyler. Nietzsche bu yüzden felsefesinin nihai amacı olan üstinsan düşüncesinde, bireysel yaşamayı yüceltirken, üstinsanın iyinin ve kötünün ötesinde, kendi potansiyellerine uygun bir şekilde, kendi ahlakını yaratmasını ister.

Nietzsche'ye göre, insan doğasına aykırı bu *décadence* döneminin aşılmasının tarihin doğal süreci olduğu kaçınılmazdır. Nitekim yine aynı doğallıkla seyir eden Tanrı'nın ölümü düşüncesi ile de bir nihilizm dönemine girilir. Nietzsche, nihilizmi Batı metafiziğinin çöküşü ve içinde barındırdığı imkânlar bakımından bir fırsat olarak görür. Nihilizm ile birlikte insanın artık kendi kendisi ile baş başa kaldığı, kendi imkân ve imkânsızlıklarını sorgulayacağı, kendi gücünü test edeceği bir dönem başlar. Nietzsche'nin insan felsefesinde nihilizm, sürü insanının artık kolektif etkisini yitirip zayıfladığı, değerlerin yeniden gözden geçirilerek, soylu güçlü insanın yaşaması gereken bir aşama olarak temsilini özgür insanda bulduğu bir dönemdir. Nietzsche bu dönemi bir geçiş dönemi olarak görür. Ona göre güçlü soylu özelliklere sahip insanlar, gücü isteme derecelerine göre, yaşamı tüm trajedisine rağmen onaylayarak yeni yaşam formları oluşturabilecek insanların ataları olmaya hak kazanacaklar ya da edilgin bir nihilizmin anlamsızlığında gagesizce yaşayacaklardır. Nietzsche'ye göre, Batı metafiziğinin çöküşü ile birlikte, duyüstü dünya anlamını yitirmiş ve görüngüler dünyası, yaşanabilecek tek dünya olarak var olagelmiştir. Nietzsche, ebedi dönüş düşüncesi ile mevcut dünyayı sonlu olmayan olarak düşünmüş, böylelikle bu dünyayı olumlamış, üstinsanın bugün olmasa da bir gün geleceği umudunu taşımıştır. Bu açıdan Nietzsche'nin nihilist bir çağda yaşamasına rağmen yaşamı olumlaması ve nihilizmi yeni yaratımlara imkân tanınması bakımından bir fırsat olarak görmesi ve geleceğe dair bir umut taşıması bizce onun nihilizmi kendi dışında bırakabildiğini düşündürür.

---

²⁹¹ Nietzsche, *Deccal*, s. 11.

Nietzsche, eserlerinde dünyaya henüz hiç üstinsanın gelmediğini ve üstinsanı, insan ötesi olarak adlandırdığı için, üstinsanın neye benzediğini söylemek zorlaşmaktadır. Bu konuda üstinsana dair yapacağımız her yorum eksik kalır. Ama Nietzscheci perspektifle üstinsanı, Apollon – Dionysos karşıtlığının yetkinleştirilmiş bir insan ideali olarak tahayyül edebiliriz.

KAYNAKÇA

- Aruoba, Oruç, “Nietzsche: Temel Görüşü, Temel Kavramları”, *Yazı Üç Aylık Kültür Dergisi*, 3,1978, ss. 174-184.
- Bataille, Georges, *Nietzsche Üzerine*, Mukadder Yakupoğlu (çev.) Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.
- Baykan, Fehmi, *Nietzsche'nin Felsefesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000.
- Behler, Ernst, “Yirminci Yüzyılda Nietzsche”, Kemal Atakay (çev.), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 25, 2001, ss. 22-50.
- Bingöl Kantarcı, Zeynep, *Nietzsche'de Ahlak, Din ve Felsefe Eleştirisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017.
- Blanchot, Maurice, “Deneyimin Sınırları: Nihilizm”, *Nietzsche Paris'te Fransızların Nietzsche Okuması*, Sadık Erol Er (der.) Otonom Yayıncılık, İstanbul 2013, ss. 67-76.
- _____, “Nietzsche ve Parçalı Yazı”, Ömer Aygün (çev.), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 25, 2001, ss.77-100.
- Bozkurt, Nejat, *Filozofun Kitabı*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Cevizci, Ahmet, *Aydınlanma Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul 2017.
- Copleston, Frederich, *Felsefe Tarihi – Nihilizm ve Materyalizm*, Deniz Canefe (çev.), İdea Yayınları, İstanbul 1998.
- Coşar, Metin, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, Odtü Yayıncılık, Ankara 2009.
- Çevikbaş, Sebahattin, “Nietzsche ve Nihilizm Avrupa Nihilizminin Tarihi: Tarihsel Bir Yazgı Olarak Nihilizm”, *Felsefe Tartışmaları Dergisi*, 48, 2013, ss. 15-36.
- Danto, Arthur, *Nietzsche*, Ahmet Cevizci (çev.), Paradigma Yayınları, İstanbul 2002.
- Dede, Nezihe, *Nietzsche ve Gadamer'de Hakikat Problemi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.
- Deleuze, Gilles, *Nietzsche*, İlke Karadağ (çev.), Otonom Yayınları, İstanbul 2010.
- _____, *Nietzsche ve Felsefe*, Ferhat Taylan (çev.), Norgunk Yayıncılık, İstanbul 2016.
- _____, “Üstinsan: Diyalektiğe Karşı”, Turhan İlgaz (çev.), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 25, 2001, ss. 111-142.
- Demiralp, Oğuz, “Kabiloğullarından Nietzsche'ye Göre İnsanlar ve Kişiler”, *Yazı Üç Aylık Kültür Dergisi*, 3, 1978, ss. 140-150.
- Granier, Jean, *Nietzsche*, Işık Ergüden (çev.), Dost Yayınevi, Ankara 2014.

- Heidegger, Martin, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, Levent Özşar (çev.), Asa Kitabevi, Bursa 2001.
- _____, "Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi", Oruç Aruoba (çev.), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 25, 2001, ss. 134-141.
- Jaspers, Karl, *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?*, Murat Batmankaya (çev.), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Kaufmann, Walter, *İnsanı Anlamak II*, Aziz Yardımlı (çev.), İdea Yayınları, İstanbul 2009.
- Klossowski, Pierre, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, Mukadder Yakupoğlu (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1999.
- Kuçlu, Erhan, *Gianni Vattimo: Bir Fırsat Olarak Nihilizm*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2018.
- Kuçuradi, İonna, *Max Scheler ve F. Nietzsche'de Trajik Olan*, Yankı Yayınları, İstanbul 1966.
- _____, *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1997.
- Küçükalp, Derda, *Politik Felsefede Nihilizm Sorunu: Nietzscheci Bir Tartışma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2005.
- Küçükalp, Kasım, "Nietzsche Felsefesinde Apollon-Dionysos ya da Varlık-Oluş Karşıtlığı", *Felsefe Dünyası Dergisi*, 1/53, 2011, ss. 41-52.
- _____, *Nietzsche ve Postmodernizm*, Kibele Yayınları, İstanbul 2010.
- Megill, Allan, *Aşırılığın Peygamberleri Nietzsche Heidegger Foucault Derrida*, Tuncay Birkan (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2012.
- Nietzsche, Friedrich, *Ahlakın Soykütüğü Bir Polemik*, Zeynep Alangoya (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2011.
- _____, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- _____, *Deccal*, Ayça Kaya (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2012.
- _____, *Ecce Homo*, Can Alkor, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, *Gezgin ve Gölgesi*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, *Güç İstenci*, Nilüfer Epçeli (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Ahmet İnam (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2013.
- _____, *Platon Öncesi Filazoflar*, Nur Nirven (çev.), Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2018.

- _____, *Putların Alacakaranlığı*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- _____, *Şen Bilim*, Levent Özşar (çev.), Asa Yayınları, Bursa 2003.
- _____, *Tan Kızılığı-Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, Özden Saatçi (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2013.
- _____, *Tarihin Yaşam için Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, Nejat Bozkurt (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2003.
- _____, *Tragedyanın Doğuşu*, Mustafa Tüzel (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- Öner, Ebru, *Nietzsche'nin Platon Eleştirisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017.
- Özden, Anıl, *Friedrich Nietzsche'nin Aydınlanma Geleneği Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2018.
- Pearson, Keith Ansell, *Kusursuz Nihilist*, Cem Soydemir (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.
- Ruy, Jules Chaix, *Nietzsche'nin Yaşamı ve Felsefesi*, N.Berna Serveryan (çev.), Çiviyazıları, İstanbul 2001.
- Salome, Iou, *Nietzsche*, Nil Erdoğan (çev.), Versus Kitap, İstanbul 2017.
- Savater, Fernando, *Nietzsche'nin İdeası*, Saliha Nilüfer (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Sinnerbrink, Robert, “'Biz Hiperboreanlar': Heidegger ve Nietzsche'de Platonizm ve Politika”, Selim Çörekçi (Çev.), *Arkhe-Logos Dergisi*, 5,2018, ss. 65-73.
- Soysal, Soner, “Güç İstenci ve Yorum”, *tabula rasa -felsefe&teoloji*, 8, 2008, ss. 125-135.
- Steiner, Rudolf, *Nietzsche Özgürlük Savaşçısı*, Sevinç Çekli (çev.) Omega Yayınları, İstanbul 2004.
- Tanner, Michael, *Nietzsche*, Çetin Türkyılmaz (çev.), Altın Kitaplar, İstanbul 2007.
- Timuçin, Afşar ve Timuçin, Ali, *50 Soruda Aydınlanma*, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul 2000.
- Touraine, Alain, *Modernliğin Eleştirisi*, Hülya Uğur Tanrıöver (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.
- Türkyılmaz, Çetin, *Bunalım Çağı/Kierkegaard-Marx-Nietzsche*, Bibliotech Yayınları, Ankara 2016.

West, David, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, Ahmet Cevizci (çev.), Paradigma Yayınları, İstanbul 1998.

Wolf, Abraham, *Nietzsche'nin Felsefesi*, Sebahattin Çevikbaş – H.Subhi Erdem (çev.), Babil Yayınları, Erzurum 2003.

Young, Julian, *Nietzsche*, Bülent O. Doğan (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

ÖZGEÇMİŞ

Erdiñ Dinçer 1981 yılında Giresun’da doğdu. Giresun Lisesi’ni bitirdikten sonra Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinden 2003 yılında mezun oldu. Daha sonra Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi. Evli ve Su adında bir kızı vardır. Şiir, fotoğraf ve sinemaya ilgi duymaktadır.

İletişim Bilgileri:

E-mail : erdincdincer_@hotmail.com

